

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ÇORUM'DA HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ
(1912-1932)**

Kemal KIRAN

Zonguldak 2019

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ÇORUM'DA HİLÂL-İ AHMER CEMİYETİ
(1912-1932)**

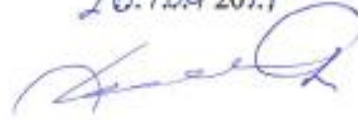
**Hazırlayan
Kemal KIRAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Yücel NAMAL**

Zonguldak 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin Sanatta Yeterlik çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı, yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.


26.10.2019


Kemal KIRAN




T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAYI


Enstitümüzün Tarih Anabilim Dalında 165282114042 numaralı Kemal Kırın'ın hazırladığı "Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1932)" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 14/06/2019 günü saat 13.30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan 
Doç. Dr. Yücel NAMAL (Danışman)

Üye 
Doç. Dr. Fikrettin YAVUZ

Üye 
Dr. Öğr. Üyesi Gürbüz ARSLAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

26/06/2019

Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti(1912-1932)
Tez Yazarı : Kemal Kıran
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yücel NAMAL
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Adedi : 102

Bu tezde; hem ulusal hem de uluslararası bir kuruluş olma özelliği taşıyan Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin felaketler karşısında yaptığı çalışmalar Cemiyetin önemli şubeleri arasında yer alan Çorum Şubesi özelinde ele alınmıştır. Öncelikle cemiyetin kuruluşu, faaliyetleri ile Cemiyetin ilk ve önemli şubeleri arasında yer alan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesinin kuruluşu ve kazalarındaki gelişimine yer verilmektedir. Bunun yanı sıra savaşlarda, hastalık, kıtlık ve afetler karşısında yaptığı hizmetleri Çorum ve kazalarındaki şubeler özelinde ele alınmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son yılları ile Cumhuriyet idaresinin ilk yılları arasındaki zaman dilimi esas alınarak hazırlanan çalışmada, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum ve kazalarındaki şubelerinin 1912-1932 yılları arasındaki faaliyetleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Çorum, I. Dünya Savaşı, Balkan Savaşı.

ABSTRACT

Institution : ZBEU Institute of Social Sciences, Department of History
Title Of The Thesis : Hilal-i Ahmer Society in Çorum (1912-1932)
Thesis Writer : Kemal Kıran
Thesis Advisor : Associate Prof. Dr. Yücel NAMAL
Thesis Type, Year : MSc. Thesis, 2019
Number Of Pages : 102

In this thesis the activities of Red Crescent Society, which has the feature of being both a national and an international organization, are dealt with in Çorum branch which is one of the important branches of the association. First of all, the establishment and activities of the society and the first and important branches of the Association are included in the foundation of the Red Crescent Society Çorum branch and its development in towns. In addition, the wars, illnesses, famines and disasters in the face of the services carried out in the case of Çorum and its towns are addressed in particular. In the study prepared based on the time frame between the last years of the Ottoman Empire and the first years of the Republican administration, Red Crescent Society Information about the activities of Çorum and its branches in the years 1912-1932 is given.

Key Words: Red Crescent Society, Çorum, World War I, Balkan War.

ÖNSÖZ

Tarih boyunca insanlık birçok savaş ve doğal afet geçirerek büyük yıkımlar yaşamıştır. Bu yıkımlar insanlar arasında devletler üstünde bir insani yardım kuruluşunun kurulması fikrini doğurmuştur. Bu fikir doğrultusunda da dünyada Kızılhaç, Türkiye’de ise Hilâl-i Ahmer (Kızılay) diye bilinen uluslararası bir kuruluş doğmuştur. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyeti’ne devredilen önemli bir sivil toplum kuruluşudur. Bu bağlamda tarihi süreç içerisinde 1868’de “*Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti*” adıyla kurulan cemiyet, 1877’de “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*”, 1923’de “*Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*”, 1935’te “*Türkiye Kızılay Cemiyeti*” ve 1947’de “*Türkiye Kızılay Derneği*” ismini almıştır.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Balkan Savaşları sırasında faaliyetlerini gerçekleştirmek için tüm yurttaki şubeler açmaya başlamıştır. Bu bağlamda 1912 yılından itibaren Çorum ve kazalarında kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubeleri faaliyetlerine başlamışlardır.

“*Çorum’da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1932)*” başlıklı tezde, söz konusu dönemde Türkiye Kızılay Arşivi ve Çorum gazetesi ışığında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Çorum’daki faaliyetleri ele alınmıştır. Çalışmamız, kuruluşu 1912 yılına kadar uzanan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Çorum ve kazalarındaki faaliyetlerini ortaya koymanın yanında bölgenin sosyal, ekonomik ve sağlık durumuna ışık tuttuğundan Türkiye tarihi açısından da önem taşımaktadır.

“*Çorum’da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1932)*” başlıklı tez giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin kuruluş süreci hakkında genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde; Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında Çorum Vilayeti ile Sungurlu, Mecitözü, Osmancık, İskilip ve Hüseyinabad (Alaca) kazalarındaki şubeleşme çalışmaları ile yardım faaliyetleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise cemiyetin Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında cemiyetin Çorum ile Sungurlu, Mecitözü, Osmancık, Hüseyinabad (Alaca) ve İskilip kazalarındaki teşkilatlanmaları ve yardım faaliyetleri ortaya konulmuştur.

Tezin hazırlanma sürecinde ana kaynak olarak Türkiye Kızılay Arşivi (TKA), Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne ait yıllık faaliyet raporları, Hilâl-i Ahmer Mecmuası ve Çorum gazetesi nüshaları esas alınmıştır. Ayrıca Milli Kütüphane'den yerel gazete ve dergiler taranmış, dönemi konu alan makale ve kitaplardan da yararlanılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda 1912-1932 yılları arasında Çorum ve kazalarında Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin faaliyetleri ortaya konularak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Değerli zamanlarını ayırıp tezimi okuma nezaketinde bulunup katkıda bulunan sayın Doç. Dr. Fikretin YAVUZ'a ve çalışmamın konu tespiti ve hazırlanması esnasında bana değerli zamanlarını ayırıp destek veren saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Yücel NAMAL'a sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca çalışmalarım sırasında yanımda olan sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Kemal KIRAN
Zonguldak, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
GİRİŞ	1
1. BALKAN SAVAŞI'NDAN MİLLİ MÜCADELEYE ÇORUM'DA HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ (1912-1922)	11
1.1. Çorum Şubesi.....	11
1.2.Sungurlu Şubesi	28
1.3. Mecitözü Şubesi.....	34
1.4. Osmancık Şubesi.....	36
1.5. Hüseyinabad(Alaca) ve İskilip Şubeleri	38
2. CUMHURİYET DÖNEMİ ÇORUM'DA HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ (1923-1932)	40
2.1. Çorum Şubesi.....	40
2.2. Sungurlu Şubesi	55
2.3. Mecitözü Şubesi.....	59
2.4. Osmancık Şubesi.....	62
2.5. Hüseyinabad(Alaca) Şubesi	64
2.6. İskilip Şubesi.....	65
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	71
EKLER	82
ÖZGEÇMİŞ	102

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
Bkz.	: Bakınız
No.	: Numara
OHAC	: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
S	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKA	: Türkiye Kızılay Arşivi



TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1	: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Kurucuları.....	7
Tablo 1.2	: 1912 yılında Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bağışta bulunan Çorum Taburundaki Askerler.....	12
Tablo 1.3	: 22 Mayıs 1922 Tarihli Çorum Gazetesinde Yer Alan Kırım Açlarına Yardım Yapanlar:.....	17
Tablo 1.4	: Çorum Şubesi 1921-1922 yılı tahsilat tablosu.....	19
Tablo 1.5	: 1921-1922 Yılı Çorum Şubesi İrsalat Tablosu.....	19
Tablo 1.6	: 1921 Temmuz'unda Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yardım yapanlar.....	20
Tablo 1.7	: 1921 Temmuz'unun İkinci Haftasında Toplanan Yardımlar.....	20
Tablo 1.8	: 1922 Mayıs'ında Çorum'da Kırım Açlarına toplanan yardım.....	22
Tablo 1.9	: 1922 Ekim ayı başında Çorum Hapishanesindeki mahkûmların Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yaptığı bağışlar.....	23
Tablo 1.10	: 1922 yılı Ekim ayı ortasında Çorum Hapishanesi mahkûmlarının Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yaptığı bağışlar.....	24
Tablo 1.11	: 1922 Ekim'inde Çorum Hapishanesindeki mahkûmların Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yaptığı yardımlar.....	25
Tablo 1.12	: 30 Ekim 1922 tarihli Çorum Gazetesinde yer alan Çorum Hapishanesindeki mahkûmların Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yaptığı yardımlar.....	26
Tablo 1.13	: 1922 Yılı Ocak Ayı Başında Çorum Şubesinde bulunan müzeyyinat eşyası.....	26
Tablo 1.14	: 1922 Yılı Çorum Merkez Şubesinin Muvazene Cetveli.....	27
Tablo 1.15	: 1921 Yılında Sungurlu'da Hilâl-i Ahmer Cemiyetine Yardım Yapanlar.....	31
Tablo 1.16	: 1921 Temmuz'unda Sungurluda Toplanan Yardımlar.....	31
Tablo 1.17	: 1921 Temmuz'unun İkinci Haftasında Toplanan Yardımlar.....	32
Tablo 1.18	: 30 Aralık 1922 tarihinde Sungurlu Şubesine gönderilen makbuzlar.....	33
Tablo 2.1	: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesinin Osmanlı Mektebinde Yaptığı İşlerin Masrafı.....	41
Tablo 2.2	: 1923 yılında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi idare heyeti.....	44
Tablo 2.3	: 1924 yılı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi İdare Heyeti.....	45
Tablo 2.5	: 20 Aralık 1926 Tarihli Çorum Gazetesinde Yayımlanan Yardım Miktarı.....	48
Tablo 2.6	: 1926 Aralık'ında Çorum Merkeze Bağlı Köylerden Toplanan Yardım.....	48
Tablo 2.7	: Çorum Şubesi 1 Eylül 1926'dan 30 Haziran 1927'ye kadar hesap cetveli.....	49
Tablo 2.8	: Çorum Şubesi 1 Nisan 1928- 30 Haziran 1928 Tarihine Kadarki Hesap Cetveli.....	49
Tablo 2.9	: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesinde Değişik Dönemlerde İdare Heyetlerinde görev yapanlar.....	51
Tablo 2.10	: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi 1928 Ağustos Hesap Cetveli.....	51

Tablo 2.11 : 1929 Yılında Yaşanan Kuraklık Dolayısıyla Çorum'a yapılan yardımlar.....	51
Tablo 2.12 : 1930 yılı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi İdare Heyeti.	52
Tablo 2.13 : 1930 yılı Ocak ayı Çorum ve Kazalarının Hesap Cetveli.	53
Tablo 2.14 : Sıhhat Ve İçtimai Muavenet Müdürlüğünce 1934-1938 Yılları İçerisinde Çorum'da Dağıtılan Kinin Miktarı.	54
Tablo 2.15 : 1 Nisan 1924'ten 30 Haziran 1924'e kadar Sungurlu Şubesi Hesap Cetveli.....	57
Tablo 2.16 : Sungurlu Şubesi 1 Temmuz 1924'ten 30 Haziran 1927'ye kadar Hesap Cetveli.....	57
Tablo 2.17 : 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi İdare Heyeti.	57
Tablo 2.18 : Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi İdare Heyetleri (1931-1932).	58
Tablo 2.19 : Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi 1932 yılı İdare Heyeti. ...	58
Tablo 2.20 : 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecitözü Şubesi İdare Heyeti.	60
Tablo 2.21 : Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecitözü Şubesi İdare Heyetleri.	60
Tablo 2.22 : Mecitözü Şubesi 1 Nisan 1927'den 30 Haziran 1927'ye kadar muvazene cetveli.	61
Tablo 2.23 : Mecitözü Şubesi 1 Temmuz 1927 Tarihinden 31 Mart 1928 Tarihine Kadar Gelir ve Giderler.	61
Tablo 2.24 : 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Osmancık Şubesi İdare Heyeti	62
Tablo 2.25 : Osmancık Şubesi İdare Heyetlerinde Görev Alanlar	63
Tablo 2.26 : Osmancık Şubesi 1 Nisan 1927 Tarihinden 30 Haziran 1927 Tarihine Kadar Muvazene Cetveli.	63
Tablo 2.27 : Osmancık Şubesi 1 Temmuz 1927'den 31 Mart 1928'e kadar gelir-gideri.	63
Tablo 2.28 : 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hüseyinabad Şubesi İdare Heyeti.....	65
Tablo 2.29 : 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İskilip Şubesi İdare Heyeti	66
Tablo 2.30 : İskilip Şubesi 1 Nisan 1927 Tarihinden 30 Haziran 1927 Tarihine Kadar Muvazene Cetveli	66

GİRİŞ

Hristiyan dünyasındaki Salib-i Ahmer Cemiyeti (Kızılhaç), insanlar arasında din, dil, ırk farkı gözetmeksizin yardımlaşmayı hedefleyen ilk örgütlü yardım kuruluşu olarak tarihe geçmiştir. Bu örgütlenmenin doğu toplumlarına yansımından kısa bir süre sonra da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kurulmuştur. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Osmanlı Devleti'nin en eski sivil toplum kuruluşlarından biridir. Uluslararası hukukun ilk önderlerinden sayılan Hugo Grotius (1583–1645), “*De düre Belli et Pacis*” (*Harp ve Sulh Hukuku*) adlı kitabında hümanist düşüncenin savaşlarda etkin olmasını ve insan ögesinin önemsenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Grotius, ülkeler arası silahlı çatışmalarda insanlık kurallarının gözetilmesi gerektiğini vurgulamış ve bu ilkeye yönelik ilk anlaşma ise 1743'te Fransa ile İngiltere arasında imzalanmıştır. Bu düşünce, Jan Jacques Rousseau'nun savaşı insanlar arası değil; devletlerarası bir olay olarak niteleyen ve silahsız askerlerin düşman sayılmayacağını vurguladığı düşünce ile beslenmiştir. Özellikle Kırım Savaşı esnasında Üsküdar'da yaralılara büyük özveri gösteren hastabakıcılardan “*Lambalı Kadın*” (*Lady With A Lamp*) adıyla ün kazanmış “*Florence Nightingale*” gibi şahsiyetler tarafından bu düşünce geliştirilmiştir. İsviçreli Jean Henry Dunant 1859'da Fransız ve İtalyan kuvvetlerinin Avusturya yenilgisi ile biten savaşın kanlı çarpışmalarına bizzat şahit olmuştur. Dunant'ın bu gözlemlerini 1862'de “*Bir Salferino Hatırası*” adlı yapıtı ile ortaya koyması, özlenen örgütlenmenin sağlanması adına bir dönüm noktası olmuştur (Akgün-Uluğtekin, 2000: 1,6-7).

Dunant'ın eserindeki ilkeler, Fransa İmparatoru III. Napolyon ile Prusya Kral ve Kraliçesi başta olmak üzere pek çok Avrupalı devlet yöneticisinin de beğenisini kazanmıştır. Bu görüşü paylaşan Cenevre Halk İdaresi Derneği Başkanı Gustave Moynier'in öncülüğünde İsviçre Federal Konseyinin çağrısıyla askeri yaralılara yardım derneği kurmak için Cenevre'de oluşturulan beş kişilik komisyon, Kızılhaç'ın temelini atmıştır. Burada alınan kararlar 17 Şubat 1863'ten itibaren “*Uluslararası Askeri Yaralılara Yardım Derneği*” adı altında toplantılar düzenlenmeye başlanmıştır. 26-29 Ekim 1863 tarihleri arasında birçok ülkenin doktor ve memurlarından oluşan bu gayri resmi topluluk bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunmuştur. Çeşitli fikirlerin ileri sürüldüğü bu toplantıda Dr.

Appla'nın cemiyetin simgesinin haç işareti yapılması önerisi benimsenmiştir. Böylece 1863'te atılan adım, ulusal Kızılhaç derneklerinin kurulmasını ve 1864 yılı Ağustos'unda da 1. Cenevre Konvansiyonu'nun toplanmasını sağlamıştır (Midhat, 1296: 24-25; Özaydın, 1987: 20; Akgün-Uluğtekin, 2000: 8-10). Bu toplantıya İsviçre'nin yanı sıra Belçika, Danimarka, Fransa, Hess, Hollanda, İtalya, İspanya, Portekiz, Prusya, İsviçre, Wurtemberg, ABD, İngiltere, Rusya, Saksonya ve İsveç temsilcileri katılmıştır. Bu toplantıda hem uluslararası yardım derneklerinin kurulması hem de savaş sırasında taraf ayrımı yapmaksızın yaralıların toplanıp bakılmaları; sahra hastanelerinin ve sağlık personellerinin, gönüllü yardımcılarının, yaralıların saldırmazlık çemberi içinde kalmaları gerektiği görüşülmüştür. Bu amaçla, korunacak eşya, insan, tesis vb. unsurlara saldırılmaması için görsel bir işaret belirlenmesi gerektiği de görüşülmüş ve bir karara varılmıştır. Bu doğrultuda Konvansiyon'un ambleminin kızıl haç olması kabul edilmiştir. Bu ilkeler, 22 Ağustos 1864'te Cenevre Sözleşmesi ile resmîyet kazanmıştır. Toplantıya katılmayan veya sözleşmeyi imzalamayan ülkelere de bu sözleşmeye ortak olabilmeleri için 1 yıllık bir süre verilmiştir.

Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan ülkeler şunlardır: Fransa (22 Eylül 1864), İsviçre (1 Teşrinievvel 1864), Belçika (14 Teşrinievvel 1864), Flemenk (29 Teşrinisani 1864), İtalya (4 Kanunievvel 1864), İspanya (5 Kanunievvel 1864), İsveç-Norveç (13 Kanunievvel 1864), Danimarka (15 Kanunievvel 1864), Bad (16 Aralık 1864), Prusya (4 Ocak 1865), Yunan (17 Ocak 1865), İngiltere (18 Şubat 1865), Meklenburg (9 Mart 1865), Türkiye (5 Temmuz 1865), Würtemberg (2 Haziran 1866), Hess (22 Haziran 1866), Bavyera (30 Haziran 1866), Avusturya (21 Temmuz 1866), Portekiz (9 Ağustos 1866), Saksonya (25 Kasım 1866), Rusya (22 Mayıs 1867), Vatikan (9 Mayıs 1868), Romanya (3 Aralık 1874), İran (5 Aralık 1874), Salvador (30 Aralık 1874), Karadağ (29 Kasım 1875), Sırbistan (24 Mart 1876), Bolivya (16 Ekim 1879), Şili (15 Kasım 1879), Arjantin (25 Aralık 1879), Peru (22 Nisan 1880), ABD (1 Mart 1882), Bulgaristan (1 Mart 1884), Japonya (5 Haziran 1886), Lüksemburg (5 Ekim 1888), Kongo (27 Kasım 1888), Venezüella (9 Temmuz 1894), Siyam (29 Haziran 1895), Cenubi Afrika (28 Eylül 1896), Oranj (28 Eylül 1897), Honduras (16 Mayıs 1898), Nigaraga (19 Mayıs 1898), Uruguay (30 Mayıs 1900), Kore (8 Ocak 1903), Guatemala (24 Mart 1903), Çin (29 Haziran 1904), Meksika (25 Nisan 1906), Brezilya (30 Nisan

1906), Kolombiya (7 Haziran 1906), Alman İmp. (12 Haziran 1906), Paraguay (31 Mayıs1907), Haiti (24 Haziran 1907), Küba (25 Haziran 1907), Dominiken (25 Haziran 1907), Ekvator (3 Ağustos 1907) (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi, 1329-1331: 18-20).

Osmanlı Devleti ise tanınan bir yıllık süre içerisinde 5 Temmuz 1865'te sözleşmeyi imzalamıştır. 22 Ağustos 1864 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan maddelerin ana başlıkları şöyledir:

Madde 1: Sabit ve seyyar askeri hastaneler savaş sırasında tarafsız kabul edilecek, bunların içindeki hasta ve yaralılar bu süreçte savaştaki ordular tarafından korunacak. Eğer bu tarafsız hastaneler askerle korunuyorsa hastanenin tarafsızlığı kaldırılacak.

Madde 2: Sabit ve seyyar hastanelerin çalışanları ve tedavi edilecek hastaları bulunduğu sürece hastanelerin tarafsızlıkları devam edecektir.

Madde 3: Hastane çalışanları, çalıştıkları bölge düşman eline geçse bile gönül rızalarıyla, burada çalışmaya devam edebilecek arzu ettikleri takdirde de ordunun bölgesine mensup olduğu orduya gidebilecektir. Bu durumda askerin himayesi altında düşman ileri karakollarına teslim edilebilecektir.

Madde 4: Seyyar hastaneler, düşman eline geçen bölgeden hastane eşyalarıyla birlikte topyekûn çekilebilecektir. Sabit hastanelerde çalışanlar çalıştıkları bölgenin düşman eline geçmesi halinde kendi ordularına katılma talebinde bulunabilecek ancak çekilme esnasında yalnızca kendi şahsi eşyalarını götürebilecektir. Sabit hastanelerin eşyalarına el konulacaktır.

Madde 5: Savaşta kaybedilen topraklarda yaşayan halk, yaralılara yardım edip evlerinde onlara bakarlarsa o hane sakinleri savaş esnasında tarafsız kabul edilecek. Bu durum, muharip ordu komutanları tarafından halka duyurulacaktır.

Madde 6: Hangi milletten olursa olsun yaralı askerler ve muhtaçlar kabul edilerek himaye altına alınacaktır. Şartlar müsait olduğunda karşı ordu askerlerinin bulunduğu ileri karakollara teslim edilmeleri başkomutanların salahiyeti altında olacaktır. Yaralılar ve bunları sevk edenler, tamamen tarafsızlık himayesi altındadır.

Madde 7: Hastaneler ve çalışanları için bir tarafsızlık alâmeti seçilecek. Bu alâmet daima devlet sancağıyla birlikte asılacaktır. Tarafsız durumda bulunanlar da bu alâmeti kollarında taşıyacaktır.

Madde 8: Başkomutanlara hükümetleri nezdinde bu sözleşme maddeleri bildirilecek ve onlar da savaş anında bu maddeleri uygulamaya koyacaklardır.

Madde 9: Cenevre Sözleşmesi'ni imza için delege göndermeyen devletlere iş bu mukavelenameyi imzalamaları için bir yıl süre tanınmıştır.

Madde 10: İş bu mukavelename 22 Ağustos 1864'te mensup oldukları devlet adına bu mukavelenameyi imzalamış ve hükümlerini kabul etmişlerdir (Midhat, 1296: 29-40).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin kuruluş aşamasına baktığımızda Osmanlı Devleti'nin 22 Ağustos 1864'te 16 devletin katılımı ile Cenevre Sözleşmesi gereği kurulan Salib-i Ahmer (Kızılhaç) teşkilatı gibi bir kurumun kurulması için girişimlere başladığını görmekteyiz. Osmanlı Devleti Cenevre Sözleşmesi'ni imzaladıktan sonra 1867'de Paris'te toplanan Uluslararası Kızılhaç Sıhhiye Konferansı'na Dr. Abdullah Bey'i göndermiştir. Konferans sonrası girişimlerine devam eden Abdullah Bey, Kızılhaç örgütü benzeri bir yardım kuruluşunun İstanbul'da faaliyete geçmesi için Uluslararası Kızılhaç ve Sağlık Kongresi Başkanı Kont Sururier ile temasa geçmiştir. Bunun sonucunda Enternasyonal Kongre Başkanı Kont Sururier, Abdullah Bey'e kendisinin yaptığı çalışmalardan duyulan memnuniyeti 22 Kasım 1867 tarihli mektubunda dile getirmiştir (Sarı, 2015: 965; Hacıfettahoğlu, 2007: 12; Yeniaras, 2000: 16).

Dr. Abdullah Bey'in sabır ve inançla sürdürdüğü çalışmaları sonucunda Osmanlı devlet adamlarının bazılarında Cenevre Sözleşmesi'ni esas alan bir örgütün kurulması gerektiğini anlatmış ve Dr. Abdullah Bey bu hususta onların onayını almayı başarmıştır. Ardından çalışmalarını hızlandıran Dr. Abdullah Bey Tabipler Cemiyeti'nde bu örgütün anlam ve önemini anlattıktan sonra doktorların en önemli görevlerinin insan sağlığını korumak ve cephedeki yaralı askerlerin tedavi edilerek hayata döndürülmeleri olduğunu belirtmiştir (Kadioğlu, 2007: 1-18; Yeniaras, 2000: 17). Böylece Abdullah Bey girişimlerine devam ederek Serdar-ı Ekrem Ömer Lütfi Paşa'nın himayesinde ve Marko Paşa'nın

başkanlığında geçici bir komite kurulmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin ilk hali olan "*Mecruhin ve Marda-yı Askeriyyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti*" 11 Haziran 1868 tarihinde kurulmuştur (Çapa, 2002: 544). Cemiyetin nizâmnâmesini hazırlamak için Meclis-i Sıhhiye 2. Başkanı Dr. Mavroyani, Dr. De Castro'dan oluşan bir encümen görevlendirilmiştir. Yapılan toplantılardan sonra Haziran 1869'da cemiyetin nizâmnâmesi kabul edilmiştir. Nizâmnâme hükümetin onayına sunulmuş, ancak seraskerlik makamı ikna edilmediği için nizâmnâme onaylanmamış ve kurucu üyeler dağılmıştır (Özaydın, 2002: 689). Cemiyet 1869'da ise "*Mecruhini Askeriye Yardım Cemiyeti*" olarak isim değişikliğine gitmiştir (Özaydın, 1987: 33-45).

Osmanlı-Sırp Savaşı devam ederken uluslararası Kızılhaç Komitesi Başkanı Gustave Maunoir, 8 Temmuz 1876'da bir genelge yayınlayarak "*Osmanlı Mecruhini Mardayı Muavenet Cemiyeti*"nin dağılması nedeniyle karşılaşılan güçlüklerle işaret etmiş ve bu arada uluslararası yardım işine gönül vermiş İstanbullu dostlarına da mektup yazmıştır. Gustave Maunoir, Mekteb-i Tıbbiye öğretim üyelerinden Dr. Peştamalciyan'a yazdığı özel mektupta, İstanbul'da kurulacak Kızılhaç benzeri bir örgütün varlığı halinde batıdaki Kızılhaç cemiyetlerinin de kendilerine yardım edebileceğini aşağıdaki mektubunda belirtmiştir (Yeniaras, 2000: 17-18):

"Başkanlık hizmetinde bulunmakla gurur duyduğum komite uğraştığı iş için İstanbul'da bir vekâlet topluluğunun kurulmamış olmadığından üzgündür. Bu durum diğer ülkelerde bulunan askeri yardım derneklerinin Osmanlı askerlerine yardım toplayabilmelerine de engel oluyor. Bundan önce Cenevre Antlaşması hükümleri uygulamasına göre İstanbul'da yaralılara yardım komitesi kurulmuş idiyse de genel sekreteri bulunan Dr. Abdullah Bey'i ölümünden beri bu komitenin ne olduğuna dair bir haber alınamamıştır. Artık inancımıza göre Osmanlı Devleti bir yaralılara yardım derneği bulundurursa kendi yaralı askerlerini koruma çıkarını gözetir ve başka dernekler tarafından yardım olarak verilecek şeylerin yerinde kullanılmasını elde edebilmek gibi büyük bir yarar görürdü. Eğer İstanbul'da böyle bir dernek var da biz de bunu başka ülkelerde bulunan derneklere bildirmiş olsa idik bu durumun Osmanlı yaralıları için çok büyük bir yardımı olacağı beklenirdi. Sırbistan ve Karadağ'da bu gibi dernekler kurulmuş ve işe başlamışlardır. Bizim uygulamakta olduğumuz tarafsızlık herhangi ulusa bağlı olursa olsun savaş bağı yanıklarının acılarını göz önüne almayı gerektirerek şu durumda Osmanlı Devleti ordularındaki zavallı yaralılara yardım edememek bizim için pek acıklıdır..." (Yeniaras, 2000: 18-20)"

Gustave Maunoir'in mektubunda açıkça ifade ettiği bu yararlı örgütün Osmanlı toplumunda da kurulmasını isteyenler adına Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane Başkanı Nuri Can ve üyelerden Peştamalciyan Efendi, Sadrazam Mütercim Mehmet Rüştü Paşa'ya başvurmuştur. Sadrazamın da bu işe olumlu bakmasından sonra 1876'da "*Mecrûhin ve Zuafâ-i Askeriye'ye İmdâd ve Muâvenet*

Cemiyetinin” resmi olarak kurulması için Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, Cemiyet Tıbbiye, Sıhhiye ve hükümetten üyelerin katılımıyla 25 Temmuz 1876 da bir toplantı yapılmasına karar verilmiştir. Marko Paşa'nın başkanlığını yaptığı ilk toplantı da Cenevre Sözleşmesi'nin incelenmesi, kullanılacak simge, cemiyetin tüzüğü, yardım toplama şekilleri ve yönetim kurulunun oluşması gündemin en önemli başlıkları olmuştur. Toplantı sonucunda Cenevre Sözleşmesi'ne dayalı bir cemiyetin kurulmasına karar verilmiştir. Yalnız simge olarak haç yerine hilalin kullanılması benimsenmiştir. Bu durum Cenevre ve diğer Kızılhaç örgütlerine bildirilmiştir. İstanbul'da alınan bu karar Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan Kızılhaç örgütlerince de kabul edilince 14 Nisan 1877'de “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*” resmen kurulmuştur (Özaydın, 2002: 689-690; Yeniaras, 2000: 20; *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Salnamesi, 1329-1331*: 28). II. Abdülhamid de cemiyeti himayesine almış ve cemiyet toplantılarını Beşiktaş Sarayı Paşa dairesinde yapmaya başlamıştır (*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi, 1329-1331*: 27; Özaydın, 2002: 689-690). Toplantılar neticesinde Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Nizâm-nâme-i Esasisi şu şekilde hazırlanmıştır.

“İstanbul'da hastegân ve mecruhîni askeriye için Birinci İane Cemiyeti teşkil olunacak ve bu cemiyet be veçhi ati Cenevre Muahedenamesi ahkâm ve mezayası üzerine tesis edilecektir.

Birinci Madde- Cemiyete arz olunacak hediye ve yardım mecburi olmayıp ihtiyari olacaktır.

İkinci Madde- bu hediye ve yardımlar münhasıran hastegan ve yaralı askerlere yardım için harcanacaktır.

Üçüncü Madde- Yardımlar bu işlere vakıf adamlar vasıtasıyla tanzim olunacaktır.

Dördüncü Madde- Yardımlar hükümeti askeriye ile bil-ittifak idare olunacaktır.

Beşinci Madde- Bu cemiyet, “Mecruhîni Askeriye İane Cemiyeti” adını alacaktır.

Altıncı Madde- İşbu cemiyet birisi erkeklere ve diğeri kadınlara mahsus olarak iki kısma ayrılıp bunların ikisi de bir maksadı müşterek üzerine hizmet edeceklerdir.

Yedinci Madde- Aza iki nev'e ayrılacak olup birincisi lâakal senevi bir Osmanlı lirası ve ikincisi yarım mecdiye yardımı daima verenlerdir.

Sekizinci Madde- Azanın her iki çeşidi oy kullanma hakkına sahip olup fakat cemiyetin umuru idaresine seçilecek kişiler birinci gruptan seçilecektir.

Dokuzuncu Madde- Her şubede âzanın miktarı 100'e ulaşınca bunlar bir genel toplantı yaparak çoğunlukla hazır azalardan idare heyetini seçeceklerdir. Evvela bir Reis ve iki Reis muavini ve bir kâtip ve sandıkkârdan mürekkep İdare kalemi. Saniyen İdare kalemi tarafından tanzim olunacak pusulası mucibince bir Muavenet Komitesi.

Onuncu Madde- İdare kalemi âzayı cemiyeti içtimai umûmiyeye davet eder. Müzakeratı vakıayı idare edip kararları dahi iktiza edenlere tebliğ ve bu kararların sureti icrasına nezaret eyler. Beynelmîlel müteşekkil olan İane Cemiyetleri ile muhabere ve hükümeti askeriye ile münasebete başlayarak Muavenet Komitesiyle dahi işleri teshil edecek surette muamelede bulunur. Hazinedar veya Sandıkkâr vasıtasıyla şefkati umûmiyeye müracaatla iane cem eyler ki bu işte gazeteler vasıtasıyla nihayet 8 gün zarfında halkı ianenin suret ve kemiyetinden haberdar eylemek Hazinedarın vazifesidir. İdare kalemi heyeti her sene tecdiden intihap olunup fakat âzası tekrar intihap hakkına dahi muhaliftir.

On Birinci Madde- Muavenet komitesi dördü tabip ve birisi eczacı ve birisi mühendis ve birisi dahi hazinedardan ibaret olarak 7 azadan mürekkeptir. Bu komite yedinde bulunan esbabı muavenetin müsaadesi derecesinde olarak Mecruhine muavenet işlerini tesviye edip

bunun için seyyar hastaneler memurlarını intihap ve bunları icap eden mahallere sevk ve idare kalemi ile bil-müzakere her tarafa icap eden evamir ve talimatı irsal eder. İçtimaî umumî muvacaahasında meşruiyeti sabit olacak bir töhmet veya istifa vukua gelmedikçe Muavenet Komitesinin azası azilden masundur.

On İkinci Madde- İdare kalemi tarafından davet vuku bulmadıkça azayı cemiyet içtimai umûmi akdedemez. İaneyi seneviyesini Hazinedara teslim eylediği zaman Hazinedar tarafından kendisine verilecek bir kartı irae etmedikçe azadan birisi içtimai umûmi salonuna kabul edilemez.

On Üçüncü Madde- Muavenet cemiyeti tarafından beyan olunacak lüzum veyahut azadan 50 kişinin imzası ile yapılacak talep üzerine akd olunacak fevkalade içtima-i umûmilerden maada senede yalnız bir defa İçtimaî Umûmi akd olunacaktır. İşbu senevî içtimai umûmide evvela İdare kalemi ve saniyen muavenet komitesi bir senelik raporunu takdim edecektir. O halde içtima-i umûmi dahi gelecek sene için teşebbüs olunacak şeyler hakkındaki oyunu verecektir.

On Dördüncü Madde- İçtimaî umûmiler bunlarda müzakere olunacak mevadı sairenin tertip pusulası ile beraber matbuat vasıtasıyla bir hafta mukaddem haber verilecektir.

On Beşinci Madde- Cemiyetin bilcümle kararları azanın ekseriyeti mutlakayı arası ile verilecektir.

On Altıncı Madde- Cemiyetin bütün memuriyetleri fahri olarak meccanen icra olunacaktır.

On Yedinci Madde- Kadınlar kısmının kendilerine mahsus kalemi olacak. Hazinedar kadınlar kısmıyla Muavenet Cemiyeti arasında vasıta olup kadınların cem eyledikleri yardım ve hediyeler Hazinedar vasıtasıyla Komiteye teslim edilecektir.” (Orhon, 1964: 17-21):

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin nizâm-nâmesinin belirlenmesinin ardından cemiyet başkanı ve genel merkez yönetim kurulu üyeleri şu şekilde belirlenmiştir (Çapa, 2002: 545; Kızılay, 1974: 27; Orhon, 1964: 21):

Tablo 1.1: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Kurucuları.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kurucu Üyeleri (1877)	
Başkan	Hacı Arif Bey (Meclis-i Umuru Sıhhiye ikinci başkanı)
Başkan Vekili	P. Sarell
Başkan Vekili	Nuryan Efendi (Devlet Şurası Azası)
Veznedar	M. Foster (Osmanlı Bankası Gen. Müd.)
Genel Kâtip	Ferudun Bey (Hariciye Nezareti Umuru Sıhhiye Md.)
Üye	Dr. Bartoletti (Genel Sıhhiye Müfettişi)
Üye	Dr. Dickson
Üye	M.Von Has
Üye	Dellasuda Faik Paşa
Üye	M.Leral
Üye	Dr. Baron Munday
Üye	Nuri Bey (Mabeyn Kâtibi)
Üye	Dr. Peştemelciyan Efendi
Üye	General Mot (Amerikalı)
Üye	Serviçyan Efendi (Senatör)
Üye	Dr. Servastopoli

Kaynak: Yeniaras Orhan (2000); *Türkiye Kızılay Tarihine Giriş*, Alkan Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul.

Cemiyet ilk önemli görevini ise kuruluşundan kısa bir süre sonra gerçekleştiren 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda yapmıştır. Bu savaş sırasında cephe gerisinde dört hastane ve dokuz seyyar hastane açarak 25000'den fazla yaralı ve hasta askerin tedavi olmasını sağlamıştır (Çapa, 2002: 545; Kızılay, 1974: 27; Orhon, 1964: 21). Savaşların yaşandığı bu zor günlerde cemiyet gerek ülke içinden gerek diğer Müslüman ülkelerden bir yıl içinde 72.583 Osmanlı lirası yardım toplamıştır. Bu gelen yardımların 30.000 lirası ile sağlık malzemesi alınmış, dokuz seyyar hastane kurulmuş İstanbul'da dört daimî ambulans alınmış, savaş hattında ise iki geçici seyyar hastane kurulmuştur. Yaralıları taşımak için trenler kiralanmış, muhacirlere para yardımı yapılmış ve çeşitli hizmetler için elli tabip istihdam edilmiştir. Cemiyet bu yardımların yanı sıra topladığı paranın 5700 lirasını daimî sermaye olarak ayırmış ve savaşın sonunda 61.087 liralık masraf yapıldığı ortaya çıkmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra yirmi yıl boyunca herhangi bir etkinlik göstermemiştir. 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında geçici olarak faaliyetlerine tekrar başlayarak halktan ve Kızıllaç Cemiyeti'nden yardım toplamıştır. Cemiyet, Galas'tan yaralıları taşımak için iki hastane vapuru kiralamış, orduya bol miktarda kinin ve tıbbi malzeme sağlamıştır. Savaş sonunda askerlerin Roma, Van, Asir, Mekke ve Taif vapurlarıyla İstanbul ve Çanakkale'ye sevk edilmesinde öncülük yapmıştır. Cemiyet, savaş bitiminde yine aynı akıbete uğrayarak dağıtılmıştır. Ancak Cemiyeti tekrar canlandırmak için girişimlerde bulunulmuşsa da 10 Temmuz 1908'de yani II. Meşrutiyet'in ilan edilmesine kadar olan sürede herhangi bir faaliyet gösterilememiştir (Özaydın, 2002: 690).

II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin tekrar kurulması için eski kuruculardan Della Suda Faik Paşa, Eski Hariciye Nazırı ve Paris Elçisi Rıfat Paşa'nın Osmanlı Hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmaları konuya önem verilmesini sağlamıştır. Sadaret, Harbiye, Hariciye, Maarif, Sıhhiye Nezaretlerine duyuru yapılarak Osmanlı Hilâl-i Ahmer için yeni bir nizâmnâme hazırlanması adına Dr. Esat Bey, Dr. Besim Ömer Paşa, Hariciye Nezareti Siyasi İşler Müdürü Salih Bey, Bahriye tabip miralaylığından emekli Mehmet Ali Bey, Askeri Tıbbiye Müdürü Binbaşı Ali Galip Bey ve Sıhhi İşler Dairesi Genel Müfettişi Kasım İzzettin Bey'den oluşan bir komisyon meydana getirilmiştir. Komisyon, Dr. Besim Ömer Paşa'nın evinde yaptığı toplantı ve görüşmeler

sonucunda ülkenin o günkü ihtiyacına uygun bir taslak hazırlamış ve taslak Şurayı Devlet üyelerince onaylanmıştır. Cemiyetin tüzüğünün onaylanmasından sonra kurucu üyeler 20 Nisan 1911’de Tokatlıyan Oteli’nin kabul salonunda ilk toplantıyı gerçekleştirmiştir. Toplantının başkanlığını Sadrazam Hakkı Paşa yapmış ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti başkanlığına Rıfat Paşa seçilmiştir. Böylece Cemiyet bu defa dağılmamak üzere hayata geçirilmiştir (Özaydın, 2002: 691). Cemiyet, 1876’da “*Mecrûhin ve Zuafâ-i Askeriye’ye İmdâd ve Muâvenet Cemiyeti*”, 1877’de “*Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*”, 1923’te “*Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti*”, 1935’te “*Türkiye Kızılay Cemiyeti*” ve 1947’de “*Türkiye Kızılay Derneği*” adını almıştır. Cemiyetin merkezi, 1925’te yapılan tüzük değişikliği ve 13 Eylül 1925 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Ankara olarak belirlenmiştir (Orhon, 1964: 21; Özaydın, 1987: 33-45).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) hakkında bugüne kadar birçok çalışma yapılmış olmasına karşın yerel ölçekte cemiyetin faaliyetleriyle ilgili çalışmalar kısıtlıdır. Bu nedenle tezimizin başlığı “*Çorum’da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1912-1932)*” olarak belirlenmiştir. Cemiyetin Çorum ve kazalarındaki faaliyetleriyle ilgili bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamış olması bizi böyle bir çalışma yapmaya yönlendirmiştir. Bu bağlamda bugüne kadar Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin bölgesel faaliyetleri hakkında yapılan çalışmaların sınırlılığı da bizi bu çalışmayı yapmaya iten önemli bir diğer faktördür. Bu konuda hazırlanan çalışmalar şöyledir: Mesut Çapa tarafından “*Kocaeli ve Çevresinde Yunan İşgali ve Göç: Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyetinin Yardımları*” (Çapa, 2016: 1679-1697), “*Adapazarı’nda Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1914-1922)*” (Cırık, 2015: 86-103), Mustafa Sarı tarafından hazırlanan “*Milli Mücadele’de İzmit ve Çevresinde Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Faaliyetleri*”(Sarı, 2015: 965-986) ve “*Mübadele’de Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Faaliyetleri: Kocaeli Örneği (Ocak-Haziran 1924)*” (Sarı, 2016: 481-496), Rahime Aydın’ın “*Karamürsel Hilal-i Ahmer Cemiyeti ve Sağlık Hizmetleri*” (Aydın, 2016: 1669-1697), Işıl Altun ve Ersin Çelik tarafından yazılan *Hilal-i Ahmer İzmit Merkezi’nden Türk Kızılayı Kocaeli Şubesi’ne* (Altun-Çelik, 2016) ve Mustafa Sarı tarafından hazırlanan *İzmit’te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1911-1925)* (Sarı, 2016) ve Yücel Namal ile Hasan Karakuzu tarafından hazırlanan “*Zonguldak’ta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1911-1938)*” (Namal-Karakuzu, 2017) adlı eserler de yerel

anlamda kent kültürü ve şehir tarihi çalışanları için yardımcı kaynaklardandır. Ayrıca Ersin Çelik'in "*Bir Kurum Mitolojisi: Türk Kızılayı Kocaeli Şubesi Örneği*" (Çelik, 2005), Buket Sarı'nın "*Hilal-i Ahmer Cemiyeti Antalya Şubesi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*" (Sarı, 2010), Tuğba Söğüttere'nin "*Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kütahya Şubesinin Kuruluşu ve Faaliyetleri*" (Söğüttere, 2012), Cevriye Yıldırım'ın "*Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti İzmir Merkezi'nin Kuruluş ve Faaliyetleri (1911-1945)*" (Yıldırım, 2013) adlı tezler de yer almaktadır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) hakkında yapılan çalışmalar gün geçtikçe artarak devam etmektedir. Yaptığımız bu çalışma ile Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Çorum ve çevresindeki faaliyetleri ortaya konularak bu alandaki önemli bir boşluğun doldurulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde ilk olarak kaynak tespiti yapılmıştır. Bu konuda karşılaşılan problemlerin başında Cumhuriyet Arşivi (BCA) ve Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı Arşivlerinde (ATASE) konuyla ilgili belgeye ulaşılmamış olması yer almaktadır. Bir diğer problem de Çorum ve çevresinde çıkan gazetelerin sınırlı sayıda olması ve düzenli olarak yayınlanmaması gösterilebilir. Çorum'da ilk gazetenin 1921'de kurulması ve cemiyet faaliyetlerinin her birinin gazete sayfalarına yansımaması da çalışmamıza sınırlılıklarından birisidir. Bu sayılan nedenlerden dolayı Çorum ve çevresindeki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti merkez ve şubelerinin bazı faaliyetlerini tespit etmek mümkün olmamıştır. Bu eksikliklerin başta Türkiye Kızılay Arşivi olmak üzere Cemiyetin hazırladığı raporlar, salnameler ve Hilâl-i Ahmer Mecmuası'ndan elde edilen bilgilerle giderilmesine çalışılmıştır.

1. BALKAN SAVAŞINDAN MİLLİ MÜCADELEYE ÇORUM'DA HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ (1912-1922)

1.1. Çorum Şubesi

XVII. yüzyılda Çorum, Rumiye-i Suğra Eyaleti içinde idi. Bu eyalet; Sivas, Çorum, Amasya, Bozok, Divriğ ve Arabgir livalarını içeriyordu (Tuğrul, 1927: 58-59). Orta Anadolu'nun kuzeyinde bulunan Çorum, 1841'de Ankara'ya bağlanmıştır. 1864'te Çorum Sancağı lağv edilince bir kaza merkezi olarak Yozgat'a bağlanmıştır. 1894'ten sonra tekrar sancak haline gelen Çorum kazası, Yozgat livası, Ankara vilayetine bağlı idi. 1900'de ise Çorum, ekonomik ve sosyal gelişimine bağlı olarak Ankara vilayetine bağlı bir sancak statüsüne dönüştürülmüştür. Çorum sancağının doğusunda Amasya, Mecitözü; güneyinde Yozgat; güneybatısında Sungurlu; kuzeyinde Osmancık kazası bulunuyordu. Çorum sancağı, 1909'da Hüseyinabad, İskilip, Sungurlu ve Osmancık kazalarından oluşuyordu (Ankara Vilayeti Salname-i Resmisi, 1325: 291- 323; Çanlı, 2013: 9; Ankara Vilayeti Salnamesi, 1318: 293; Ankara Vilayeti Salnamesi, 1311: 335; Sabuncuoğlu, 2010: 19-21).

Çorum çevresine bağlanan yollar açısından en önde gelen vilayetler arasındadır. Şehir, Karadeniz'e 100 kilometre; Akdeniz'e ise 375 kilometre mesafededir. Şehir dağlar arasına sıkışıp kendi ismini taşıyan ovanın kuzeydoğusunda Sıklık Boğazı'na yakın bir giriştedir. Şehirde irili ufaklı gölcükler vardır: Uyuz Gölü bunlardan birisidir. Çorum deresi dağlardan inen beş koldan oluşmakla birlikte yazın Çorum deresinin suyu azalmaktadır. İç Anadolu gibi Çorum'un iklimi de kuraktır. Kışın çok soğuk olduğundan ilkbahar pek hissedilmez. Dağlarının çıplak olması da az yağmurun yağmasına neden olmaktadır. Şehre yazın kuzeyden, kışında güneyden rüzgâr esmektedir. Vilayetin tarım açısından zengin olduğu ekilen beş milyon dönüm arazisi olmasından anlaşılmaktadır. Bunun sonucunda yılda 30 ila 50 bin kilo yulaf, 100 bin kilo çavdar, 533 bin kilo nohut, 733 bin kilo fasulye, 134050 kilo mercimek, 9750 kilo keten ve 3801000 kilo çeşitli meyve üretilmektedir. Çorum'un 1876'daki nüfusu 15643'tür. Çorum'da ikisi orta mektep, Mıntıka-i Ziraat Mektebi ve ana mektebi

olmak üzere dört mektep ve bir de ilk kız mektebi bulunuyordu (Tuğrul, 1927: 60-63).

Çorum, cemiyetler açısından da zengin bir yer olup başta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti olmak üzere, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Türk Ocağı ve Muallimler Birliği burada yer almaktaydı. Ayrıca spor faaliyetlerinde bulunan İdman Yurdu da bulunuyordu (Tuğrul, 1927: 60-63). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çorum ve kazalarında kesin olarak hangi tarihte ve kimler tarafından kurulduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Çorum'da ve kazalarında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetlerini 1912'den itibaren görmekteyiz. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Balkan Savaşları sırasında Çorum ve kazalarından topladığı yardımları ihtiyaç sahibi asker ve sivillere ulaştırmıştır. Bu bağlamda Çorum, Balkan Savaşları sırasında yaşanan göçlerde de Balkan muhacirlerine kapılarını açan şehirlerden birisi olmuştur (Gülen, 2015: 7).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin en önemli gelir kaynaklarında olan bağışlar açısından baktığımızda Çorum'daki sivil ve askerlerin cemiyete önemli miktarda bağışta bulduklarını da görmekteyiz. Bu doğrultuda 1912 Nisan'ında Çorum taburunda görevli sekiz subay öncelikle Hilâl-i Ahmer Cemiyetine üye olmuş her yılda maaşlarından birer mecdiye vereceklerini vadetmişlerdir. Bu subaylar arasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için toplanılan bağış miktarı toplamda 142,20 kuruştur (TKA, 79/32).

Tablo 1.2: 1912 yılında Hilâl-i Ahmer Cemiyetine bağışta bulunan Çorum Taburundaki Askerler.

İsim	Bağış Miktarı (Kuruş)
Binbaşı Halil Efendi	19
Yüzbaşı Hüseyin Rahmi Efendi	19
Yüzbaşı Tevfik Efendi	19
Tabur Kâtibi Mustafa Efendi	19
Mülâzım-ı Evvel Süleyman Efendi	19
Mülâzım-ı Evvel Mehmet Ali Efendi	19
Mülâzım-ı Sâni Süleyman Efendi	19
4. Alay Serçavuşu Mehmet Efendi	9,20
Toplam	142,20

Kaynak: (TKA, 79/32, Lef. 1).

Yukarıdaki tabloda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'ne Balkan Savaşları sırasında bağışta bulunanların başında subay ve astsubaylar olmak üzere askeri personelin geldiği görülmektedir.

1912 Kasım ayı ortalarında Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için toplanan 25696,5 kuruş Çorum Mutasarrıfı Hilmi Bey aracılığıyla postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 14/229; TKA, 78/51). Ardından Çorum merkez livada ise 4000 kuruş toplanarak Çorum Mutasarrıfı tarafından postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 14/87).

Birinci Dünya Savaşı sırasında Çorumlu gençler, Osmanlı Devleti'nin yer aldığı her cephede gönüllü olarak savaşmıştır (Gülen, 2015: 8-9). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çorum ve kazalarındaki şubeleri gerek sivil gerekse askerlerin ihtiyacını temin ve yaralıları tedavi gibi önemli görevleri de üstlenmiştir. Bu faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla cemiyet şubeleri, Çorum ve çevresinde yardım faaliyetlerine hız vermiştir. 1914 Ekim'inde Çorum ve çevresindeki kazalarda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Kadınlar Şubesi kurulmasına dair Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'nden Çorum Mutasarrıfı Hilmi Bey müsaade istemiştir (TKA, 270/4). Bu durum Çorum'da halkın cemiyete olan ilgisinin her geçen gün arttığını göstermektedir. Bu girişimin ardından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çorum şubesinin ilk açılışının 1915 olduğu arşiv belgelerinde görülmektedir (TKA, 209/93).

I. Dünya Savaşı sırasında Çorum ve kazalarındaki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubelerinin en önemli faaliyetlerinin başında esirlerle aileleri arasında iletişimi sağlamak ve para gönderilmesini organize etmek olduğu görülmektedir. Bunun için öncelikle esirlerin yerleri ve sayıları tespit edilerek aileleri ile haberleşmeleri sağlamış, para, giyecek ve diğer yardımlarda bulunulmuştur (Çapa, 2009: 110-111). Bu anlamda Çorum'daki esir ailelerinin de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla dünyanın çeşitli yerlerindeki esir kamplarında bulunan yakınlarına para gönderilmesinin temin edildiği anlaşılmaktadır. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır:

-Çorum Jandarma Karakolu İkmal askeri olan Tosyalı Osman Efendi 8 Ağustos 1917'de Hindiçini Burma-Tatyah kıtasında esir olan Tosyalı Kürt İsmail'e Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 100 kuruş göndermiştir (TKA, 822/415, Lef.2; TKA, 822/418).

-18 Ağustos 1917'de Mısır'ın Hilmiye şehrinde 16769 numaralı 4. mıntıka 5. koğuştta bulunan Çorum'un Salar köyünden olan Güleoğlu Recep'e Çöplüzade Mehmet Tevfik tarafından 300 kuruş Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla gönderilmiştir (TKA, 822/395).

-31 Aralık 1917'de Mısır'ın Kahire şehrinde Hiyeropolis'te Osmanlı Esir Karargâhı üçüncü tünelde 8947 numarada savaş esiri olarak bulunan Hacı Hüseyin'e Çorum Çiftlik Mahallesi'nden olan babası Bektaşoğlu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 3 lira göndermiştir (TKA, 816/244).

-Romanya'daki 6. Kolordu 25. Telgraf ve Telefon Müfrezesi Takım Çavuşu olan Osmancık kazasından olan İsmail Efendi'ye 1918 Mart'ında 150 kuruş Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla havale edilmiştir. Ancak İsmail Bey'in memleketi olan Kargı kasabasına dönmüş olduğundan 18 Ağustos 1918'de parasının iadesi cemiyetten talep edilmiştir (TKA, 954/159, Lef.1).

-31 Mart 1918'de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum şubesi tarafından Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla Kıbrıs'ta bulunan Çorumlu Hacı Mustafa'ya 297,50 altın kuruş gönderilmiştir (TKA, 954/266).

-Viyana'da 1. Daire 11. Rezerve Hastanesi'nde bulunan Yüzbaşı Vasfi Bey ve yanındaki Osmancıklı Hasan oğlu Şükrü'ye babası tarafından 700 kuruş Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla gönderilmiştir (TKA, 954/183, Lef.1).

-14 Eylül 1918'de 8. Kolordu 16. Fırka 74/16 Sıhhiye Bölüğünde ağır topçu birinci topta Satılmış Mürsel'e Çorum Kurna köyünden Çataloğlu Satılmış tarafından 500 kuruş Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla gönderilmiştir (TKA, 954/392).

Esirlerin aileleriyle olan iletişimde zaman zaman aksaklıklar olduğu da görülmüştür. Ancak bu aksaklıkların cemiyetten kaynaklanmadığı verilen bilgilerin eksikliğinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Buna örnek olarak 1918 Kasım'ında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Esir Komisyonu aracılığıyla gönderilen 200 kuruşun esirin isminin ve esir bulunduğu yerin bildirilmemesinden dolayı paranın Arıklı köyünden Şeyh Ahmet Efendi'ye gönderilmesi gösterilebilir (TKA, 954/183, Lef. 2). I. Dünya Savaşı sırasında esir olan Danişmend köyünden Kara

Osman Oğlu Osman Bin Mehmed Emin'e Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla 8 Mart 1919'da ailesinin gönderdiği mektup ulaştırılmamasından dolayı ailesine iade edilmiştir (TKA, 1028/191, Lef: 1).

30 Ekim 1918'de imzalanmış olan Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı fiilen son bulmuştur. 25 maddeden oluşan antlaşmanın 7. ve 24. maddeleri Osmanlı topraklarının işgali için İtilaf Devletlerine gereken fırsatı vermiştir. Her ne kadar Çorum ve çevresi işgallerden uzak kalmış olsa da bölgede yer alan Rum ve Pontus Cemiyetlerinin yıkıcı faaliyetlerinin etkisi bölgede hissedilmiştir (Gülen, 2015: 8-9). Bunlara karşı Çorum halkı başta bu cemiyetlere, çevresindeki işgallere tepki göstermek ve Milli Mücadeleye destek vermek için örgütlenmeye başlamıştır. 1919 Mayıs'ında Çorum'da Kuvayı Milliye örgütlenmesi kurulmuştur. Sivas Kongresi sonrasında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeleri, Milli Mücadeleye hem destek vermiş hem de Çorum halkından gelen destekle güçlenmiştir (Gülen, 2015: 10-11).

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da açılışı ile milletin haklı davası savunulmaya başlanmıştır. Çorum'a atanan mutasarrıf Cemal Bey, halka meclisin açılmasından, milli birlik ve beraberliğin öneminden bahsederek Milli Mücadele için gerekli hazırlıkların yapılmasını emretmiştir (Gülen, 2015: 24). Bu bağlamda Çorum ve kazalarında da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeleri kendi üzerlerine düşeni yerine getirmeye başlamıştır. Bu bağlamda Sıhhiye ve Muâvenet-i İçtimâiye Vekâletine 18 Kasım 1920'de gönderilen rapora baktığımızda seferberliğin başlangıcından itibaren sadece Çorum merkezde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesi kurulduğunu görmekteyiz. Bu şubenin de Hayati Bey'in gayretleriyle faaliyetlerini sürdürdüğü vurgulanmıştır. Ayrıca bu dönemde Çorum'da memurlar dışındaki esnaf ve halkın cemiyete ilgi göstermediği ve kazalarda şube kurup aidat toplamanın da mümkün olmadığı belirtilmiştir (TKA, 270/210). Bunun üzerine Çorum Merkez Tabibi, 22 Kasım 1920'de Çorum ve çevresinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeleri kurulması girişiminde bulunacağını cemiyetin genel merkezine bildirerek 6 cilt makbuz ile 5 adet nizamnamenin gönderilmesini talep etmiştir (TKA, 270/210, Lef: 1).

Milli Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum şubesinin kuruluşunun 1921 olduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır (TKA, 209/93).

Sakarya Savaşı sırasında çıkartılan Tekâlif-i Millîye Emirleri'yle tüm Anadolu gibi Çorum'da üzerine düşeni yerine getirmiştir. Çorum Gazetesi'nin 13 Ağustos 1921 tarihli sayısında yer alan, "*Tekâlif-i Milliyye Emirleri Can Baş Üstüne*" başlıklı yazısı da bu duruma güzel bir örnektir. Bu başlıktaki yazı Çorum halkının emirlere bakışını göstermesi açısından önemlidir. Çorum'da kurulan Tekâlif-i Milliyye Komisyonu hemen işe koyularak halkın yardımlarını cepheye ulaştırmıştır. Sungurlu halkı Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasının ardından Tekâlif-i Milliyye Emirleri mucibince kazada tüccar ve ahalinden yüzde kırk emvâl-i muhtelifenin bedeli olarak topladığı 30.000 lira civarındaki meblağı orduya göndermiştir. 19 Aralık 1921 tarihli Çorum Gazetesi'nin haberinde ise bu yardımlarla ilgili şu bilgiler verilmektedir:

"Çorum tüccârından Sücaadin ve Seydimzadelerden vaz-ı yed edilen 10 çuval un ile 1.167 kilo arpa ve Çorum komisyonunca alınan 135 tane çuval ile 24 top kaput ve bez, 40 arşın yünlü ve ipekli kumaşı esmani mukarrer olan 56.250 kuruşu mumâileyha adı geçenler kendi istek rızalarıyla hükûmete terk ve teberru eylemek suretiyle ibrazı hamiyet eylemiştir"
"Ayrıca Akçakoyun, Körücek, Karacaviran, Akpınar, Sarıkaya, Yedigöz ve Hazrak köyleri namına Hazrak Karyesi Papazı Leonid ve Körücek Karyesi Papazı Nikola Efendiler tarafından Hilâl-i Ahmere üç yüz lira teberru edilerek muavenet-i insiyankarane bulunmuşlardır" satırları Çorum Gazetesi'nin 19 Aralık 1921 tarihli nüshasında dikkat çeken diğer önemli bir haberdir (Gülen, 2015: 39-40; Çorum, No. 34: 4).

Çorum gazetesine yansıyan bu haberden anlaşıldığı üzere Milli Mücadele döneminde çıkartılan Tekâlif-i Milliye emirlerinin olumlu karşılandığı ve halkın önemli miktarda yardım topladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca şehirde bulunan papazların da bu vesileyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için yardım toplamaları da göze çarpmaktadır.

Milli Mücadele boyunca üstüne düşen görevi yerine getiren Çorum halkı, yurt genelinde olup biten olayları sığağı sığağına takip ederek, yardımlarıyla olayların gidişatına yön vermeye çalışmıştır. Çorum'un Karadeniz ile Ankara'yı bağlayan yol üstünde bulunması Milli Mücadele sırasında Ankara'yı ziyaret eden yabancıların Çorum'dan geçmesine neden olmuş ve Ankara'nın eğilimlerine paralel olarak gelen bu misafirler Çorumlular tarafından misafirperverlikle ağırlanmıştır (Gülen, 2015: 42).

Milli Mücadele sırasında Çorum'da basın-yayın anlamında ilk adım atılarak 1921'de Çorum gazetesi çıkarılmaya başlanmıştır. Böylece Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ile ilgili haberlerin de gazetede yer almaya başladığını görmekteyiz (Ozulu, 2012: 33). Bu bağlamda Çorum gazetesine yansıyan Hilâl-i Ahmer Cemiyetiyle ilgili haberler arasında 1922 Mayıs başında Çorum'da Kırım açlarına 69500 kuruş toplandığı ve buna ek olarak 22 Mayıs 1922 tarihli Çorum gazetesinde yayımlanan yardım miktarının ise 85350 kuruş olduğu göze çarpmaktadır (Çorum Gazetesi, 22.05.1922:1).

Tablo 1.3: 22 Mayıs 1922 Tarihli Çorum Gazetesinde Yer Alan Kırım Açlarına Yardım Yapanlar:

İsim	Miktar (Kuruş)
Ceridzade Ali Efendi	5000
Arabzade Ahmed Efendi	3500
Terlemizzade Biraderler	2500
Ölçekzade Hasan Efendi	1000
Ceridzade Ömer Efendi	1000
Ceridzade Süleyman Efendi	1000
Alaybeyizade Rafet Efendi	500
Şamilzade Fazıl Efendi	500
İstanbuluzade İsmail Efendi	500
Günişezade Hacı Efendi	500
Kürdoğlu Hacı Ömer Ağa	150
Kuyumcu Elvan Usta	100
Tenekeci Hacı Usta	100
Toplam	85350

Kaynak: *Çorum Gazetesi* (1922); "Kırım Açlarına Muavenete İane Veren Zevat" No:74, 01.05.1922 s.3, Çorum.

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere Kırım yoksulları ve ihtiyaç sahipleri için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin de şehrin eşrafından önemli miktarda yardım topladığı görülmektedir.

1921 Şubat'ında Çorum merkezinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesinin yeni idare heyetinin seçildiği 12 Şubat 1921 tarihli telgrafla Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığına bildirilmiştir (TKA, 270/211, Ek: 33). Bu telgrafa göre oluşturulan Çorum Şubesinin İdare Heyeti şu isimlerden oluşur: Çorum Mebusu Enbiyâzâde İsmet Bey (Reis), Çorum Merkez Tabibi Asım Bey (Reis-i Sâni), Çorum Evkâf Me'muru Şecaeddinzâde Sâlim Efendi (Veznedar), Çorum Tüccarından Battalzâde İsmet Efendi (Venzedar Muavini) den oluşmuştur. Ayrıca Encümen-i Livâ Başkâtibi, Muamele-i Şer'iyeye Başkâtibi, Evkâf Me'muru, Ziraat

Memuru, Hastahane Sertabibi ve Merkez Tabibi ise azalığa seçilmiştir. Çorum eşrafından olan İstanbulluzâde, Battalzâde, Tütüncüzâde ve Tüccardan Arapzâde efendiler de azalıklara seçilmiştir (TKA, 270/211, Ek: 34). Bunun üzerine 9 Mart 1921’de Çorum merkez Hilâl-i Ahmer Cemiyeti idare heyetinin seçilerek merkezin kurulduğu haberi Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığına bildirilmiştir (TKA, 270/211, Lef: 33).

Kuruluşuna müteakip şubenin faaliyetiyle ilgili gelişmelerin Çorum Gazetesi’ne yansımıştır. 1921 Nisan’ında Çorum Gureba Hastanesi Sertabibi olan sonradan belediye başkanlığına seçilen Operatör Akif Tevfik Beyin aylık 100 kuruş bağışta bulunacağını vaadi haberlerine de gazetelerde yer verilmiştir (TKA, 270/211, Lef: 32). 30 Mayıs 1921 tarihli Çorum gazetesinde yer alan “Şefkatli Mektepliler ve Mektepçiler” başlıklı haberde Çorum’daki Osmanlı Mektebi öğrencileri ile İnas ve Ana Mektebi muallimelerinin Hilâl-i Ahmer Cemiyetine 1800 kuruş bağışta bulunduğunu görmekteyiz. Çorum gazetesinde yer alan bu haber metni şöyledir:

“İstiklal ve istihlâs-ı vatan uğrunda çarpışan, fedayı hayat eden kahramanlar imanlı siper yaparken geride bıraktıkları kardeşleri de o kahramanların ihtiyacât-ı umumiyelerini ihzardan hâli değildirler. Ezcümle cephedeki ağabeylerinin, babalarının kahramanlıklarına iştiraki temiz ve masum mekteplilerimizden Osmanlı Mektebi talebesi Hilâl-i Ahmer biriktirme sandığı üç gün evvel açarak toplanan altı yüz kırk kuruşu Hilâl-i Ahmer veznesine teslim ettikleri gibi şefkatli anne ve mürebbileri olan merkez İnas ve Ana Mektebi Muallimleri hanımlarda maaşlarından tefrik ettikleri bin yüz elli kuruşu bu kez Hilâl-i Ahmer veznesine teslim etmişlerdir. Bu ulviyet-i rahîmenin yüksekliğinden uzak kalmak istemeyen nesl-i atinin vakur şefkâtkar heyet-i talimiyesinden Osmanî, Namık Kemal mahdumu mekteplerine ve kara mektepleri heyeti talimiyesiyle malum, Kemal Mahmut ve Abdi Efendiler 1800 kuruş Hilâl-i Ahmer veznesine teslim etmişlerdir. Bu hamiyetkâr yavrularla heyet-i talimiyeyi büyük bir his ve vicdani ile takdir ederiz (Çorum, No. 5: 1)”

Bu haberde Çorum’daki mekteplerde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti sandıkları vesilesiyle öğrencilerden bağışlar toplandığını ve bu bağışlara öğretmenlerinde maaşlarından önemli miktarda katkıda buldukları anlaşılmaktadır.

1921 Haziran’ında Ramazan Bayramı vesilesiyle Çorum’da Hilâl-i Ahmer yararına yarışmalar ve eğlence düzenlenmiştir. Bu bağlamda Ramazan Bayramı’nın üçüncü günü Çorum Kışla meydanında merkep yarışı, pehlivan

güreşi, okullar arası spor müsabakaları düzenlenerek elde edilen gelir cemiyete bağışlanmıştır (Çorum Gazetesi, 05.06.1921:1).

Tablo 1.4: Çorum Şubesi 1921-1922 yılı tahsilat tablosu.

Makbuz Geliri	Makbuz Geliri	Bağış	Bağış	Ay	
Santim	Kuruş	-	139870	-	1921 yılı bir kalem gelir
35	31571	20	38638	-	1921 yılı bir kalem gelir

Kaynak: TKA, 270/211, Lef: 26.

Makbuzların beyanı: 9700, 97, 100 kuruş için verilen, 550,11, 50 kuruş için verilen, 25, 1,25 kuruş için verilen, 30577, 14 yüz kuruştan yukarısı için verilen ve 40852 hane-i mahsusta görüleceği üzere toplamdır (TKA, 270/211, Lef: 26).

Tablo 1.5: 1921-1922 Yılı Çorum Şubesi İrsalat Tablosu.

Genel Merkeze Gönderilen	Genel Merkeze Gönderilen	Merkezi Umumiden Mürsel Makbuz	Merkezi Umumiden Mürsel Makbuz
Santim	Kuruş	No	Tarih
-	25000	18198	4 Nisan 1921
-	20000	18404	5 Haziran 1921
-	25000	18439	19 Haziran 1921
-	20000	35617	9 Ocak 1922
-	90000	İrsalât Toplamı	-
-	15439	Çeşitli Masraf	-
-	105439	1921 yılı gayesine kadar	-
	17281	İrsalât Toplamı	-
30	66534	3 Temmuz 1922	-
30	180254	Toplam	-
25	29106	1923 yılı veznesi mevcudu	-
15	218361	Genel Toplam	-

Kaynak: (TKA, 270/211, Lef: 26).

Yukarıdaki tablodan 1921-1922 yılları arasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesinin 218361 kuruş gibi önemli bir meblağı cemiyetin genel merkezine göndermiş olduğu anlaşılmaktadır.

1921 Temmuz’unda aralarında belediye azaları ve tüccarların olduğu on kişinin Çorum’da bulunan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne yaptıkları bağış miktarı 6300 kuruştur (Çorum Gazetesi, 18.08.1921:4).

Tablo 1.6: 1921 Temmuz’unda Çorum’da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne yardım yapanlar.

İsim	Miktar(Kuruş)
Arapzade Ahmet Efendi	2000
Müezzinzade Hacı Ahmet Efendi	1000
Kavukçuzade Latif Efendi	600
Çorbacızade Biraderler	500
Turşuzade Biraderler	500
Evliyazade Salih Efendi ve Mahdumu	500
Belediye azasından Hacı Osman Efendi	500
Belediye azasından Derbendçizade Mustafa Efendi	250
Fazlızade İbrahim Efendi	200
Kuşçuzade Mahmut Efendi	200
Toplam	6300

Kaynak: Çorum Gazetesi (1921); “Hilal-i Ahmere Teberruat” No:12, 18.08.1921 s.4, Çorum.

Yukarıdaki tablodan Çorum’da cemiyete bağışta bulunanların başında şehrin ileri gelen eşrafının ve tüccarlarının olduğu anlaşılmaktadır. Bu yardımların dışında Çorum’un Burhan Kâhya Mahallesi adına 8 müstamel don, 11 müstamel gömlek, 11 çift çorap, Muhtar Hacı Abdullah Efendi tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyetine teslim edilmiştir (Çorum Gazetesi, 18.08.1921:4).

Tablo 1.7: 1921 Temmuz’unun İkinci Haftasında Toplanan Yardımlar.

İsim	Miktar Kuruş
Kayserili Hacı Bekir Efendi	1000
Hancı Gani Ağa	500
Tütüncüzade Mehmet Efendi	500
Terzi Yani Usta	500
Maarif Müdürü Şükrü Efendi	300
Hacı Cellat	100
Tütüncü zade Mehmet Efendi Hafidesi Nazmiye Hanım	100
Bezgin Oğlu Hacı Ahmet Efendi	100
Abidinzade Ömer Efendi	100
Hacı Abdurrahmanzade Fethi Efendi	100
Ak Mehmetzade Şükrü Efendi	50
Toplam	3350

Kaynak: Çorum Gazetesi (1921); “Hilal-i Ahmere Teberruat” No:11, 11.07.1921 s.2, Çorum.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere 1921 Temmuz ayı sonunda ise Çorum’da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına 2450 kuruş toplanmıştır. Bu bağlamda Benderlizade Mehmet Efendi 37.100 kuruş, Seydimzade Lütfi Efendi 1.000 kuruş,

Seydimzade Mehmet Efendi 500 kuruş, Seydimzade Rıza Efendi 250 kuruş ve Seydimzade Hasan Efendi 200 kuruş bağışta bulunmuştur (Çorum Gazetesi, 25.07.1921:4).

Çorum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti reisi Sertabip Akif Tefvik Bey'in tayin nedeniyle şehirden ayrılmak zorunda kalması üzerine 1 Ağustos 1921 tarihli Çorum gazetesinde Akif Tefvik Bey şu duyuruyu yayımlatmıştır:

“Müdafaa-i Milliye Vekâletinin emriyle Yozgat'ta teşkil bulunan askeriye hastanesi operatörlüğüne tayin edildiğimden önceden olduğu gibi teberruatın tahsiline çalışamayacağım tabiidir. Şimdiye kadar teberruatı tevdi edenlerin hesabı, Çorum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Heyet-i Merkeziye Reisi Mebus İsmet Beye devir ve tevdi edilmiştir. Teberruat taahhüt edip de henüz teslim etmeyenler heyet-i merkeziye teslim edip görevlisinden makbuz almak üzere acilen muayenehaneme getirmeleri rica olunur” (Çorum, No. 14: 4).

1921 Ağustos başında Büğerlizade Mustafa Efendi 250 kuruş ve Kürelizade Mustafa Efendi 150 kuruş Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışta bulunmuştur (Çorum, No. 14: 4). 1921 Aralık'ında Hazrak köyü Papazı Leonid, Çorum'un Akçakoyun, Körücek, Karacaviran, Akpınar, Sarıkaya, Yedigöz köylerinden, Körücek köyü Papazı Nikola Efendi ise Hazrak köyü adına Hilâl-i Ahmer'e üç yüz lira bağış toplamışlardır (Çorum, No. 34: 4). 1922 Mayıs'ında ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından Kırım Açları yararına Çorum'da 85.350 kuruş toplanmıştır.

3 Nisan 1922 tarihli yazıda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi reisi sanisi Dr. Zaim, Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na gönderdiği telgrafında Askeri Hastane için gönderilen 800 gömleğin fazla olduğunu bu nedenle artan gömleklerin Çorum'da bulunan 24. Amele Taburu'nun sefil ve salgın hastalıklarla boğuşan askerlerine verilip verilmeyeceği hakkında bilgi istemiştir (TKA, 270/211, Ek: 29). Ancak cemiyetin nizamnamesine aykırı olduğundan bu istek kabul edilmemiştir.

28-29 Mayıs 1922 tarihleri arasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi Ramazan Bayramı'nın birinci günü yapılan çiçek satışından 7.281 kuruş gelir elde edilmiştir. Böylece elde edilen gelir Ankara'da tüccarlık yapan Trabzonlu Hakkı Efendi aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 270/211, Lef. 28).

Tablo 1.8: 1922 Mayıs'ında Çorum'da Kırım Açlarına toplanan yardım.

İsim	Miktar (Kuruş)
Ceritzade Ali Efendi	500
Arapzade Ahmet Efendi	2500
Terlemezzade Biraderler	2500
Ölçekzade Hasan Efendi	1000
Cerit zade Ömer Efendi	1000
Cerit zade Süleyman Efendi	1000
Alaybeyizade Rifat Efendi	500
Şamlızade Fazlı Efendi	500
İstanbulluzade İsmail Efendi	500
Gökeşmezade Mahmut Ağa	500
Hacı Hıdır zade Hacı Efendi	500
Kurtoğlu Hacı Ömer Ağa	150
Kuyumcu Elvan Usta	100
Tenekeci Hacı Usta	100
Toplam	85350

Kaynak: Çorum Gazetesi (1922); "Çorumlular" No:74, 13.09.1922 s.4, Çorum.

Yukarıdaki tablodan Çorum'da Kırım açlarına toplanan yardımın artarak devam ettiği anlaşılmakta olup, 1922'de toplanan miktar 85350 kuruşa ulaşmıştır. 1922 Ekim ayı başında Çorum Hapishanesinde bulunan tutuklular tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne daha önce yaptıkları 7500 kuruş bağışa ek olarak 2030 kuruş daha yardım yapılmıştır.

23 Temmuz 1922'de Çorum Şubesi, "Kırım Açları" için topladığı 600 lirayı postayla Ankara Kırım Açları Yardım Heyeti Başkanlığı'na göndermiştir (TKA, 1198/12).

25 Eylül 1922 tarihli Çorum gazetesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin halka hitaben cemiyete yardım yapmaya davet eden "Çorumlular: Vatanını Milletini Seven Zenginler Varını Yoğunu Bu Uğurda Veren Gönlü Zengin Cömert Köylüler Fakirler" başlıklı yazı şöyledir:

"Zalim vahşi düşmandan kurtarılan, yurtlarımızda evleri barkları yakılan, malları mülkleri yağma ve tahrip edilen, harabeler üzerinde çıplak perişan inlemekte olan din kardeşlerimize muavenet ediniz. Hak ve istiklalini müdafaa uğrunda milyonlarca malını feda eden, binlerce kardeşlerini şehit veren büyük milletimiz yine her tarafta alçak, barbar düşmanın zulmü-u vahşetine uğrayan kardeşlerine muavenete koşuyor. Binlerce lira ianeler veriyor, elbise, çamaşırlar yapıyor. Dininin namusunun kurtarılması için zenginlerimizin fakirlerimizin, köylerimizin şimdiye kadar gösterdikleri büyük fedakârlıkları ikmal edecek her türlü muavenette bulunacakları şüphesizdir. Dindaşlarımızın ikmal edecek her türlü

muavenette bulunacakları şüphesizdir. Dindaşlarımızın yurtlarını Allah'ın inayetiyle kahraman ordumuz kurtardı. Bu yurtlardaki dindaşlarımızın tehlikede bulunan hayatlarını da kurtarmak bizlere farzdır. Dinimiz; teavün ve tasadduk esaslarıyla hayat ve içtimaiyatta en âlî vazaif-i fazilet-kârâneği amirdir. Milletimiz fedakarlık, cömertlik seciyelerinin en yükseğine maliktir. Zaman yardım zamanıdır. Dakika fevt etmeyiniz. Zengin fakir herkes, gönülden kopan çamaşır, para ne olursa olsun Hilâl-i Ahmer'e veriniz. İanelerinizi almak, göndermek vazifesini şubemiz deruhte etmiştir. Kazalarımızın ianeleri binlerce liralara baliğ olmuştur. İane veren hamiyetli zevatın isimleri ve miktar-ı ianeleri gazete ile ilan olunacaktır. Gececek günlerimiz yoktur. Durmayınız, kardeşlerimize muavenete koşunuz (Çorum, No. 74: 3).”

Çorum gazetesinde yer alan yukarıdaki yazı gibi birçok örneğin zaman zaman gazetede yayımlandığını görmekteyiz. Bu tür davet yazılarıyla halkın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yapacağı yardımın dini bir görev olduğu da vurgulanarak katılımın çok olması sağlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 1.9: 1922 Ekim ayı başında Çorum Hapishanesindeki mahkûmların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yaptığı bağışlar.

İsim	Miktar (Kuruş)
Mehmet Efendi	100
Göcen Ali Ağa	100
Çubukcu Mehmet Ağa	100
Cürün Mustafa	100
Darıcının Ahmet Efendi	100
Muhacir Dursun Efendi	100
Sungurlulu İbrahim Efendi	100
Selbes Hüseyin Efendi	100
Sadettin Efendi	100
İskilipli Mehmet Efendi	100
İskilipli Vasfi Efendi	25
Durmuş Oğlu Eşref Efendi	100
İmam Hüseyin Efendi	100
Osmancıklı Ruşen	100
İnalözlü Hamza	100
Mecitözlü Sait Bey	200
Emin Hafız	100
Çakır Mehmet	50
Nazif Efendi	50
Turgutlu Necip	25
Çorumlu Dursun	25
Halim	25
Kaleli İbiş	25
Ketranın Nuri Ağa	50
Kemallı Hasan Hüseyin	30
Toplam	2030

Kaynak: Çorum Gazetesi (1922); “Hilali Ahmere Teberru” No:76, 09.10.1922 s.3, Çorum.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1922 Ekim ayı başında Çorum Hapishanesi'ndeki mahkûmlar Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne 2030 kuruş bağışta bulunmuşlardır.

Tablo 1.10: 1922 yılı Ekim ayı ortasında Çorum Hapishanesi mahkûmlarının Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yaptığı bağışlar.

İsim	Miktar (Kuruş)
Babi Fazlı	25
Sungurlulu Esat Efendi	100
Berber Bekir	25
Sefilin Nuri	25
Tokurdağın İsmail	50
Kemallılı Mustafa	30
Esat Şevket	25
Dülger Osman	25
Kazıklı Kayalı Ahmet	25
Kazıklı Kayalı Kör Bekir	25
Kemalili Arif	50
Şabanın Kör Mehmet	50
Eleminli Ali Çavuş	50
Çavuşun İsmail	50
Terzi Hamdi	50
Tavlıcanın Kadir	50
Çolak Ali'nin İsmail	25
Hacı paşa	50
Bektaş	100
Sölükoğlu Mustafa	50
Aziz	50
Çerkes Hamit	25
Terzi Said Usta	100
Toplam	930

Kaynak: Çorum Gazetesi (1922); "Hilali Ahmere Teberru" No:77, 16.10.1922 s.4, Çorum.

Yukarıdaki tabloda da 1922 yılı Ekim ayı ortasında Çorum Hapishanesindeki mahkûmların topladıkları yardım miktarının azalarak 930 kuruşa düştüğü gözlemlenmektedir.

23 Ekim 1922 tarihli Çorum gazetesinde Çorum halkının ve Çorum Hapishanesi'ndeki tutukluların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yardımlarının devam ettiğini görmekteyiz. Bu bağlamda Çorum eşrafının yaptığı yardımlar şöyledir: Şecaaddinzade Hacı Hüseyin Efendi 2500 kuruş, Şecaaddinzade Salim Efendi 2500 kuruş, Arapzade Ahmet Efendi 2500 kuruş, Tütekzade Nuri Efendi 500 kuruş, Tütekzade Hacı Faik Efendi 200 kuruş, Kalelizade Nuri Efendi 2000 kuruş,

Kaleli zade İrfan Efendi 500 kuruş, Seydim zade Mehmet Efendi 1500 kuruş, Cerit zade Hacı İshak Efendi 500 kuruş (dört kat çamaşır), Turşu zade Ahmet Efendi 1000 kuruş, Madenzade İhsan Efendi 500, Velipaşazade Nuri Efendi 1000 kuruş, Maden zade İhsan Efendi 500 kuruş, Velipaşazade Nuri Efendi 1000 kuruş, Tahir Ağazade Eşref Efendi 100 kuruş, Ölçekzade Hasan Lütfi Efendi 1000 kuruş, Kerim Efendizade Mahdumu Ahmet Efendi 500 kuruş, Müftü Müteveffa Tahir Efendi zevcesi Suade Hanım 1200 kuruş, Kürdoğlu Hacı Ömer Ağa 100 kuruş ve Bayburtlu Mustafa Efendi 100 kuruştur (Çorum Gazetesi, 23.10.1922:4).

Tablo 1.11: 1922 Ekim’inde Çorum Hapishanesi’ndeki mahkûmların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne yaptığı yardımlar.

İsim	Miktar (Kuruş)	İsim	Miktar (Kuruş)
Anbarcının Kürt İsmail Ağa	100	Zeytinli Hasan Ağa	100
Çerkez Ayaz	100	İskilipli Sabit	55
Dereköylü Topal Ali	100	Paşa köylü Kürt Seysu	50
Merzifonlu Abdullah Efendi	100	Hacılar Hanlı Sülük	50
Çerkez Mahir	110	Çarşıcının Mehmet Ali Ağa	100
Çerkez Ahmet	100	Kazıklı Kayalı Hacı Ali	55
Esençayırılı Ahmet	100	Çayköylü Veyis	50
Boyabatlı Kara Molla	100	Çerkes Hacı Ömer	50
Çavuşçulu Salim Efendi	50	Cenderli Osman Efendi	25
Osmancıklı İbrahim Çavuş	25	Topçu Mustafa	50
Buğdüzlü Halil İbrahim	25	Ankaralı Çil Ali	50
Kalebent İbrahim	25	Hafız Mahamut	25
Osmancıklı Mustafa oğlu Ahmet	25	Osmancıklı Yusuf	25
Veled köylü Mehmet Ali Efendi	50	Nesimi	25
Saffet	25	Muhacir Hafız	25
Narlılı Salih	25	Osmancıklı Sıtkı	25
Zeytinli Hüseyin	50	Çukurörenli Mehmet	25
Halil	25	Abdalatalı Salim	25
Yakuparparpalı Mehmet	25	Akçakızlı İsmail	10
Berber Hasan Çavuş	15	Toplam	1995

Kaynak: Çorum Gazetesi (1922); “Hilali Ahmere Teberru” No:78, 23.10.1922 s.4, Çorum.

Yukarıdaki tabloda 1922 Ekim’inde Çorum Hapishanesi’ndeki mahkûmların Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne yaptıkları yardımların devamı olan 1995 kuruşluk miktar listelenmiştir.

Tablo 1.12: 30 Ekim 1922 tarihli Çorum Gazetesinde yer alan Çorum Hapishanesindeki mahkûmların Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yaptığı yardımlar.

İsim	Miktar (Kuruş)	İsim	Miktar (Kuruş)
Tosyalı Mustafa Efendi	100	Alacalı Haşim	100
Sungurlu Çerkes Haşim	300	Sırçalılı Emrullah, Osman	50
Sungurlulu Ali Çavuş	50	Çomarbaşı Kel Hüseyin	10
Antagollu Molla	50	Yozgatlı Halim	50
Hamamözülü Hasan Çavuş	40	Hamamözülü Süleyman Çavuş	20
Mecitözülü Süleyman Dayı	25	Kastamonulu Kara Hüseyin	20
Üç köylü İbrahim	20	Saraç Mehmet	20
Hacıhamzalı Mehmet	20	Kargılı Hasan	20
Dodurgalı Ahmet Pehlivan	20	İskilipli Tabak Mustafa	20
Heybeci Hasan	20	Kozlulu Hasan	20
Ankaralı Osman Hoca	10	Tekkeli Necip	10
Tosyalı Paşa	10	Kilkoyunlu Haşim	20
Amasyalı Ali	20	Çerkes Salih	20
Yanığın Emine (Nisa hapishanesi)	50	Sünbül Kızı Fatma (Nisa hapishanesi)	50
Toplam		1170	

Kaynak: Çorum Gazetesi (1922); “Hilali Ahmere Teberru” No:79, 30.10.1922 s.4, Çorum.

Yukarıdaki tablolardan anlaşıldığı üzere 1922 yılı boyunca Çorum Hapishanesi’nde bulunan mahkûmların büyük bir yardımseverlik örneği göstererek Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi’ne önemli miktarda bağışta buldukları göze çarpmaktadır.

Tablo 1.13: 1922 Yılı Ocak Ayı Başında Çorum Şubesinde bulunan müzeyyinat eşyası.

Kuruş	Adet	İsmi	Bağışlayan
500	1	Gümüş Saplı Baston	Mutasarrıf Bahaeddin bağışı
250	1	Adi taşlı kravat iğnesi	Mutasarrıf Bahaeddin bağışı

Kaynak: (TKA, 270/211)

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere Çorum Şubesi'nin zaman zaman baston ve kravat iğnesi gibi süs ve aksesuarları da satarak şubeye gelir sağladığı anlaşılmaktadır.

Tablo 1.14: 1922 Yılı Çorum Merkez Şubesinin Muvazene Cetveli.

Gelir	Santim	Kuruş	Lira
Toplanan Yardım	375	61	2183
Gider	Santim	Kuruş	Lira
Genel Merkeze Gönderilen	-	81	1072
Çeşitli Masraf	75	73	819
Sandık mevcudu 1923 yılına devreden	625	6	291
Toplam	375	61	2183

Kaynak: (TKA, 270/211, Lef: 23).

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere 1922'deki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin 2183 lira 61 kuruş 375 santim olan gelirinden sadece 1072 lira 81 kuruşun genel merkeze gönderildiği diğer kısmının çeşitli masraflara harcandığı ve kalanının şube kasasında muhafaza edildiği görülmektedir.

1922 Ekim'inde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'ne yapılan bağışlar şöyledir: Bir adet gümüşlü baston, bir adet nefes taşı altın, mutasarrıf Bahaeddin Bey'in bağışı bir kravat iğnesi, Belediye Reisi Nuri Bey'in 5000 kuruş bağışı ve eşraftan Şevket Bey'in 2500 kuruş bağışı olmak üzere toplamda 7500 kuruş nakdi ve eşya yardımı toplandığı görülmektedir (Çorum Gazetesi, 02.10.1922:2).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi Lozan Antlaşması sonrasında kararlaştırılan mübadele üzerine Çorum gazetesinde mübadillere yardım yapılması hususunda şu beyannameyi yayınlamıştır:

“Yakında ahali mübadelesine başlanacağından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Türkiye'ye hicret edecek olan Yunanistan Müslümanlarının iskân ve iaşelerine sarf edilmek üzere bütün âlem-i insaniyenin muavenetine müracaat etmeye karar vermiştir. Hilâl-i Ahmerden Salib-i Ahmerler komitesine yazılacak muhtıradaki yardım toplanmasına teşebbüs edilmesi talep edilmiştir. Aynı zamanda mübadele için bütün İslam âleminin muavenetine de müracaat edilecektir. Şimdilik Mısır, Hindistan Müslümanlarına hitaben birer beyanname neşri mutasavverdir. Bu beyannamenin bizzat Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından neşri tasavvur edilmekte olduğu” Müşterek Gazeteden aktarılmıştır” (Çorum Gazetesi, 03.10.1923:3).

Çorum gazetesinde yayımlanan yukarıdaki gibi yazılarla birçok defa halkın mübadillere sahip çıkmasının insani ve İslami bir görev olduğu vurgulanmıştır.

Görüldüğü üzere Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin en önemli faaliyetinin esir askerler ile aileleri arasındaki iletişimi sağlayarak, para ve mektup gönderilmesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde şubenin topladığı yardımların ikinci planda kaldığı ve az olduğu göze çarpmaktadır. Milli Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çorum'da yeniden teşkilatlanmasıyla memur, tüccar ve vatandaşların cemiyete olan yardımlarının arttığı gözlemlenmiştir. Bu dönemin önemli faaliyetleri arasında Çorum Şubesi'nin Kırım açları için topladığı yardım da gösterilebilir. Ayrıca Milli Mücadele döneminde halkın Çorum'daki halkın herkesiminin Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne bağışta bulunduğunu görmekteyiz. Bu duruma en ilginç örnek olarak Çorum hapisanesindeki mahkûmların cemiyete birçok defa yaptıkları bağışları gösterebiliriz. Şubenin ayrıca Lozan Antlaşması sonrasında Çorum'a gelen mübadillere önemli miktarda yardımda bulunduğunu ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığını da söyleyebiliriz.

1.2.Sungurlu Şubesi

Tarihi bir yerleşim yeri olan Sungurlu, İç Anadolu Bölgesi'nden Karadeniz'e geçişi sağlayan bir noktada bulunmaktadır. 1867 Vilayetler Nizamnamesine göre, Ankara vilayeti Yozgat sancağına bağlı üçüncü sınıf bir kaza konumunda idi. Bu dönemde Budaközü adıyla bilinen Sungurlu'ya Salmanlı nahiyesi bağlanmıştır. XIX. yüzyılın son çeyreğinde Sungurlu kazasının nüfusu 30.000 civarındadır. 1890'ların başında kazada bir hükümet konağı, bir belediye binası, yüz elli altı cami, yüz yetmiş bir mektep, üç kütüphane, bir medrese, üç yüz on çeşme, on dört köprü, bir hapisane, bir hamam, üç han, sekiz fırın, iki yüz doksan dört dükkân, bir cephaneye, bir karakol ve gayrimüslimlere ait üç mektep bulunmaktaydı. Sungurlu 1894'te Çorum'a bağlanmadan önce Sungurlu kazasının yüz altmış köyü bulunuyordu. Sungurlunun ekonomisi tarıma, hayvancılığa, tuz madenciliğine ve ormancılığa dayanmaktadır. Bu bağlamda kazada üretilen tarım ürünlerinin başında buğday, olmak üzere arpa, darı, burçak, nohut, mercimek, üzüm, ayva, pamuk ve diğer sebzeler gelir. Yetiştirilen hayvanlara baktığımızda ise koyun, kıl keçi, tiftik, karasığır ve manda bulunur. 1900'lü yılların başında

bölge halkı hayvancılıkta tiftik keçiciliği ve sığır yetiştiriciliğine yoğunlaşmıştır. Bölgede sanayi üretimi olarak kilim, seccade, pamuk bez ve yün aba gibi eşyalar gösterilebilir (Çanlı, 2013: 17-24). Sungurlu, 1894'de coğrafi konumundan dolayı Çorum sancağına bağlanmıştır (Ankara Vilayet Salnamesi, 1318: 257).

1912'de Sungurlu'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştı. Balkan Savaşları sırasında faaliyette olan Sungurlu Şubesi'nin 1913'te ise herhangi bir faaliyetine rastlanmamıştır. 1912 Ekim'inde Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşı'na girmesiyle bütün şehirlerde olduğu gibi Sungurlu'da da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti teşkilatlarının yeniden yapılanması gerekliliği ortaya çıkmıştı. Ancak belgelerde Sungurlu Şubesi'nin tam olarak hangi tarihte kurulduğu ve ilk idare heyetinin kimlerden oluştuğuna dair bilgiye rastlanamamıştır. Buna karşın Balkan Savaşı sırasında cemiyet için Sungurlu'da para ve eşya toplama işlerinin devam ettiğini görmekteyiz.

I. Balkan Savaşı'nın başlamasının hemen ardından 1912 Kasım ayı başında Sungurlu'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ianesi olarak toplanan 825 kuruş Ankara Valiliği aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 14/15). Bunun dışında kasım ayı içerisinde Sungurlu kazasında toplanan 7532 kuruş Sungurlu Kaymakamı vasıtasıyla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne postayla gönderilmiştir (TKA, 78/91). Ardından Sungurlu'da yardımsever halkın çabalarıyla 70 çift çorap toplanarak kaymakamlık aracılığıyla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 14/24). Başka bir belgede ise 1912 Kasım'ında Sungurlu'dan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gönderilen çorapların 80 çift olduğu belirtilmiştir (TKA, 82/12). 1912'de Kurban Bayramı vesilesiyle toplanan kurban derilerinin satışından elde edilen 2000 kuruş Sungurlu kaymakamı aracılığıyla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 14/218).

1912 Aralık ayında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi'ne kazadaki memur ve eşrafının aylık olarak vadettiği bağış toplamı olan 133 kuruş postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 14/219).

Sungurlu Şubesi'nin I. Dünya Savaşı sırasında ise arşiv belgelerinde sadece bir faaliyetine rastlanmıştır. 1917 yılına ait olan o faaliyet Sungurlu'daki ailesi tarafından Mısır'da esir olan Osmanlı askerine para gönderilmesiyle ilgilidir. Bu belgede 1917'de Osmanlı 3. Kolorduyu Hümayunu 138. Alay 4. Tabur 3. Bölük 2. Takım 18657 numarayla kayıtlı Kahire'de esir olan Çorum'un Sungurlu kazasından Ahmetoğlu Kazım'a kardeşi Abdülkerim tarafından beş adet yüz kuruşun Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla gönderildiği bilgisi yer almaktadır (TKA, 822/303).

Milli Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetleri, 25 Nisan 1921 tarihinde Sungurlu Şubesi'nin kurulmasıyla başlamıştır. Bu bağlamda şubenin kuruluşundan 2 Mayıs 1921'e kadar geçen süreçte toplanan 41.070 kuruş posta yoluyla Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 1279/4, Lef: 20).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Hanımlar Şubesi tarafından toplanan 17.600 kuruş 9 Mayıs 1921'de posta aracılığıyla Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 1279/4, Lef: 19).

İzmir'in kurtuluş günü dolayısıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi, hükümet binası önünde yapılan anma sırasında toplanılan 100 lira Himaye-i Etfale, 2000 lira da Hilâl-i Ahmer'e bağışta bulunmayı vadetmişlerdir. Ayrıca bu vesileyle toplanan 51150 kuruş posta ile Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 1279/4, Lef: 16).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi, 1921 Haziran'ında bayram dolayısıyla Sungurlu Numune Mektebi öğrencilerinin yardımıyla rozet satışından elde ettiği gelir olan 12325 kuruşu 13 Haziran 1921'de Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na göndermiştir (TKA, 1279/4, Lef: 22).

Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'nin Sungurlu Şubesi'ne gönderdiği mühür 18 Haziran 1921 tarihinde Sungurlu Şubesine ulaşmıştır (TKA, 1279/4, Lef: 21).

Çorum Gazetesi'nin 21 Haziran 1921 tarihli nüshasında "*Sungurluların Hamiyeti*" başlığı altında Çorum'un Sungurlu kazasında cephelede savaşan

askerlere yardım amacıyla toplanan 31.900 kuruşu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'ne göndermişlerdir (Çorum Gazetesi, 27.06.1921:2).

Tablo 1.15: 1921 Yılında Sungurlu'da Hilâl-I Ahmer Cemiyeti'ne Yardım Yapanlar.

İsim	Miktar (Kuruş)
Tütüncüzade Şükrü ve damadı Emin Efendiler	100.000
Darendeli Ceridzade Ömer Efendi	10.000
Deli Karazade Mehmet Efendi Mahdumları	10.000
Koyuncu Elvan Usta	200
Komiser Ahmet Tahir Efendi	200
Ateşfakızade Halim Efendi	200
Polis Memuru Hacı Zaim zade Hacı Ömer Efendi	200
Hacı Ömer Efendi	200
Polis Memuru Haşim Efendi	200
Polis Memuru Sera Efendi	200
Polis Memuru Tahsin Efendi	200
Polis Memuru Mustafa Fahri Efendi	200
Polis Memuru Hüseyin Efendi	200
Polis Memuru Tahir Efendi	200
Her biri 10 lira hesabıyla 10 top kaput bezi	17800
Toplam	140.000

Kaynak: Çorum Gazetesi (1921); "Sungurluların Hamiyeti" No:9, 27.06.1921 s.2, Çorum.

Yukarıdaki tabloda yer alan yardımlara ek olarak Çorum Gazetesi'nin 4 Temmuz 1921 tarihli nüshasındaki "Hilâl-i Ahmer'e Teberrular" başlığı altındaki yazısından ise bir hafta önce Sungurludan toplanan 140.000 kuruşun üzerine bir hafta sonra 125.000 kuruş daha toplandığını haber almaktayız. Bu bağlamda bağışta bulunanlar da aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Çorum Gazetesi, 27.06.1921:2).

Tablo 1.16: 1921 Temmuz'unda Sungurluda Toplanan Yardımlar.

İsim	Miktar (Kuruş)
Terlemezzade Biraderler ve Şürekâsı On Beş Top Kaput Bedeli	55.000
Bilalzade Ahmet Efendi	50.000
Kalelizade Nuri Efendi	10.000
Battalzade Biraderler	10.000
Toplam	125.000

Kaynak: Çorum Gazetesi (1921); "Sungurluların Hamiyeti" No:9, 27.06.1921 s.2, Çorum.

11 Temmuz 1921 tarihli Çorum Gazetesinde "Hilâl-i Ahmere Teberruat" başlığı altında Temmuz'un ikinci haftasında Sungurluda toplanan yardımlara değinmiştir. Sungurlu'da Temmuz'un ikinci haftası toplamda 3350 kuruş toplandığını anlamaktayız.

Tablo 1.17: 1921 Temmuz'unun İkinci Haftasında Toplanan Yardımlar.

İsim	Miktar Kuruş
Kayserili Hacı Bekir Efendi	1000
Hancı Gani Ağa	500
Tütüncüzade Mehmet Efendi	500
Terzi Yani Usta	500
Maarif Müdürü Şükrü Efendi	300
Hacı Cellat	100
Tütüncü zade Mehmet Efendi Hafidesi Nazmiye Hanım	100
Bezgin Oğlu Hacı Ahmet Efendi	100
Abidinzade Ömer Efendi	100
Hacı Abdurrahmanzade Fethi Efendi	100
Ak Mehmetzade Şükrü Efendi	50
Toplam	3350

Kaynak: *Çorum Gazetesi* (1921); "Hilal-i Ahmere Teberruat" No:11, 11.07.1921 s.2, Çorum.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1921 Temmuz'unun ikinci haftasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi tarafından toplanan yardımlar 3350 kuruşa ulaşmıştır. 24 Eylül 1922'de Sungurlu Gümüş'ten Ziraat Bankası aracılığıyla 100 lira Ankara Hilâl-i Ahmer Murahhaslığı'na gönderilmiştir (TKA, 1279/5, Lef: 9).

Türkler Anadolu'da Milli Mücadele ile yeniden var olmaya çalışırken 1920'li yıllarda Rusya'da baş gösteren kuraklık ve açlık felaketinden dolayısıyla Kırım ve İdil Havzasındaki Türkler oldukça etkilenmiştir (Köstüklü, 2011: 293-294). Bu nedenle Çorum'daki diğer şubelerde olduğu gibi Sungurlu Şubesi de Kırım açlarına yardım konusunda kendi üzerine düşeni gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Sungurlu kazası ise 2 Haziran 1922'de Kırımlı dindaşlarımıza yardımcı olmak üzere toplanan 11.375 kuruş Sungurlu kazası kaymakamı M. Kemal Bey tarafından Ziraat Bankası aracılığıyla Ankara Kırım Açları Yardım Heyeti Başkanlığı'na iletilmiştir (TKA, 1198/33). Sungurlu Şubesi 26 Eylül 1922 tarihinde Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığına bildirdiği tahriratla 17.500 kuruşluk makbuzun zayi olmasından dolayı yeni makbuzun gönderilmesini talep etmiştir. Bunun üzerine 30 Aralık 1922'de yeni makbuzlar gönderilmiştir (TKA, 1279/4, Lef: 12).

Milli Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin en önemli faaliyetlerinden birisi de işgallerden kurtarılan bölgelerde yaşayan halk için

yardım toplayıp onlara göndermekti. Bu konuda da Sungurlu Şubesi kendi üzerine düşeni layıkıyla yerine getirmiştir. Bu nedenle 9 Ekim 1922 tarihli Çorum gazetesinde, Sungurlu'dan işgalden kurtulan bölgelerdeki ihtiyaç sahiplerine için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla gönderilen yardımlar için bir teşekkür yazısı yayımlanmıştır:

“Hilâl-i Ahmer Şubesi Riyasetinden:

Düşmandan istirdat olunan mahaller muhtaçlara yardım üzere Sungurlu eşrafi ahali ve memurince iki bin lira taahhüt olunarak bundan iki defada yüz on beş bin iki yüz yirmi kuruş irsalâtta bulunmak suretiyle ibraz-ı hamiyet eylediğinden Sungurlu ahal-i hamiyet-mendânına bilhassa beyan-ı teşekkür olunur” (Çorum, No. 76: 4).

Çorum Gazetesine yansıyan bu haberden Sungurlu halkının Anadolu'da işgalden kurtulan şehirler için iki defa 115220 kuruş gibi büyük bir meblağda yardımda bulunduğunu görmekteyiz.

Tablo 1.18: 30 Aralık 1922 tarihinde Sungurlu Şubesine gönderilen makbuzlar.

Kuruş	Adet	Cinsi
5000	2	Yirmi beş liralık
2000	2	On liralık
4000	8	Beş liralık
7500	30	İki buçuk liralık
17000	170	Bir liralık
11300	226	Yarım liralık
1725	69	Yirmi beş kuruşluk
5140	257	Yirmi kuruşluk
3000	600	Beş kuruşluk
500	200	Yüz paralık
106	-	Beş kuruşluk yüz paralık iki buçuk kuruşluk
57271	Toplam	

Kaynak: (TKA, 1279/4, Lef: 14).

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere Sungurlu Şubesi Reisi Mustafa Bey 30 Ekim 1922'de Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na 57271 kuruşu postayla göndermiştir (TKA, 1279/4, Lef: 13). 26 Eylül 1922'de ise Sungurlu Şubesi Reisi Mustafa Bey kazada toplanan 64.170 kuruşu postayla Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na göndermiştir (TKA, 1279/4, Lef: 15).

Görüldüğü üzere 1912'de Sungurlu'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesi kurulmuş olup 1913-1916 yılları arasında ise şubenin herhangi bir faaliyetine rastlanmamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı ilk yıllarda da herhangi bir

faaliyeti olmamasına rağmen sadece 1917’de bir faaliyeti görülmektedir. Bu faaliyet de Sungurlu’dan Kahire’de esir olan bir askere ailesinin para göndermesiyle ilgilidir. Milli Mücadele döneminde ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin tüm yurttan yeniden teşkilatlanması üzerine Çorum’un Sungurlu kazasında da şubenin 1921’de yeniden kurulduğunu görmekteyiz. Bu dönemde Sungurlu Şubesi’nin faaliyetlerinin en yoğun olduğu dönem olarak görülmektedir. Şubenin bu dönemde topladığı iane ve yardım miktarının yadsınamaz derecede çok olduğu görülür. Bu yardımları yapanların başında Sungurlu eşrafi, tüccarı ve memurları gelmektedir. Bu dönemde Sungurlu’dan 11.375 kuruş gibi önemli bir meblağ da Kırım açlarına cemiyet aracılığıyla gönderilmiştir. Ayrıca Sungurlu Şubesi’nin Anadolu’nun işgalden kurtarılan şehirleri için de önemli miktarda yardım gönderdiğini görmekteyiz.

1.3. Mecitözü Şubesi

Mecitözü, XIX. yüzyılda Sivas vilayeti Amasya sancağına bağlı küçük bir kaza iken 1916’da Çorum sancağına bağlanmıştır. 20. yüzyılın başlarında nüfusu 35000 civarındadır. Mecitözü’nün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Sanayi üretimi açısından yünden acem şalına benzer şal, pamuktan beyaz bez, kıldan çul ve çuval, kendirden sicim, urgan ve çuval imal edilmektedir (Çanlı, 2013: 38-41).

Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasında Çorum’un Mecitözü kazasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin herhangi bir faaliyetine belgelerde rastlanmamıştır. Ancak I. Dünya Savaşı’nın başlamasından bir yıl sonra Mecitözü’nde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adına faaliyetlere az da olsa rastlanmıştır. Bu bağlamda arşiv belgelerine Mecitözü’nden Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne yapılan iki bağış haberi yansımıştır. Bunlardan birincisi 1915 Ekim’inde Çorum Sancağı Mecitözü kazası Mal Müdürü’nün annesi tarafından Zaltun Köyü hanımlarından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için toplanan 223 kuruş 18 Ekim 1915 tarihinde postayla genel merkeze gönderilmiştir (TKA, 313/96). İkincisi 1917 Mayıs’ında Çorum’un Mecitözü kazasından hamiyetperver bir kişi tarafından bağışlanan yarım lira kaymakamlık tarafından posta yoluyla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi’ne gönderilmiştir (TKA, 312/10).

Çorum livası Encümen-i Daimî Azası ve Mecitözü kazası ahalisinden olan Pirzade İbrahim Efendi'nin aylık 500 kuruş bağışta bulunmayı vaat ettiği, 15 Mayıs 1921'de Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na bildirilmiştir. Bu gibi bağışlarda bulunanların isimleri ve bağış miktarı gazeteler aracılığıyla halka duyurulmuştur (TKA, 270/211, Lef.31).

1921 Mayıs'ında Çorum Osmanlı Mektebi öğrencileri, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti biriktirme sandığına topladıkları 640 kuruşu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum şubesi veznesine teslim etmişlerdir. Ayrıca Çorum İnas ve Ana Mektebi muallimleri de maaşlarından 1150 kuruşu Çorum Şubesi'ne bağışlamıştır. Osmanî ve Namık Kemal Mektepleri öğretmenlerinden Kemal Mahmut ve Abdi Efendiler 1800 kuruşu cemiyete bağışlamışlardır (Çorum, No. 5: 3).

1921 Haziran'ında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti yararına Çorum Kışla Meydanı'nda bayramda merkep yarışı, güreş, okullar arası spor müsabakasının yapılacağı ve şiirlerin okunacağı bir program hazırlanmıştır (Çorum, No. 6: 3).

Milli Mücadele döneminde Çorum'un diğer kazalarında olduğu gibi Mecitözü kazasında da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesi kurulmuştur. Bu bağlamda 1921 Eylül'ünde Çorum'un Mecitözü kazası şubesi için Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti murahhaslığından mühür talep edilmiştir (TKA, 270/211, Lef. 30).

Tablo 1.19: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecitözü Şubesi 12 Eylül 1921 Tarihli İdare Heyeti

Görevi	Adı
Reis	Bidayet Mahkemesi Reisi Mustafa Hilmi Bey
Kâtip	Banka Memuru Yaşar Rahmi Efendi
Veznedar	Tüccar Hakkı Efendi
Aza	Tüccar Elvan Efendi
Aza	Hafız Müştak
Aza	Belediye Reisi Hüseyin
Aza	Kadı Mehmed Hulusi Efendi
Aza	Doktor İsmail Hakkı Bey

Kaynak : (TKA, 1279/5, Lef: 6).

12 Eylül 1921'den itibaren Mecitözü Şubesi faaliyetlerine başlayarak yılsonuna kadar 730.265 kuruş ve 1922'de 1665 kuruş, 1923'te ise kurban derisi geliri olarak sadece 1974 kuruş bağış olmak üzere toplamda 766.605 kuruş toplanmış ve 55.000 kuruş Ziraat Bankası aracılığıyla 8 Şubat 1922'de Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na göndermiştir (TKA, 1279/5, Lef: 6).

1921 Kasım'ında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecitözü Şubesi'nin girişimiyle Tanbûri Hafız Hakkı Efendi tarafından müsamere düzenlenmiştir. Bu müsamereye kaza idarecileri, eşraf ve halk büyük katılım göstermiştir. Müsamere sonunda cemiyet adına önemli miktarda gelir elde edilmiştir (Çorum, No. 31: 4). Bu müsamerede elde edilen 14143 kuruş gelir Mecitözü Şubesi adına 1921 yılı Aralık'ında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 1279/5, Lef: 6). Mecitözü Şubesi'nin gelir ve giderlerine baktığımızda 1921'de 2814 kuruşun, 1922'de 1113075 kuruşun ve 1923'te 3447 kuruşun mahalli masraflara harcandığını anlamaktayız (TKA, 1279/5, Lef: 6).

Balkan Savaşları sırasında herhangi bir faaliyeti olmayan Mecitözü Şubesi'nin 1915 ve 1917 yılında birer faaliyeti bulunmasına karşın, 1921'de yerel yönetici, tüccar ve doktorlardan oluşan idare heyetinin kurulmasıyla çalışmalarının arttığı gözlemlenmiştir. Şube bu dönemde Kurban Bayramları'nda deri toplayarak ve müsamereler düzenleyerek gelirlerini arttırmıştır.

1.4. Osmancık Şubesi

Osmancık, 1423'te Amasya'ya, 1596'da Çorum Sancağı'na 1867'de yeniden Amasya'ya bağlanmış ve 1894'te de tekrar Çorum'a bağlanmıştır. Osmancık kazasının ekonomisi tarıma, hayvancılığa ve ormancılığa dayanmaktadır. Tarım alanında yetiştirilen ürünlerin başında buğday, arpa, pamuk, pirinç, üzüm ve her türlü sebze, meyve gösterilebilir. Bölgede hayvancılık da önemli bir geçim kaynağı olup koyun, keçi, manda, sığır, katır ve eşek yetiştirilmektedir. Sanayi üretimi açısından ise az miktarda siyah-beyaz keçe dokuması yapılmaktadır. XIX. yüzyılda Osmancık'ın nüfusu 22.000 civarındadır (Çanlı, 2013: 34-38).

Balkan Savaşları sırasında Çorum'da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti kurulduktan yıllar sonra ancak Birinci Dünya Savaşı'nın ortalarında 1916'da Osmancık'ta cemiyetin faaliyetlerde bulunduğunu görmekteyiz. Ancak belgelerde tam olarak Osmancık'ta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğuna dair bir bilgiye rastlanmamıştır. I. Dünya Savaşı sırasında ise diğer şubelerde olduğu gibi Osmancık Şubesi'nin de ilgilendiği en önemli konu savaş esirlerinin aileleriyle iletişimi bu vesileyle de para ve mektup gönderilmesini

organize etmek olmuştur. Osmancık şubesi de kendi üzerine düşeni yerine getirmiştir. Bu bağlamda şubenin yaptığı faaliyetler aşağıdaki örneklerde gösterilmiştir:

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 1916 Mart'ında Mihaildi Efendi, Osmancık'ta sivil esir olarak bulunan Serkiyof'a 15 lira göndermiştir (TKA, 820/46). 1 Ağustos 1917'de Avusturya'nın Görin kasabasında Maridaharb Hastanesi 22. Barakada esir bulunan Çorum sancağı Osmancık kazası Karaviran köyünden Kopiloğlu Rıza'ya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 400 kuruş gönderilmiştir (TKA, 817/25).

Romanya'da bulunan 6. Ordu 15. Fırka 45. Alay 3. Tabur 11. Bölük 1. Takım 2. Mangada bulunan Çorum'un Osmancık kazası Tekman köyünden olan Şakir onbaşıya, 1917 Ağustos'unda Şer'iyeye Başkâtibi Hasan Efendi tarafından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 200 kuruş gönderilmiştir (TKA, 822/436). 25 Aralık 1917'de Avusturya'nın Viyana şehrinde 16. dairede 49 numaralı Osmanlı Türk İstirahathanesi'nde bulunan Çorum Sancağı Osmancık kazasına bağlı Gökdere köyünden olan Osmanoğlu Nuri'ye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 200 kuruş gönderilmiştir (TKA, 822/89).

18 Temmuz 1918'de Kahire Hiyerapolis şehrinde Osmanlı esir karargâhı 11. Fırka 5. Takım 25026 numaralı Çorum Sancağı Osmancık kazasından Kızıltepe köyünden Yunusoğullarından Hasan Ağaya Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla 500 kuruş gönderilmiştir (TKA, 954/235). 12 Şubat 1919'da ise Hindicini Birma Tatyah şehrinde savaş esiri olan 8506 numarada kayıtlı olan Osman Bin Emin, uzun süreden beri Çorum sancağı Osmancık kazası Danişmend köyünde yaşayan babası Emin Ustadan haber alamadığından endişelenmiştir. Bunun üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üsera Komisyonu aracılığıyla kendisinin haberdar edilmesi için yardım talebinde bulunmuştur (TKA, 1028/191).

Görüldüğü üzere Osmancık Şubesi'nin faaliyetleri 1916'dan itibaren görülmekte olup I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar esir askerlere ailelerinin Osmancık'tan para göndermesi Üsera Komisyonu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında arşiv belgelerine yansıyan yardım faaliyetleriyle ilgili bilgilere

ulaşılamamıştır. Ayrıca Milli M¼cadele d¼nemiyle ilgili de Osmancık Şubesinin herhangi bir faaliyeti tespit edilememiştir.

1.5. H¼seyinabad (Alaca) ve İskilip Şubeleri

1867 vilayetler Nizamnamesi'ne g¼re H¼seyinabad nahiyesi, Yozgat sancağına bağlıdır. İdari a¼ıdan başlangıçta sadece m¼d¼riyet iken 1882'den itibaren nahiyede, Aşar İdaresi ve Tapu İdaresi'nin kurulduğunu g¼r¼lmektedir. 1884'te H¼seyinabad Çorum sancağına bağlanmıştır. H¼seyinabad'ın ekonomisi diğer kazalarda olduğu gibi tarıma, hayvancılığa ve ormancılığa dayanmaktadır. Tarım ¼r¼nleri arasında buğday, arpa, burçak, darı, nohut, mercimek, bakla, ¼z¼m, elma, armut, zerdali ve çeşitli sebzeler gelir. H¼seyinabad'da yetiştirilen hayvanların başında koyun, tiftik keçi ve keçi gelir. Ormancılığına baktığımızda b¼lgede sarıçam, karaçam ve meşeden oluşan iki k¼c¼k orman bulunmaktadır (Çanlı, 2013: 24-26).

Çorum'a bağlı H¼seyinabad nahiyesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesinin Balkan Savaşları sırasında sadece iki faaliyetine arşiv belgelerinde rastlanmıştır. H¼seyinabad Şubesi'nin çok az faaliyetinin olmasına karşın toplamda 3069 kuruş gibi ¼nemli bir miktarda yardım toplayabilmiştir.

1912 Kasım'ında H¼seyinabad Nahiyesi de toplanan 1386 kuruşu Mutasarrıf Hilmi Bey aracılığıyla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti genel merkezine g¼nderilmiřtir (TKA, 14/26). 1912 Kasım ayı sonunda ise H¼seyinabad nahiyesinde toplanan 1683 kuruş Çorum Sancağı Mutasarrıfı tarafından postayla Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne g¼nderilmiřtir (TKA, 14/88).

Milli M¼cadele d¼neminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti H¼seyinabad Şubesi ile ilgili Çorum gazetesine yansıyan herhangi bir haber olmamasına karşın arşiv belgelerinde sadece kuruluşuyla ilgili bir belgeye rastlanmıştır. 1921 Eyl¼l'¼nde Çorum'un H¼seyinabad ve Mecit¼z¼ kazaları Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubeleri i¼in Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti murahhaslığından m¼h¼r talep edilmiştir (TKA, 270/211, Lef. 30).

Hüseyinabad Şubesi'nin 1912 yılından itibaren faaliyette bulunduğunu görmekteyiz. Ancak bu tarihte sadece 3069 kuruşun Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderildiği anlaşılmaktadır. Milli Mücadele döneminde, 1921 yılında kurulduğu, anlaşılmakta olup şubenin herhangi bir faaliyetine raslanılmamıştır.

1894'te Çorum sancağına bağlanan İskilip kazası bu dönemde yüz yetmiş dört köyden oluşmaktaydı. 1907'de İskilip kazasının nüfusunun 48788 olduğu anlaşılmaktadır. Kazanın eğitim durumunda Çorum'a bağlanmasıyla okullaşma oranında artış olduğu gözlenmektedir. Kazanın ekonomisi ise başta tarıma, hayvancılığa, ormancılığa ve tuz madenciliğine dayanmaktaydı. Kazada başta buğday, arpa, melez, karnik, mısır, cehri, pamuk, çeltik, kendir, tütün, kire ve diğer sebzeler yetiştirilmekteydi. İskilip'te sanayi üretimi açısından ise kilim, çorap, seccade, yün kuşak, tiftik, yünden mamul aba türü eşyalar üretilmekteydi (Çanlı, 2013: 27-32).

İskilip'te Milli Mücadele öncesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubesinin varlığına dair herhangi bir arşiv belgesine ulaşılamamıştır. Buna karşın şubenin Milli Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İskilip şubesinin ilk açıldığı yılın 1921 olduğunu görmekteyiz (TKA, 209/60).

13 Şubat 1922 tarihli Çorum gazetesinde "*Büyük Bir Hamiyet*" başlığı altında yayımlanan haberde İskilip kazası hayırseverleri tarafından doksan bir kat yataklığın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum şubesine bağış yapıldığı görülmektedir. Bu vesileyle de kaymakamlığın teşekkür ettiği de beyan edilmiştir (Çorum, No. 42: 4; TKA, 81/60).

Görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İskilip şubesinin Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı sırasında herhangi bir faaliyeti tespit edilememiştir. Bu nedenle de dönemin en pasif şubelerinden biri olduğu söylenebilir.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ ÇORUM'DA HİLAL-İ AHMER CEMİYETİ (1923-1932)

2.1. Çorum Şubesi

Cumhuriyetle birlikte Ankara'nın başkent olmasından sonra Ankara'ya sancak olarak bağlı olan Çorum, 20 Nisan 1924'te vilayet merkezi olan Çorum'un idari teşkilat bakımından kuzeyinde Osmancık, kuzeybatısında İskilip, güneyinde Hüseyinabad, güneybatısında Sungurlu, doğusunda da Mecitözü olmak üzere altı kazası bulunmaktaydı (Çorumda Cumhuriyetin On Beş Yılı, 1938: 5, 72-75). Cumhuriyet döneminde Çorum'un sağlık durumuna baktığımızda Çorum'da bir hastane bulunmaktadır. Bu hastane 1925'te 50 yatak kapasiteli memleket hastanesine dönüştürülmüştür. Yatak sayısı; 1933'te 75'e, 1937'de 85'e ve 1940'da 100'e çıkartılmıştır. 1930'da Çorum Özel İdaresi doğum ve çocuk hastanesi yaptırmıştır. 1933 yılında ise Küçük Sıhhat Okulu açılmıştır. Çorum'un 1931'deki Sıhhat Müdürlüğü bütçesi 17.044 Lira, 1937 Sıhhat Müdürlüğü bütçesi 19007 liradır (Gülen, 2015: 42-43).

1921'den beri faaliyette olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi Cumhuriyet döneminde başta Çorum vilayeti olmak üzere İskilip, Sungurlu, Osmancık, Hüseyinabad ve Mecitözü kazalarında da daha sistemli olarak yeniden teşkilatlanmıştır. Bu bağlamda 1923 yılının başlarından itibaren vilayette Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubelerinin faaliyette olduğu da arşiv belgelerine yansımıştır (TKA, 270/211, Lef: 21; TKA, 209/93). Öyle ki şubenin yardım toplayabilmek için talep ettiği 10 cilt vezne makbuzu 1923 Nisan'ında şubeye ulaştırılmış ve bu makbuzlarla yardım toplanmaya başlanmıştır (TKA, 270/211, Lef: 20). Ardından Çorum Şubesi 6 Mart 1923 ve 26 Mart 1923 tarihlerinde şubeye ait hesap cetvellerini Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na göndermiştir (TKA, 270/211, Lef: 22).

24 Haziran 1923'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin girişimiyle Osmanlı Mektebinin bahçesi düzenlenmek istenmiştir. Ancak buraya tamir işleri için yapılacak harcama cemiyetin nizamnamesine aykırı görülmüştür. Bunun üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'nin, Çorum Şubesi'ne bir uyarı yazısı gönderdiği de anlaşılmaktadır (TKA, 270/211, Lef: 18).

Tablo 2.1: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin Osmanlı Mektebi'nde Yaptığı İşlerin Masrafı.

Kuruş	İş	Gün	Bir Günlüğü
1000	Kiracı Ustası ve bir ameleye	5	200
900	Dülger Ustasına	6	150
500	Dülger Kalfasına	5	100
250	Amele Günlüğü	5	50
2650	Toplam	-	-

Kaynak: (TKA, 270/211, Lef: 9).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi, Çorum Şubesi'ne 11 Temmuz 1923 tarihinde yazdığı yazısında 83815 kuruşun hangi amaçla harcılandığını bildirilmesini talep etmiştir (TKA, 270/211, Lef: 17). Ardından Çorum Şubesi'nin 1923 Ağustos'unda Mülkiye Müfettişi Fevzi Mecdi Bey, şube kâtibi Süleyman ve şube veznedarı Salim Efendilerle birlikte teftiş edilmiştir (TKA, 270/211, Lef:11,12). Çorum Şubesi'nde yapılan bu teftişin ardından hazırlanan raporda şubenin çalışmalarının takdire şayan olduğu belirtilmiştir. Şubenin cemiyet nizamnamenin 35. ve 36. maddeleri gereğince yeniden idare heyetinin seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca nizamnamenin 9. maddesi gereğince gelirlerini arttırması ve kazalardaki şubelerin de desteklenmesi belirtilmiştir. Şubelerin bilet basması nizamnameye aykırı olduğundan maktu makbuz talep edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Her üç ayda bir de rozet satışı yapılması tavsiye edilmiştir (TKA, 270/211, Lef: 4).

Bu bağlamda Çorum Şubesi'nde 22 Temmuz 1923 tarihinde yapılan teftiş raporunun ana hatları şöyledir:

-Çorum Şubesi 43 kişinin girişimiyle 1 Mart 1921 tarihinde kurulmuştur.

-Çorum Şubesi'nin 1 Mart 1921'den 22 Temmuz 1923'e kadarki sürede aidat ve diğer gelirleri toplamı 233391 kuruş 15 para olup bunun 107281 kuruşu Ankara Murahhaslığı'na ve 10800 kuruşu ise merkezin emriyle İskele Şubesi'ne gönderilmiştir. 87149 kuruş 30 para ise şube masraflarına harcanmıştır. 18160 kuruş 25 para kasada mevcuttur. Ancak şubenin kasası olmadığından paralar veznedar Salim Bey'in emanetindedir.

-Ankara Murahhaslığı'na gönderilen 25000 kuruş, 1921 Nisan'ında Ankara'da Koçzâde Hacı Mustafa Efendi'ye havale olunmuş ve mukabilinde Ankara Murahhaslığı'nın 4 Nisan 1921 tarih ve 18198 numaralı makbuzu

alınmıştır. 20000 kuruş ise yine Koçzâde Efendi aracılığıyla gönderilmiş ve karşılığında 5 Haziran 1921 tarihli 18404 numaralı makbuz alınmıştır. 25000 kuruşu ise tüccardan Nafiz Bey aracılığıyla Ankara Murahhaslığı'na gönderilmiş olup karşılığında 19 Haziran 1921 tarihli ve 18439 numaralı makbuzu alınmıştır. Şube 20000 kuruşu ise Avandukzâdeler ticarethanesi aracılığıyla gönderilerek 9 Ocak 1922 tarihli ve 35617 numaralı makbuz alınmıştır. Ankara Murahhaslığı'na daha sonra 7281 kuruş rozet satışından elde edilen gelir, 10000 kuruş da îâne geliri ve 17281 kuruş 21 Haziran 1922'de gönderilerek karşılığında 3 Temmuz 1922 tarih 36488 numaralı makbuz alınmıştır. 10800 kuruş merkezin emriyle heyelan yaşayan Karasi ahalisine nakdi yardım olarak İskele Şubesi'ne gönderilmiş ve 14 Temmuz 1923 tarih ve 92/1 numaralı makbuz alınmıştır (TKA, 270/211, Lef: 14).

Çorum Şubesi'nde yapılan teftişte dikkat çeken hususlar ise şöyle sıralanmıştır:

- Şubeye yeterli sayıda makbuz gönderilmediği anlaşılmıştır.
- Şubenin müsamere ve sinema gelirleri olmadığı anlaşılmıştır.

-Şubenin kuruluşundan itibaren toplam 87149 kuruş 30 para harcama yaptığı tespit edilmiştir. Bu paranın 21251 kuruş 10 parası ile Gureba Hastanesi'ne 306 parça eşya alınarak 2 Mart 1922 tarihli mazbata ile verilmiştir. Ayrıca her biri 100 kuruştan 200 kadar gömleklik, 11 Mart 1922 tarihli mazbata ile 24. Amele Taburu Kumandanlığı'na teslim edilmiştir. 5000 kuruşa ise hastaneye 100 adet terlik alınmıştır. Kayseri Darüleytamı'na gönderilen şehit çocukları için 15 Ocak 1923 tarihinde 3052 kuruşa çorap, kalpak ve tıraş malzemesi alınmıştır. Ayrıca 1443 kuruş karşılığında 8 takım elbise alınmıştır. 2057 kuruş karşılığında ise kaput bezi, keten, düğme ve makara alınmıştır. 8 çift ayakkabı için ise 648 kuruş harcanmıştır. 15 Ocak 1923 tarihinde Gureba Hastanesi'ndeki çocukların 12 günlük iâşe bedeli olarak 1021,75 kuruş harcanmıştır. Ayrıca 27 Ocak 1923 tarihinde Kayseri Darüleytamı'ndaki 7 çocuğun elbiselik kumaş ve kalpak bedeli olarak 2775 kuruş, 30 Ocak 1923'te elbiseler için kaput, keten, düğme ve makara vb. şeyler için 2082 kuruş, ayakkabı

vb. için 12 Şubat 1923'te 690 kuruş 20 para; elbise ücreti olarak 1452 kuruş 20 para harcanmıştır (TKA, 270/211, Lef: 14).

Çorum Şubesi'nde 1923 yılında yapılan teftiş raporunda idare heyetinin yeniden seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun üzerine şubede idare heyetinin yenilenmesiyle ilgili 5 Ağustos 1923 tarihli Çorum Milletvekili İsmet Bey'in cevabı şöyledir:

“Geçen senelerin kısm-ı mühimmini vazîfeten Ankara'da geçirmeye mecbur olduğumuz için me'zûniyet zamanında ancak Hilâl-i Ahmer hey'et-i idaresi riyâsetine alaka gösterebildim. Veznedar Salim ve Süleyman Efendiler memleketin en hayırperver-i güzînlerinden ve şâyân-ı vüsûk ve itimat zevâtından bulunduğu cihetle nevâkis-ı muamele hakkındaki izahları şüphesiz mürâfaa olunacaktır. Benim uzun müddet gaybûbetimin faaliyet hususunda te'sir-i küllîsi muhtemel olduğundan Salim ve Süleyman Efendilerin dâhil bulunacağı yeni hey'et-i idare intihâbı için hey'et-i merkeziyenin içtimâ'ât-ı da'veti ve intihâbın müsâra'aten icrâ-yı lâzımını arz eylerim efendim” (TKA, 270/211, Lef:16).

Çorum Milletvekili İsmet Bey'in cevabı ardından Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi tarafından verilen cevap ise şöyledir:

“Takayyudât-ı vâkı'aya i'tâ edilen izâhât ve mütâla'ât kâfi görülmüş ve ba'demâ muamelâtın nizâmât-ı mevzu'a dairesinde icrâsı zımında tebligat-ı lâzime ifâ kılınmıştır. Ancak hey'et-i merkeziye reisi Çorum Meb'ûsu İsmet Beyefendinin yeni bir hey'et-i idâre intihâbı için hey'et-i merkeziyenin içtimâ'a da'veti ve intihâbâtın müsâra'aten icrâsı lüzümü hakkında serd eyledikleri mütâla'anın tahakkuku için Çorum Mutasarrıflığına vekâlet-i celîle cânibinden tebligat icrâsına müsaade buyurulması arz ve istirhâm olunur” (TKA, 270/211, Lef:16).

Yukarıda gazeteye yansıyan haberlerden anlaşıldığı üzere Çorum Milletvekili İsmet Bey'in görevi nedeniyle Ankara'da bulunmasından Çorum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ndeki görevlerini aksattığı teftiş raporunda görülmüştür. Bunun üzerine Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi, Çorum Şubesi'nde yeniden idare heyeti seçimi yapılmasını Çorum Mutasarrıflığına bildirmiştir.

1 Eylül 1923 tarihinde Kurban Bayramı'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için toplanan 24 sığır derisinin tanesi 107 kuruş, 58 koyun ve 98 keçi derisinin tanesi 30 kuruş 20 para bedelle satılığa çıkarılmıştır (Çorum, No. 123: 4).

22 Eylül 1923 tarihi itibariyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin 27168 kuruş 25 para mevcudu olduğu anlaşılmaktadır (TKA, 270/211, Lef: 8). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi Reisi, 2 Ekim 1923 tarihli Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderdiği telgrafında kimsesiz ve muhtaç ihtiyar bir kadın ile torunun Ankara'ya kadar sevki konusunda müsaade talep

edilmiştir (TKA, 270/211, Lef. 7). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi 6 Kasım 1923 tarihinde 15 lira Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 270/211, Lef: 5). 10 Kasım 1923 tarihinde Çorum Telgraf Çavuşu müteveffa Şakir Ağa Validesi Hatice'nin Çorum'dan Ankara'ya kadar nakli için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi tarafından nakliye masrafı olarak 1500 kuruş verilmiştir (TKA, 270/211, Lef: 2).

Ankara'da Hacı Doğan Mahallesi'nde yirmi bir numaralı odada oturan fakir Fatıma Hanım'ın Çorum Telgraf Müdürü Hafız Muhyiddin Efendi yanında bulunan validesi Hatice Hanım'la oğlu Hasan'ın Darüleytama kayıtları ve Ankara'ya nakilleri için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne yazdıkları dilekçelerine 24 Ekim 1923'te olumlu yanıt verilmiştir (TKA, 270/211, Lef: 6). Bunun üzerine Hatice Hanım'la oğlu Hasan'ın Darüleytama kayıtları yapılarak Ankara'ya nakilleri gerçekleştirilmiştir.

1923 yılı Mart'ında ise Çorum'daki şehit çocuklarının Kayseri Darüleytami'na gönderilmesi kararlaştırılmış ancak çocukların çıplak denecek kadar ince kıyafetleri olduğundan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum şubesinden yardım alınarak çocukların ihtiyaçları giderilmiştir (TKA, 270/212). 1923'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi yaptığı seçim sonrasında yeni idare Benderlizade Nuri Efendi'nin reisliğinde oluşturulmuştur.

Tablo 2.2: 1923 yılında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi İdare Heyeti.

Görevi	Adı
Reis	Benderlizade Nuri Efendi
Reis Muavini	Kavukçuzade Latif Ağa
Kâtip	Operatör Akif Bey
Veznedar	Tütekzade Nuri Efendi
Veznedar Muavini	Seydimzade Mehmet Efendi

Kaynak: *Çorum Gazetesi* (1923); "Hilali Ahmer" No:136, 05.12.1923 s.2, Çorum.

Çorum Şubesi idare heyetinin bu dönemde mübadele gibi önemli bir mesele karşısında olduğudur. Çorum gazetesi haberinde gelenlerin Müslüman ve Türk olduğunu bu nedenle muhacirlere yardımın dine ve Türkiye'ye yardım olduğunu vurgulamıştır. Bu vesileyle de yeni kurulan idare heyetine başarılar dilenmiştir (Çorum Gazetesi, 05.12.1923:2).

Çorum hastanesinin ihtiyacı olan röntgen cihazı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla piyasadan temini için Umur-ı Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâleti'nden 13 Kasım 1923 tarihinde dilekçeyle talep edilmiş ancak bir cevap alınamamıştır. Bunun üzerine Hıfzu's-sıhha-i Umumiye Müdürü Doktor Kemaleddin Bey, Doktor Hikmet Bey'e yazdığı yazısında Çorum Milletvekillerinin Memleket Hastanesi'nin önemli bir ihtiyacı olan röntgen cihazının temini konusundaki endişelerini ileterek Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin bu cihazın temini için aracı olmasını rica etmiştir (TKA, 73/246).

1924 Ocak'ında Çorum Gureba Hastanesi'nin ihtiyacı olan röntgen cihazının Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkezi tarafından satın alınması Çorum Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Müdür Vekili Tevfik Bey tarafından telgrafla bildirilmiştir (TKA, 350/31). Mübadele dolayısıyla 1924 Mayıs'ında Çorum'a sevk edilen muhacirlerden Sungurlu'da iki ve köylerde iki olmak üzere toplamda dört kişinin ateşleri yükselerek hastaneye kaldırılmıştır. Hastaneye kaldırılanlardan birisi tifüsten vefat etmiştir (TKA, 88/170).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin uzun süre sessiz kalmasının ardından bazı azalarının da istifası üzerine şube etkisiz bir hale dönüşmüştür. Bu nedenle 1924 Kasım'ında Çorum Şubesi yaptığı seçimle yeni idare heyetini oluşturmuştur. Vali Ahmet Cevdet Bey'in Başkanlığı'nda Belediye salonunda yapılan seçimde oluşturulan yeni idare heyeti şöyledir (Çorum Gazetesi, 12.11.1924:1);

Tablo 2.3: 1924 yılı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi İdare Heyeti.

Görevi	Adı
Reis	Veliyüddin Paşazade Şevket Bey
Reisi Sani	Sıhhiye Müdürü Hamit Şakir Bey
Kâtip	Kadifezade Salim Efendi
Veznedar	Kalelizade Mustafa Efendi
Veznedar Yardımcılığına	Eczacı Mazlum Bey

Kaynak: *Çorum Gazetesi* (1924); "Hilali Ahmere Teberru" No:184, 16.11.1924 s.1, Çorum.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 1924 yılı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi idare heyetinin şehrin ileri gelenlerinden sıhhiye müdürü ve eczacısından oluştuğu görülmektedir. Ayrıca Çorum Şubesi azalığına Belediye Doktoru Reşit Bey, Operatör Akif Tevfik Bey, Hükümet Tabibi Pertev Bey,

Matbaa Müdürü ve Baş Yazar Refet Bey, Muhami Talat Bey, Arapzade Ahmet Efendi ve Hoca Fazlı Efendi seçilmiştir (Çorum Gazetesi, 12.11.1924:1):

Çorum Şubesi Reisi Sanisi olan Dr. Hamit Şakir Bey, 1 Temmuz 1925 tarihli Çorum gazetesinde yayımladığı yazısında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin savaşta ve barışta yaptığı işlerden bahsederek halkı cemiyete yardıma çağırarak "Hilâl-i Ahmer'e Yardım Ediniz" başlıklı yazısı şöyledir (Çorum, No. 217: 1):

"Yıllardan beri maruz kaldığı siyasi içtimai felaketlere inzimamen frengi, verem, sıtma gibi mühlik ve bî-aman düşmanlarla çarpışan Türkiye: Her gün biraz daha yıpranmakla kalmayıp telafisi gayri kabil zararlara duçar olduğu eseflerle görülmektedir. Fakat ne gariptir ki, ufak bir maraz-ı sârinin zuhuru veya adi bir vukuatın hudusuyla telef olan beş on kişinin hayatı için derhal tedabire tevessül edilerek imdada koşarlar, müsebbipler aranır, gazete ve mecmualara günlerce sermaye-i makal teşkil ederde ırkımızı müstevli hastalıklardan daha ziyade kemiren bu hastalıklar her sene yüzlerce insan öldürüp on binlerce aileyi perişan ettiği halde hiçbir taraftan ne bir heyecan ne de bir hareket görülmez. Ve görülse bile ya mevzi bir hal kesp ederek, yerinde sayar veyahut da vaki olan teşebbüsler doğmadan ölür. Çünkü halk her muaveneti hükümetten ve her icraatı devletten beklemeye alışmış ve memleketin parasıyla zengin olan eşraf ve ağniyayı asla alakadar tanımamış ve hatta senelerden beri memleket için çalışan ve halk için çarpınan Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfal gibi hayırlı cemiyetleri dahi benimsemekten sarfinazar takdir bile edememişlerdir. O Hilâl-i Ahmer ki, harp meydanlarında ateş ve demir yağmurları altında çalışarak yaraları sarmış zelzele ve afet sahalılarında dolaşarak felaketzedeleri bulmuş, aç ve çıplak gezen insanları aramış ve bütün manasıyla insani vazifelerini yaparak gayelerine doğru ilerlemiştir. Diğer taraftan Himaye-i Etfal Cemiyeti yüz binlerce yetim ve bîkes yavruları himayesine alarak açları doyurmuş, çıplakları giydirmiş, sütü kesilmiş annelere gıda, anneleri ölmüş yavrulara süt ve elbise tedarik ederek neslin idamesine hizmet sıhhatin vikayesine gayret eylediği halde her iki cemiyetin de bugünkü yekûnu yüz rakamı haricine çıkamamıştır. Çünkü halkımızın vicdanında; efkârı müstereke, menafi-i müşterek mefhumları henüz layığı vechiyle yer etmemiş ve müşareket-i hissiye şuuru daima uzak bulunmuştur. Bugün dahi zavallı köylüler her hastalığı semadan bilir her çareyi gök ve mezarlardan bekler de tekke ve çalılara paçavra takmak, dedelere mum yakmak, kollarına iplik bağlamak gibi ilk çağlardan kalma zihniyetle düşünerek insanlık zaaf ve izmihlalini hazırlamaktadırlar. Almanyalı muallim "Dornung Paşa" Anadolu'da yaptığı ilmi seyahat ve tetebbu tecrübelerini Almanya'da verdiği konferans ve neşrettiği istatistiklerle izah ederken Anadolu'da elli sene zarfında sıtmadan beş milyon kişi vefat ettiğini Ankara, Kastamonu, Samsun havalisinde muayene ettiği iki yüz elli bin kişiden seksen bin frengili bulduğu ve Düzce civarında yüz hanede ve beş yüz nüfus ihtiva eden bir köyde otuz sene zarfında üç hane ve yedi nüfus kalabildiği ve 306-312 senelerinde maarif vergisinin resmi defterlerine göre Anadolu'da nüfusun beş yüz bin kadar azaldığını bildirmekte ve buna Harbi Umumi Başkan ve İstiklal Muharebelerinin verdiği ziyat ilave edilirse vasi Türkiye'de pek derin boşluklar hasul olduğunu müdellelen beyan ve ispat etmektedir. Biz de bu hesaba vefiyat-ı etfali yani fakrı zaruret veya cehalet sebepleriyle düşürülen çocuklarla yaşatamayıp öldürülen çocukları zam edecek olursak ne elim rakamlar ve ne feci yekûnlar hâsıl olacağı teemmüle şayandır. Misal olarak vilayetimizin bir senelik ölüm ve doğumunu nazarı itibara alırsak 1518 ölüm vukuatının yaş üzerine taksimiyle hâsıl olan hariç kısmetinden büyük bir yekûn çocukların hissesine isabet ettiği ve sini otuz ila elli arasında ki vefiyat adedinin çokluğu ömrü vasatıyı ikmal edemeyip vefat edildiği ve halkımızın sıhhat ve içtimaiyatına asla riayet edilmediğinden devlet makinesini çeviren kollardan her sene yüz binlercesin mahvolduğu kolayca anlaşılacaktır. Gerçi hükümet: Bütçe ve iktidarı dâhilinde gerek hastalık ve gerekse cehil ile mücadele ve mübarezede bulunuyorsa da hastalık vesair içtimai afetlerde fertten ziyade cemiyetlerin çalışması ve cemiyetlerin muvaffakiyetlerinin temadisi ise fertlerin muavenetlerinin inzimamıyla husul bulacağını bilip memleketimizde de henüz nemalanmaya başlamış fakat pek çok müzaheret ve şefkate muhtaç bulunan Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfal gibi hayırlı müesseselere yardım ederek memleketin

dertlerine çare bulmayı, herkes vicdan borcu olduğu kadar insani vazife olarak telakki etmeliyiz. Yarın ki bayram günü yüz binlerce fakarayı sevindirecek on binlerce yarayı saracak ve aç kalmış yavrularla çıplak gezen yetimleri susturacak Hilâl-i Ahmer ve Himaye-i Etfal Cemiyetlerine mümkün mertebe yardımda bulununuz ki tahayyül ettiğiniz sevapların en büyüğüne nail olasınız. Senede vereceğiniz bir lira ile hem cemiyete aza kayıt olunur ve hem de yaklaşık yüz binlerce kalbin tamirine sebep olursunuz ki cemiyetlerde böylece beka ve memleket daima kuvvet bulur. Bununla beraber iyi düşünmeli ki dünya ve zenginlik baki değil fakat ihtiyaç ve ölüm her gün kapımızı çalıyor” (Çorum Gazetesi, 01.07.1925:3).

Çorum gazetesine yansıyan bu haberle halkın kötü gün dostu olan Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yardıma teşvike yönlendirildiğini anlamaktayız. Gazete bunu yaparken cemiyete yapılacak yardımın dini ve milli bir vazife olduğunu da vurgulamıştır.

24 Kasım 1925 tarihinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti müfettişi umumiliğine Çorum Milletvekili Dr. Mustafa Bey atanmıştır (TKA, 1371/10).

Tablo 2.4: 1925 Ocak Ayında Seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi İdare Heyeti.

Görevi	İsmi
Reis-i Evvel	Eşraftan Celaledin Paşazâde Şevket Bey
Reis-i Sâni	Sıhhiye Müdürü Hamid Şakir Bey
Aza	Muhasebeci Talat Bey
Aza	Hükümet Tabibi Pertev Bey
Aza	Doktor Akif Bey
Aza	Belediye Tabibi Reşid Bey
Aza	Tüccardan Arapzâde Ahmet Efendi
Aza	Matbaa Müdürü Re’fet Bey
Aza	Hacı Fazlı Efendi
Aza	Kadifezâde Salim Efendi
Veznedar	Reji Muhasebecisi Mustafa Efendi
Veznedar Muavini	Belediye Eczacısı Mazlum Bey

Kaynak: TKA, 1394/47, Lef. 1.

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere 1925 Ocak ayında kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi idare heyetine; sıhhiye müdürü, hükümet tabibi, doktor, tüccar, reji muhasebecisi ve eşraftan birçok kişi katılmıştır.

1926 Aralık ayı başında Çorum da toplanan yardım miktarı 545 liradır (Çorum Gazetesi, 01.06.1925:2).

Tablo 2.5: 20 Aralık 1926 Tarihli Çorum Gazetesinde Yayımlanan Yardım Miktarı.

İsim	Miktar (Lira)
Tütüncüzade Mehmed Efendi	100
Arabzade Ahmed Efendi	100
Turşuzade Zarf	50
Davudzade Şevket	50
Kalelizade Nuri ve Ceridzade Ali Efendi	50
Sidimzade Ahmet Efendi	20
Karaalemdarzade Mustafa Efendi	15
Anyazade Siddık Efendi	15
Çakır Mustafa Ağa	15
Şorbacızade Rafet Efendi	10
Kürtoğlu Ahmet Ağa	10
Kürtoğlu Hacı Ömer Ağa	5
Kürtoğlu Enver Ağa	5
Toplam	445

Kaynak: Çorum Gazetesi (1925); “Hilali Ahmer” No:245, 01.06.1925 s.2, Çorum.

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere 1926 Aralık ayı sonunda Çorum’da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesi’ne yapılan yardım miktarı bir öncekine göre biraz azalmıştır. Çorum merkezde cemiyete yapılan yardımların şehrin ileri gelen eşrafından ve tüccarlar tarafından yapıldığı göze çarpmaktadır.

Tablo 2.6: 1926 Aralık’ında Çorum Merkeze Bağlı Köylerden Toplanan Yardım.

Köy	Miktar (Lira)	Köy	Miktar (Lira)
Yeniçamlıca Köyü	125	Kuyucu Köyü	100
Sarın Köyü	100	Yavi Köyü	90
Kara Peykar Şihızlı	100	Laçın Kebir köyü	75
Firuz Köyü	70	Kalenderoğlu Köyü	70
İşce Köyü	50	Acı peykar Köyü	50
Muslar ovacığı	50	-	-
Sağbazar Köyü	45	Laçınsağır Köyü	40
Tumi Köyü	40	Emirikebir Köyü	40
Güveç Köyü	30	Karafesik Köyü	30
Gökçekaya Köyü	25	Kızılbebir Köyü	25
Penbecik Köyü	25	Sarayözü Köyü	25
Kırk dilim Köyü	25	Seyfi Köyü	25
Hamdi Köyü	25	Bazık Köyü	25
Hamamözü Hamidiye Köyü	20	Savi Şeyh Köyü	20
Yalak Köyü	20	Alicak Köyü	20
Yeniköy	20	Kavaklı Çiftlik Köyü	20
Cender Köyü	17,50	Saraylı Köyü	17
Sazdeğirmeni Köyü	15	Avcı Kozkışla Köyü	15
Çakır Köyü	15	Bükrüoğlu Köyü	12
Avcıortakışla Köyü	12	Çayhatib Köyü	10
Burnu Köyü	10	Kahir Köyü	10
Toplam		1538,50	

Kaynak: Çorum Gazetesi (1924); “Hilali Ahmere Teberru” No:184, 16.11.1924 s.1, Çorum.

Yukarıdaki tabloda 1926 Aralık'ında Çorum merkeze bağlı olan kırk iki köyden ise toplamda 1538,50 lira toplandığı görülmektedir.

Tablo 2.7: Çorum Şubesi 1 Eylül 1926'dan 30 Haziran 1927'ye kadar hesap cetveli.

Gelir		Gider	
Makbuz Geliri	200	Genel Merkeze Gönderilen	8700
Diğer Gelirler	529	Çeşitli Yardımlar	929
Aidat	2600	-	
Pul Satışı	11700	-	
Osmancık Şubesinden Gelen	2445		
Mecitözü Şubesinden Gelen	3000	-	-
Toplam	20474	Toplam	9629

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1927), Sayı: 74, 15 Ekim, s. 69, Ankara.

1927 Ekim'inden itibaren Çorum'da oyun kâğıdı ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hisseleri satışından elde edilen gelirler ile 14 Kasım 1927'de Çorum mal sandığında bulunan 14 lira 62 kuruş posta aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 1679/95, Lef. 1).

1928 Nisan'ında Çorum'un Altın Şubesi şubenin idare heyeti tarafından İzmir felaketzedeleri için yardım kampanyası düzenlenmiştir. Bu amaçla eski veznedar Mustafa Efendi tarafından makbuz karşılığında 680 lira toplamıştır. Ayrıca şubenin idare heyeti tarafından yapılan müsamerede ise 184 lira 49 kuruş gelir elde edilmiştir. Böylece toplamda 864 lira 49 kuruş gelir elde edilerek Hilâl-i Ahmer Merkezi Umumisine gönderilmiştir (TKA, 307/196).

Tablo 2.8: Çorum Şubesi 1 Nisan 1928- 30 Haziran 1928 Tarihine Kadarki Hesap Cetveli.

Hesap Türü	Miktar
Makbuz geliri	350 Lira
Aidat	12000 Lira
Diğer gelirler	2863 Lira
Pul Geliri	3460 Lira
Çiçek Geliri	4500 Lira
Kıymetli evrak satışı	1600 Lira
Genel Merkeze gönderilen	54500 Lira
Şubenin harcamaları	3041 lira 500 kuruş
Toplam	82214 lira 500 kuruş

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1928), Sayı: 85, 15 Eylül, s. 38, Ankara.

Yukarıdaki tabloda yer alan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin 1 Nisan 1928- 30 Haziran 1928 tarihleri arasındaki hesap cetveline baktığımızda şubenin 82214 lira 500 kuruş olan toplam gelirinden 54500 lirayı genel merkeze gönderdiğini ve kalan meblağında şubenin diğer giderlerine harcadığı görülmektedir.

23 Mayıs 1928'den önce Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nin idare heyeti bulunmaktaydı ve sadece bir veznedarı bulunuyordu. İzmir felaketinin ardından Çorum Valisi Adil Bey başkanlığında kurulan komisyon Hilâl-i Ahmer Cemiyeti veznedarı Mustafa Efendi aracılığıyla makbuz karşılığında halktan yardım toplanmıştır. Bu komisyon 685 lira toplamıştır. Ardından düzenlenen bir müsamerenin geliri 184 lira 49 kuruş toplamda ise 864 lira 40 kuruş toplanmıştır. Çorum'da toplanan bu yardımlar Ziraat Bankası aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi Reisi tarafından 1928 Mayıs'ında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir (TKA, 307/80). Görüldüğü üzere Cumhuriyet döneminde Çorum Şubesi'nin 1927 ve 1928'de yeni idare heyetleri oluşturularak açılışı gerçekleştirilmiştir (TKA, 209/93).

1928 Haziran'ında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi azaları şöyledir: Vali Adil Bey, Vali Beyin Refikası Saliha Hanım, Halk Fırkası Mutemedi Şevket Bey, Şevket Beyin eşi Zişan Hanım, Defterdar Tefvik Bey, Tefvik beyin kızı Sakine Nuriye Hanım, Sıhhiye Müdürü Rıza Rafet Bey, eşi Şermin Hanım, Göz tabibi Kadri Salim Bey, kızı ve Maarif Memuresi Zekiye Hanım, Kavukçuzade Adil Efendi, Kabakçızade Hayri Efendi, Ölçekzade Hasan Efendi, Maarif Başkâtibi İbrahim Efendi ve Maarif İkincikatibi Ahmed Efendidir (Çorum Gazetesi, 25.07.1928:3).

Tablo 2.9: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'nde Değişik Dönemlerde İdare Heyetlerinde görev yapanlar

Görev	İsmi (Yılı)
Birinci Reis	Dr. Rıza Bey (1929)
Birinci Reis	Şefik Bey (1930)
İkinci Reis	Hasan Bey (1930)
Muhasip	Mustafa Bey (1930)
Vezenedar	Şevket Bey (1930)
Kâtip	M. Rauf Bey (1930)
Vezenedar	Şevket Bey (1931)
Birinci Reis	Dr. Saffet Bey (1932)
İkinci Reis	Tevfik Bey (1932)
Muhasip	Salim Bey (1932)
Vezenedar	Sami Bey (1932)

Kaynak: TKA, 209/93.

Yukarıdaki tabloda da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesinin 1929-1932 yılları arasında birer yıl arayla yeni idare heyetlerinin kurulmuş olduğu ve bu heyetlerin faaliyetlerini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 2.10: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi 1928 Ağustos Hesap Cetveli.

Gelir		Gider	
Pul Geliri	17055	Genel Merkeze Gönderilen	15285
Çiçek Satışı	1815 Lira 25 Kuruş	Şube Masrafı	184
-	-	Çeşitli Yardımlar	1300
		Pul Alışı	2557
Toplam	18870 Lira 25 Kuruş	Toplam	19326 Lira

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1928), Sayı: 84, 15 Ağustos, s. 608, Ankara.

Yukarıdaki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesinin 1928 Ağustos'u hesap cetveline baktığımızda şubenin 18870 lira 25 kuruş olan gelirine karşılık 19326 lira gideri olduğu görülmektedir.

1929'da tüm yurttaki yaşanan kuraklık nedeniyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel merkezi tarafından Çorum şubesine 250 lira gönderilerek ihtiyaç sahiplerine dağıtılmıştır (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 106: 992).

Tablo 2.11: 1929 Yılında Yaşanan Kuraklık Dolayısıyla Çorum'a yapılan yardımlar.

Şehir	Lira	Kuruş
Çeşitli masraf	11	99
Nakdi Yardım	4361	-
Buğday Bedeli	1499	91
Toplam	5872	90

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1929), Sayı: 97, 15 Eylül, s. 355, 370, Ankara.

Yukarıdaki tabloda 1929 yılında Çorum'da yaşanan kuraklık nedeniyle 4361 lira para ve 1499 lira 91 kuruşluk buğday yardımının Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi tarafından yapıldığını görmekteyiz.

1927-1932 arasında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'ni teftiş eden müfettişler ve teftiş tarihleri şöyledir: Mustafa Bey (2 Eylül 1927), Mustafa Bey (23 Mayıs 1928), Ali Rıza Bey (12 Ocak 1930), Mazlum Bey (17 Ağustos 1931) ve Şükrü Bey (31 Temmuz 1932) dir (TKA, 209/93, Ek: 1).

Tablo 2.12: 1930 yılı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi İdare Heyeti.

Görevi	Adı	Mesleği
Birinci Reis	Şefik Bey	Maarif Müdürü
İkinci Reis	Ölçekoğlu Hasan	Belediye azası
Muhasip	Çöplü Mustafa	-
Veznedar	Kayışzade Şevket	-
Kâtip	Karalizade Mehmet Rauf	-

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1930), Sayı: 104, 15 Nisan, s. 826, Ankara.

1930'da Çorum şubesinin 161 azası bulunuyordu (TKA, 209/93, Ek: 1). Şubenin aza sayısının çok olmasına karşın şubenin gelirinin az olduğu göze çarpmaktadır. Öyle ki Çorum Şubesi 1930 yılı hesap hulasası şöyledir: 960 lira geliri olup 410 lira genel merkeze gönderilmiştir (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 110: 152).

Çorum Şubesi 1 Ocak 1930-30 Mart 1930 tarihleri arasındaki hesap hulasası şöyledir: Şubenin geliri 27561 lira, genel merkeze gönderilen 14100 lira ve masrafları ise 10245 liradır (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 109: 38). Çorum Şubesi 31 Mart 1930-31 Aralık 1930 tarihleri arasındaki hesap hulasası ise şöyledir: Şubenin geliri 104860 kuruş olup harcaması 10363 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 115: 629).

1930 yılı Hilâl-i Ahmer Meclisi Umumisi Çorum temsilcisi olarak Çorum Milletvekili Ziya Bey görev yapmıştır (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 105: 911). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hastabakıcı Mektebi'nden mezun olan 2 hemşire Çorum Memleket Hastanesi'nde göreve başlamıştır (Hilaliahmer Mecmuasının Fevkalâde Sayısı, 132: 709).

Çorum Şubesi 1 Ocak 1931-30 Haziran 1931 tarihleri arasındaki hesap hulasası şöyledir: Şubenin geliri 32626 kuruş, genel merkeze gönderilen 1649, harcamaları ise 25874 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 121: 56). Çorum Şubesi'nin 1931'de geliri 82825 kuruş, genel merkeze gönderilen 97600 kuruş harcamaları 12663 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 120: 1094).

Tablo 2.13: 1930 yılı Ocak ayı Çorum ve Kazalarının Hesap Cetveli.

Şube	Gelir	Genel Merkeze Gönderilen
Çorum	207.922 Kuruş	175795 Kuruş
Osmancık	17.020 Kuruş	15114 Kuruş
Hüseyinabad	14.840 Kuruş	8040 Kuruş
Sungurlu	18.870 Kuruş	15285 Kuruş
İskilip	61.888 Kuruş	42500 Kuruş
Mecitözü	16.055 Kuruş	12520 Kuruş

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1930), Sayı: 102, 15 Şubat, s. 683, Ankara.

Yukarıdaki tablodan Çorum'un çevresindeki şubelerden yardım toplanarak genel merkeze gönderdiği anlaşılmaktadır. İkinci sırada 61.888 kuruş toplayan İskilip Şubesi, üçüncü sırada 18.870 kuruş toplayan Sungurlu Şubesi, dördüncü sırada 17.020 kuruş toplayan Osmançık Şubesi, beşinci sırada 16.055 kuruş toplayan Mecitözü Şubesi ve altıncı sırada ise 14.840 kuruş toplayan Hüseyinabad Şubesi gelmektedir.

Bu dönemde Çorum'a yapılan nakdi yardımların yanında 2 ton un yardımı yapıldığını da görmekteyiz (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 97: 367). Çorum'un Ovacık Köyü'nde 12 Temmuz 1928'de çıkan yangında yüz ev yanmıştır. Bunun üzerine Genel Merkez'den Çorum Şubesi'ne gönderilen 2000 liranın 500 lirasının yangınzedelere harcanması hususu tebliğ edilmiştir. Ardından İskilip Şubesi üzerinden de 500 lira gönderilerek yangınzedelerin en acil ihtiyaçlarının karşılanmasına başlanmıştır. (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 96: 323). Ayrıca kuraklık nedeniyle Çorum Gökdere'ye 250 lira gönderilmiştir. (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 91: 140).

Çorum Şubesi'nin 1 Nisan 1929-30 Haziran 1929 arasında geliri 14850 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 96: 314). Çorum Şubesi'nin 1 Temmuz 1928-30 Eylül 1928 arasındaki geliri ise 28058 kuruş olup harcamaları ise 3047 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 91: 145).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti birinci teftiş mıntıkasında bulunan Çorum ve kazaları olan Osmancık, Hüseyinabad, Sungurlu, İskilip ve Mecitözü şubelerinde 1929 yılında teftiş yapılmıştır (Türkiye HilaliAhmer Mecmuası, 97: 370). 1929 yılı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Meclisi Umumisi Çorum temsilciliği görevini Çorum Mebusu İsmet Bey yapmıştır (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 92: 173).

Çorum Şubesi 1 Eylül 1928-31 Aralık 1928 arasındaki hesap cetveline göre geliri 20985 kuruş olup masrafı 7090 kuruş ve genel merkeze gönderdiği para 25000 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 92: 179).

Sağlık açısından baktığımızda Çorum'da tifo ve akciğer veremi salgın hastalıkları görülüyordu. Çorum'da sıtmayla mücadele konusunda da önemli çalışmalar yapılmıştır (Çorum'da Cumhuriyetin On Beş Yılı, 1938: 5, 72-75). Bu bağlamda Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürlüğü'nce 1934-1938 içerisinde Çorum kazası, köyleri ve kasabalarında büyük miktarda kinin dağıtılmıştır.

Tablo 2.14: Sıhhat Ve İçtimai Muavenet Müdürlüğünce 1934-1938 Yılları İçerisinde Çorum'da Dağıtılan Kinin Miktarı.

Yıl	Kinin Miktarı (Gram)
1934	2433
1935	1574
1936	5037
1937	5580
1938	2971

Kaynak: (Çorumda Cumhuriyetin On Beş Yılı, 1938: 75).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Çorum'un sağlık durumuna baktığımızda 75 yataklı bir hastane ve Küçük Sıhhat Okulu bulunduğunu görmekteyiz. Küçük Sıhhat Okulu 1926'da ilk mezunlarını vermiş olup 1938'e kadar 323 mezun vermiştir (Tuğrul, 1927: 60-63).

1933 Kasım-1934 yılı başlarına kadar Çorum Mekteplerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti için toplanan yardım miktarı şöyledir: Çorum İstiklal Mektebinden 12 lira 7 kuruş, Çorum Maarif Memurluğu'ndan 5 lira toplanmıştır (Türkiye Hilâliahmer Mecmuası, 135: 851-852).

Cumhuriyetin ilanıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tüm yurttaki olduğu gibi Çorum'da da yeniden teşkilatlanmıştır. Ancak bu dönemde şubenin müsamere ve sinema gelirlerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun nedeninin bu dönemde

şehirde bir sinema salonunun olmaması olduğu anlaşılır. Çorum şubesinin bu dönemdeki yardım faaliyetlerinden yoksul çocuk ve kadınlara yaptığı yardımlar dikkat çekmektedir. 1926 yılından itibaren halkın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi'ne yardımlarının giderek arttığı görülmektedir. 1928'da İzmir'deki selzedelere Çorum Şubesi tarafından da önemli miktarda yardım gönderilmiştir. Şube, 1929'da Çorum'da yaşanan kuraklık nedeniyle halka buğday ve nakdi yardımda da bulunmuştur.

2.2. Sungurlu Şubesi

Cumhuriyet döneminde Sungurlu Çorum'a bağlı bir kazayken Sungurlu'da 7819 hane, 40423 nüfus ve 114 köy bulunuyordu. Kaza merkezi olan Sungurlu kasabası Ankara-Sivas tren hattı Sungurlu'ya elli km mesafededir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926: 601). Cumhuriyet döneminde Çorum'un diğer kazalarında olduğu gibi Sungurlu'da da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesi kurulmuştur. Bu bağlamda bu dönem içerisinde yapılan ilk faaliyeti olarak 19 Mart 1923'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi Reisi Mustafa tarafından 34701 kuruş Ziraat Bankası aracılığıyla Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Heyeti Murahhaslığı'na gönderilmesi gösterilebilir (TKA, 1279/4, Lef: 11).

Müfettiş Fevzi Bey Sungurlu Şubesi'ne yaptığı teftiş sonrasında hazırladığı raporu 28 Temmuz 1923'te İstanbul Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne göndermiştir (TKA, 1279/4, Lef: 8). Sungurlu Şubesi'nin teftişi sonrasında hazırlanan raporda dikkat çekilen hususlar şunlardır:

-Şubenin dip koçanlı makbuzlarından fazla yardım topladığı tespit edilmiştir. Bu nedenle genel merkezden yeni makbuzlar talep edilmiştir.

-Kazada sinema olmadığından şubenin müsamere düzenleyemediği de tespit edilmiştir. Buna karşın bayramlarda rozet satarak 2274 kuruş yardım toplandığı da rapora eklenmiştir. Raporda şubenin bayramın son gününde rozet satışı yapmadığı da tespit edilmiştir. Fakat 4-5 Kasım 1922 akşamında düzenlenen Karagöz oyununun bir günlük hâsılatından olan 4500 kuruş elde edilmiştir.

-Şubenin masraf toplamı 990 kuruş, posta idaresi ve Ziraat Bankası aracılığıyla yaptığı havalelerin bedelidir.

-Şubenin kasasında önceki tahsilâtından 1878,5 kuruş ve rozet gelirinden elde edilen 2274 kuruş olmak üzere toplam 4152,5 kuruş mevcuttur.

-Son olarak Sungurlu Şubesi Reisi Emir Alizade Mustafa, kâtip Numune Mektebi Müdürü Ali Ulvi Bey ve veznedar Muallim İbrahim Hilmi Efendilerin hizmet ve gayretleri de takdire şayan görüldüğü belirtilmiştir (TKA, 1279/4, Lef: 10).

Sungurlu Şubesi'nin 1923'te yapılan teftişi ardından hazırlanan raporda şubenin kayıtlarındaki düzenin ve çalışmalarındaki başarılarının takdir edildiği de anlaşılmaktadır (TKA, 1279/4, Lef: 6). Sungurlu Şubesi'ne gönderilen teşekkür yazısı şöyledir: "*Sungurlu Hilâl-i Ahmer Şubesi riyâset-i aliyyesine mülkiye müfettişi Fevzi Bey tarafından şubenizin netîce-i teftîşâtını mübîn lâyiha ma'rûzâtı tedkîk edilerek işbu hey'et-i muharremesinin muamelât-ı hesâbiye ve idaresiyle az zamanda istihsâl eyledi mevzuat merkez-i umûmiyeye nusretleri müteşekkîr görülmüştür. Bilvesîle te'mîn-i ihtirâm ve temâdi-i muvaffakiyât-ı seniyyesini temennî ederim efendim*" (TKA, 1279/4, Lef: 7).

Sungurlu Şubesi'nin 1923'te yardım toplama faaliyetlerinin artması nedeniyle şubede filigranlı makbuzların hızla tükendiği görülmektedir. Bunun üzerine 26 Kasım 1923'te Sungurlu Şubesi Reisi Mustafa Bey, cemiyetin genel merkezinden birkaç cilt daha makbuz gönderilmesini talep etmiştir (TKA, 1279/4, L: 2). Ancak makbuzların gönderilmesi gecikince Sungurlu Şubesi Reisi Mustafa Bey, 1 Aralık 1923'te Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne çektiği telgrafla makbuzların acilen Sungurlu Şubesi'ne gönderilmesini istemiştir (TKA, 1279/4, Lef: 4).

1923 Kasım'ında Sungurlu Şubesi Müfettiş Fevzi Bey tarafından teftiş edilmiştir. Bu teftiş neticesinde şubenin yaptığı çalışmaları takdir edilmiş ve çalışmaların devamı temenni edilmiştir (TKA, 1279/4, Lef: 3).

10 Aralık 1923 tarihinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi reisi Mustafa Bey tarafından Dersaadet Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilen 92500 kuruş gösterilebilir (TKA, 1279/4, Lef: 1).

Tablo 2.15: 1 Nisan 1924'ten 30 Haziran 1924'e kadar Sungurlu Şubesi Hesap Cetveli.

Gelir		Gider	
Makbuz geliri	33740 Kuruş	Genel Merkeze gönderilen	100253 Kuruş
Diğer gelirler	17039 Kuruş	Şube Harcaması	185 Kuruş
Çeşitli Gelirler	49874 Kuruş		
Toplam	100653 Kuruş	Toplam	100438 Kuruş

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1924), Sayı: 39, 15 Kasım, s. 92, 317, Ankara.

Yukarıdaki tablodan Sungurlu Şubesi'nin 1 Nisan 1924 – 30 Haziran 1924 arasında makbuz ve diğer gelirlerinin toplamda 100653 kuruş olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın şubenin genel merkeze gönderdiği miktarın ise 100453 kuruş olduğu görülmektedir.

Tablo 2.16: Sungurlu Şubesi 1 Temmuz 1924'ten 30 Haziran 1927'ye kadar Hesap Cetveli.

Gelir		Gider	
Makbuz Geliri	63896	Genel Merkeze Gönderilen	71857
Çiçek Satışı	5137	-	-
Pul Satışı	1250	-	-
Gazete Satışı	1750	-	-
Toplam	72023	Toplam	71857

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1927), Sayı: 75, 15 Kasım, s. 109, Ankara.

Yukarıdaki tabloda Sungurlu Şubesinin 1 Temmuz 1924 – 30 Haziran 1927 arasında makbuz, çiçek, pul ve gazete gelirinin toplamda 72023 kuruş olduğu, şubenin genel merkeze gönderdiği miktarın ise 71857 kuruş olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 2.17: 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi İdare Heyeti.

Reis	Hacı Sıddık Efendi
Aza	Emir Alizâde Mustafa Efendi
Aza	Belediye Reisi Bahâeddin Efendi
Aza	Mal İktisat ve Ticarethânesi Kâtibi Abdullah Efendi
Aza	Mal Sandık Emimi Ali Ulvi Efendi
Aza	Tüccardan Emir Alizâde Ali Efendi
Aza	Mal İktisat Ticarethanesi Müdürü Hasan Efendi
Aza	Hükümet Tabibi Hamdi Bey
Veznedar	Hasan Fakihzâde Abdullah Efendi
Kâtip	Numune Mektebi Müdürü Fehmi Efendi

Kaynak: (TKA, 1394/47, Lef: 1).

Yukarıdaki tabloda 1925 Ocak’ında yeniden kurulan Sungurlu Şubesi idare heyetinin kazadaki eşraf, tüccar, yerel yöneticiler, memurlar, öğretmen ve tabiplerden oluştuğu görülmektedir.

25 Ekim 1927’de Sungurlu Şubesi Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi’nden kıymetli evrak olan ilam gönderilmesini talep etmiştir (TKA, 1279/5, Lef: 10). Sungurlu Şubesinin talep ettiği evraklar şunlardır: 20 kuruş değerinde 472 adet Hukuk mahkemesi i’lâmı çift sahifeli, 20 kuruş değerinde 496 adet Ceza mahkemesi i’lâmı çift sahifeli ve 15 kuruş değerinde 500 adet Hukuk mahkemesi i’lâmı çift sahifelidir (TKA, 1279/5, Lef: 10).

Tablo 2.18: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi İdare Heyetleri (1931-1932).

Görev	İsmi (Yılı)
Reis	Dr. Cemal Bey (1931)
Veznedar	Nuri Efendi (1931)
Kâtip	Osman Efendi (1931)
Reis	Osman Bey (1932)
Veznedar	Nuri Bey (1932)
Kâtip	Ali Rıza Bey (1932)

Kaynak: (TKA, 209/63).

Sungurlu Şubesi 1927’den 1932’ye kadar düzenli olarak müfettişler tarafından teftiş edilmiştir. Bu bağlamda Sungurlu Şubesi’ni teftiş eden müfettişler ve teftiş tarihleri şöyledir: Mustafa Bey (4 Eylül 1927), Mustafa Bey (24 Mayıs 1928), Ali Rıza Bey (15 Ocak 1930), Mazlum Bey (14 Ağustos 1931) ve Şükrü Bey (2 Ağustos 1932) (TKA, 209/63, Ek: 1).

Tablo 2.19: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi 1932 yılı İdare Heyeti.

Görev	Adı	Mesleği
Reis	Osman Bey	Dava vekili
Kâtip	Ali Efendi	Sıhhat Memuru
Veznedar	Nuri Bey	Eczacı
Aza	Kemal Bey	Doktor
Aza	Münevver Hanım	Ebe
Aza	Elvan Efendi Yazıcızade	-
Aza	Mustafa Efendi Osmanzade	-
Aza	Tevfik Efendi Necipzade	-

Kaynak: Türkiye Hilâliahmer Mecmuası (1932), Sayı: 124, 15 Mayıs, s. 326, Ankara.

Yukarıdaki tabloda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sungurlu Şubesi'nin 1932 yılı idare heyetinin kazanın ileri gelenlerinden olan davavekili, doktor, ebe, eczacı, sıhhat memuru ve eşraftan oluştuğu anlaşılmaktadır.

Sungurlu Şubesi 1 Ocak 1930-30 Haziran 1931 arasındaki hesap hulasası şöyledir: Şubenin geliri 57803 kuruş, genel merkeze gönderilen 56407 kuruş ve diğer harcamaları 425 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 121: 54). Sungurlu Şubesi'nin 1930 itibarıyla 382 lira geliri olup 223 lirası genel merkeze gönderilmiştir (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 111: 212). Sungurlu Şubesi'nin 1930'da 8, 1932'de ise 39 azası olduğu görülmektedir (TKA, 209/63).

Cumhuriyet döneminde Sungurlu şubesinin tam olarak ne zaman kurulduğu ve idare heyetlerinin kimlerden oluştuğu bilgisine arşiv belgelerinde rastlanmamıştır. Ancak şubenin 1923 başlarından itibaren faaliyette olduğunu görmekteyiz. Kazada sinema salonunun olmamasının şubenin müsamere ve sinema geliri elde edememesine neden olduğu görülmektedir. Ayrıca bu dönemde şubelerin daha teşekküllü olarak teşkilatlandığı da görülmektedir.

2.3. Mecitözü Şubesi

Mecitözü'nün, Cumhuriyet döneminde Çorum'a bağlı bir kaza olarak 1926'da 6730 hanesi, 27440 nüfusu ve 108 köyü bulunuyordu. Mecitözü kaza merkezi Çorum-Amasya yolu üzerindedir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926: 602). Çorum'un diğer kazalarında olduğu üzere Mecitözü'nde de Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesi 1921'de açılmıştır (TKA, 209/61). Milli Mücadele döneminde yoğun faaliyetlerini gösteren şube mütareke sonrasında faaliyetleri durmuş olup Cumhuriyet döneminde yeniden teşkilatlanarak çalışmalarını sürdürmüştür. Bu dönemle ilgili arşiv belgelerine yansıyan 1923 Aralık'ta Mecitözü şubesinin teftişiyle ilgilidir. Bu teftiş Mülkiye Müfettişi Fevzi Bey ve şube veznedarı Hakkı Efendi eşliğinde yapılmıştır. Ardından teftiş raporları 5 nüsha halinde Heyeti Teftişiye Genel Müdürlüğü aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Müdürlüğü'ne gönderilmiştir (TKA, 1279/5, Lef: 7).

Mecitözü Şubesi 14 Ekim 1923'te Mülkiye Müfettişi Fevzi Bey tarafından şube veznedarı Ömer Hakkı Bey refakatinde teftiş edilmiştir. Bu teftişte şubenin

bazı ufak eksiklikleri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca teftiş sırasında 3358 kuruş 75 santim veznedarda bulunduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle muhasebe talimatnamesi hükümleri dolayısıyla bu meblağın Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na gönderilmesi gerektiği raporda belirtilmiştir. Ayrıca şubenin iki yıldır da aktif olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca üç ayda bir muhasebe cetvelinin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'na gönderilmesi beyan edilmiştir. (TKA, 1279/5, Lef: 3, 4, 5, 6). Bu raporlardan 1923'de Mecitözü Şubesi reisinin Nuri Bey ve veznedarının ise Ömer Hakkı Bey olduğu anlaşılmaktadır (TKA, 1279/5, Lef: 3).

Tablo 2.20: 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecitözü Şubesi İdare Heyeti.

Reis	Hükümet Tabibi Mehmet Ali Bey
Aza	Mahkeme-i Asliye Reisi Nuri Bey
Aza	Mahkeme-i Asliye Azası Hulusi Bey
Aza	Belediye Reisi Hüseyin Efendi
Aza	Eşraftan Hafız Müştak Efendi
Veznedar	Tüccardan Hakkı Efendi
Kâtip	Tüccardan Elvan Efendi

Kaynak: (TKA, 1394/47, Lef. 1).

Yukarıdaki tablodan Mecitözü Şubesi idare heyetinin başkanının doktordan diğer azalarının ise başta tüccar, yerel yönetici ve memurlardan oluştuğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.21: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Mecitözü Şubesi İdare Heyetleri.

Görev	İsim
Reis	B. Nezihi Bey (1929)
Veznedar	Hakkı Efendi (1929)
Kâtip	Kadri Bey (1929)
Veznedar	Bedri Bey (1931)
Veznedar	Fazlı Bey (1932)
Kâtip	A. Kadir (1932)

Kaynak: (TKA, 209/61).

Mecitözü Şubesi 1927'den 1932'ye kadar düzenli olarak müfettişler tarafından teftiş edilmiştir. Bu bağlamda Mecitözü Şubesi'ni teftiş eden müfettişler ve teftiş tarihleri şöyledir: Mustafa Bey (30 Ağustos 1927), Mustafa Bey (16 Mayıs 1928), Ali Rıza Bey (10 Ocak 1930), Mazlum Bey (18 Ağustos 1931) ve Şükrü Bey (25 Temmuz 1932) (TKA, 209/61, Lef. 1).

Tablo 2.22: Mecitözü Şubesi 1 Nisan 1927'den 30 Haziran 1927'ye kadar muvazene cetveli.

Gelir		Gider	
Makbuz Geliri	3630	Genel Merkeze Gönderilen	61000
Diğer Yardımlar	77960	Çeşitli yardımlar	11782
Çiçek Satışı	1379	Şube masrafı	12399
Pul Satışı	7800	Pul Alımı	780
Toplam	90769	Toplam	85961

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1927), Sayı: 74, 15 Ekim, s. 69, Ankara.

Yukarıdaki tablodan Mecitözü şubesinin 1 Nisan 1927- 30 Haziran 1927 arasındaki makbuz geliri, çiçek satışından elde edilen gelir, pul geliri ve diğer yardımlarla birlikte toplam gelirin 90769 kuruş olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın şubenin genel merkeze gönderdiği, yaptığı yardımlar, pul bedeli ve şube gideri olmak üzere toplam giderinin 85961 kuruş olduğu görülmektedir.

Tablo 2.23 : Mecitözü Şubesi 1 Temmuz 1927 Tarihinden 31 Mart 1928 Tarihine Kadar Gelir ve Giderler.

Gelir		Gider	
Makbuz Geliri	2792	Genel Merkeze Gönderilen	12521
Çiçek Satışı	195	Şube Masrafı	68
Pul Geliri	12795	Pul Alımı	1919
Aidat	265	-	-
Çeşitli Gelirler	9	-	-
Toplam	16056	Toplam	14508

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1928), Sayı: 83, 15 Temmuz, s. 560, Ankara.

Yukarıdaki tablodan 1 Temmuz 1927- 31 Mart 1928 tarihleri arasındaki Mecitözü Şubesi'nin gelir ve giderlerinin bir önceki döneme göre önemli miktarda azaldığı görülmektedir. Bu bağlamda şubenin makbuz geliri, çiçek satışı, pul geliri, aidat ve diğer gelirler olmak üzere toplamda 16056 kuruş geliri olduğu görülmektedir. Buna karşın şubenin genel merkeze gönderdiği, pul bedeli ve şube masrafı olarak toplam giderinin ise 14508 kuruş olduğu anlaşılmaktadır.

Mecitözü Şubesi 1 Ocak 1931-30 Haziran 1931 tarihleri arasındaki hesap hulasası şöyledir: Şubenin geliri 34896 kuruş, genel merkeze gönderilen 3245 kuruş olup harcamaları ise 2894 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 121: 56).

1923'ten itibaren faaliyette bulunan Mecitözü Şubesi'nin faaliyetlerinin diğer şubelere oranla az olduğu görülmektedir. Buna karşın pul geliri, çiçek satışı, aidat ve makbuz geliri olmak üzere faaliyetlerinde çeşitlilik olduğu görülmektedir.

2.4. Osmancık Şubesi

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Çorum'a bağlı bir kaza olan Osmancık 5794 hane, 27157 nüfus ve 87 köyden oluşuyordu. Osmancık kazası Kızılırmak tarafından ikiye bölünmüş bir konumdadır. Kazada Kızılırmak üzerinde kargir ve kemerlerden oluşan eski bir köprü mevcuttur. Bu dönemde Osmancık kazasının Avlağı adında bir nahiyesi de bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926: 601). Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Osmancık Şubesinin, Milli Mücadele döneminde ilk olarak 1921'de açıldığı arşiv belgelerine yansımıştır (TKA, 209/62).

Cumhuriyet dönemiyle ilgili Osmancık Şubesi'nin arşiv belgelerine yansıyan ilk faaliyeti 1924 Kurban Bayramı'nda Osmancık'ta toplanan kurban derileriyle ilgilidir. Bayramda Osmancık kazasında toplanan kurban derilerinin satışından elde edilen gelirin Himaye-i Etfal ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bağışlandığını anlamaktayız. Bu satıştan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hissesine düşen 6793 kuruş Osmancık kaymakamı tarafından 17 Kasım 1924'te Dersaadet Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezine gönderilmiştir (TKA, 84/90; Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 39: 92).

Tablo 2.24: 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Osmancık Şubesi İdare Heyeti

Reis-i Evvel	Kaymakam Arif Sacid Bey
Reis-i Sâni	Malmüdürü Yaşar Efendi
Aza	Eşraftan Şerbetçizâde Hacı İsmet Ağa
Aza	Belediye Azasından Karînzâde İsmail Efendi
Aza	Hükümet Tabibi Hasan Hilmi Bey
Veznedar	Müstantık Ziya Efendizâde Şadi Efendi
Veznedar Muavini	Jandarma Kumandanı Müştak Efendi
Kâtip	Muhasebe-i Husûsiye Memuru Tevfik Efendi

Kaynak: (TKA, 1394/47, Lef. 1).

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Osmancık Şubesinin 1925 Ocak ayında kurulan idare heyeti başta kaymakam, mal müdürü, hükümet tabibi, jandarma komutanı, belediye azası ve eşraftan oluşmuştur.

Osmancık Şubesi'nin ikinci olarak 9 Haziran 1926'da yeniden açıldığı arşiv belgelerine yansımıştır. Ancak bu tarihte idare heyeti ve azaların kimler olduğuna dair bir bilgiye rastlanmamıştır (TKA, 209/62).

Tablo 2.25: Osmancık Şubesi İdare Heyetlerinde Görev Alanlar

Görevi	İsmi (Yılı)
Reis	Dr. Mazlum (1929)
Kâtip	Cemal Bey (1931)
Reis	Fazlı Bey (1932)
Kâtip	Cemal Bey (1932)

Kaynak: (TKA, 209/62).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Osmancık Şubesinin 1927-1932 yılları arasında cemiyetin genel merkezinden gönderilen müfettişler tarafından teftiş edildiğini görmekteyiz. Bu bağlamda Osmancık şubesini teftiş eden müfettişler ve teftiş tarihleri şöyledir: Mustafa Bey (25 Ağustos 1927), Mustafa Bey (22 Mayıs 1928), Ali Rıza Bey (4 Ocak 1930), Mazlum Bey (24 Ağustos 1931) ve Şükrü Bey (21 Temmuz 1932) (TKA, 209/62, Lef. 1).

Tablo 2.26: Osmancık Şubesi 1 Nisan 1927 Tarihinden 30 Haziran 1927 Tarihine Kadar Muvazene Cetveli.

Gelir	Kuruş	Gider	Kuruş
Çiçek Geliri	455	Çorum Merkezine gönderilen	2445
Pul Geliri	4890	-	
Toplam	5345	Toplam	2445

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1927), Sayı: 74, 15 Ekim, s. 69, Ankara.

Yukarıdaki tablodan Osmancık Şubesi'nin 1 Nisan 1927- 30 Haziran 1927 tarihleri arasındaki gelirlerinin bir sonraki döneme göre düşük olduğu görülmektedir. Bu bağlamda şubenin çiçek ve pul geliri olarak toplamda 5345 kuruş olduğu buna karşılık genel merkeze 2445 kuruş gönderildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 2.27: Osmancık Şubesi 1 Temmuz 1927'den 31 Mart 1928'e kadar gelir-gideri.

Gelir		Gider	
Makbuz Geliri	200	Genel Merkeze Gönderilen	15114
Pul Geliri	16820	Şube Masrafı	39
		Pul Alımı	1867
Toplam	17020	Toplam	17020

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1928), Sayı: 83, 15 Temmuz, s. 560, Ankara.

Yukarıdaki tablodan 1 Temmuz 1927-31 Mart 1928 tarihleri arasında Osmancık Şubesi'nin gelirlerinin arttığı gözlemlenmektedir. Şubenin bu dönemde makbuz ve pul geliri olarak 17020 kuruş elde ettiği ve genel merkeze gönderdiği, pul bedeli ve şube masrafı olarak toplamda 17020 kuruş giderinin olduğunu görmekteyiz.

Osmancık Şubesi'nin 1 Ocak 1930-30 Haziran 1931 tarihleri arasındaki hesap hulasası şöyledir: Geliri 41842 kuruş, genel merkeze gönderilen 13989 kuruş olup harcaması 1500 kuruştur (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 121: 56).

Osmancık Şubesi'nin Cumhuriyet döneminde faaliyetlerine ilk olarak ne zaman başladığı ve idare heyetlerinin kimlerden oluştuğu arşiv belgelerine yansımamıştır. Bu bağlamda şubenin ilk faaliyetinin 1924 yılında olduğu görülmektedir. Şubenin 1924-1932 yılları arasında faaliyetlerinin daha önceki yıllara göre arttığı gözlemlenmektedir. Şubenin bu dönemdeki teşkilatlanmasında kazadaki resmi görevlilerin önemli bir katkısının olduğu görülmektedir. Ayrıca şubenin bu dönemdeki en önemli gelir kaynaklarının çiçek, pul ve makbuz gelirinin olduğu görülmektedir.

2.5. Hüseyinabad(Alaca) Şubesi

Cumhuriyet ilk yıllarında Çorum'a bağlı bir kaza olan Hüseyinabad, 4849 hane, 23978 nüfus ve 82 köyden oluşuyordu. Hüseyinabad'ın merkez kazası Alaca kasabasıdır. Hüseyinabad kazası Alaca-Yozgad-Çorum yolu üzerinde bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926: 601).

Çorum'un diğer kazalarında olduğu gibi Hüseyinabad kazasında da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesi 1921'de kurulmuştur. Bu durum 1921 Eylül'ünde Hüseyinabad Şubesi için Ankara Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Murahhaslığı'ndan mühür talep edilmesinden de anlaşılmaktadır (TKA, 270/211, Lef. 30).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hüseyinabad Şubesinde 1924 Aralığında yapılan kongreyle idare heyeti yenilenmiştir. Çorum Gazetesinde bu kongreyle ilgili olarak "*görülen lüzum üzerine yeniden bir idare heyeti*" seçildiği bildirilmiştir. Bu 1924 Aralığında yapılan kongreyle seçilen Hüseyinabad Şubesi idare heyeti şöyledir: Reis Müftü Mehmet Tevfik Efendi, Aza Mal Müdürü Hamdi Efendi,

Aza Doktor İsmail Hakkı Bey, Aza Jandarma Kumandanı Tevfik Bey, Aza Sadık Efendizade Rıza Bey ve Aza İhtiyat Zabitan'ından Hasan Bey'dir (Çorum, No. 191: 3).

Tablo 2.28: 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hüseyinabad Şubesi İdare Heyeti

Reis	Müftü Mehmet Tevfik Efendi
Aza	Malmüdürü Hamdi Efendi
Aza	Hükümet Tabibi İsmail Hakkı Efendi
Aza	Jandarma Kumandanı Tevfik Efendi
Aza	Eşraftan Sadık Efendizâde Rıza Efendi
Aza	Eşraftan Çataklı Hüseyin Efendi
Kâtip ve Veznedar	Malmüdürü Rıfki Bilal Efendi

Kaynak: (TKA, 1394/47, Lef. 1).

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hüseyinabad Şubesinin 1925 Ocak ayındaki idare heyeti başta müftü, mal müdürü, hükümet tabibi, jandarma komutanı ve eşraftan oluşmuştur.

Cumhuriyet döneminde Çorum'daki şubelerden en pasif olanlar arasındadır. Bu bağlamda arşiv belgelerine de şubeyle ilgili olarak sadece 1925 idare heyetiyle ilgili bilgiye ulaşılmıştır. Bunun dışında şubenin yaptığı herhangi bir faaliyete ulaşılamamıştır.

2.6. İskilip Şubesi

Cumhuriyet ilk yıllarında Çorum'a bağlı bir kaza olan İskilip 9514 hane, 51204 nüfus ve 137 köyden oluşmaktaydı. Kaza merkezi İskilip olup Alagöz adında bir nahiyesi bulunuyordu (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926: 601). Çorum'un diğer kazalarında olduğu gibi İskilip kazasında da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubesi'nin 1921'de kurulduğunu görmekteyiz. Ancak şubenin Cumhuriyet dönemindeki arşiv belgelerine yansıyan faaliyeti 1925'te idare heyetinin kuruluşuyla ilgilidir.

Tablo 2.29: 1925 Ocak ayında seçilen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İskilip Şubesi İdare Heyeti

Reis	Emin Ağazâde Ömer Ağa
Aza	Dava Vekili Tahir Efendi
Aza	Müftü Ali Galip Efendi
Aza	Belediye Reisi Ömer Efendi
Aza	Kara Hasanzâde Memet Efendi
Aza	İsarzâde Şükrü Efendi
Veznedar	Pir Ağazâde Şakir Bey
Kâtip	İsarzâde Edip Bey

Kaynak: (TKA, 1394/47, Lef. 1).

Yukarıda belirtilen İskilip Şubesi'nin idare heyetine baktığımızda heyetin başta şehrin eşraf ve tüccarları olmak üzere yerel yöneticiler ve diğer memurlardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2.30: İskilip Şubesi 1 Nisan 1927 Tarihinden 30 Haziran 1927 Tarihine Kadar Muvazene Cetveli

Gelir		Gider	
Makbuz Geliri	9500	Genel Merkeze Gönderilen	96099
Diğer Yardımlar	112003	Çeşitli Yardımlar	44782
Aidat	8820	-	-
Çiçek satışı	16693	-	-
Toplam	147016	Toplam	144067

Kaynak: Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1927), Sayı: 74, 15 Ekim, s. 69, Ankara.

Yukarıdaki tabloda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İskilip Şubesi'nin 1 Nisan 1927- 30 Haziran 1927 arasındaki makbuz geliri, aidat, çiçek satışı ve diğer yardımlarla birlikte toplam 147016 kuruş geliri olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde genel merkeze gönderilen ve yapılan çeşitli yardımlarla birlikte toplamda 144067 kuruşluk gideri olduğu görülmektedir.

İskilip Şubesi'nin 1927'den 1932'ye kadar düzenli olarak müfettişler tarafından teftiş edilmiştir. Bu bağlamda İskilip Şubesi'ni teftiş eden müfettişler ve teftiş tarihleri şöyledir: Mustafa Bey (31 Ağustos 1927), Mustafa Bey (17 Mayıs 1928), Ali Rıza Bey (1 Ocak 1930), Mazhar Bey (28 Ağustos 1931) ve Şükrü Bey (27 Temmuz 1932) (TKA, 209/60, Lef: 1).

Cumhuriyet döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İskilip Şubesi'nin reisliği görevlerinde bulunanlar şunlardır: Tahir Bey (1929), Fuat Bey (1931-1932). Şubenin 1932 yılında kâtiplik görevinde ise Necati Bey bulunuyordu (TKA, 209/60).

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti İskilip Şubesi'nin 1 Temmuz 1933-30 Eylül 1933 arasındaki Hesap hulasasına göre geliri 10935 lira olup harcamalarının 3142 lira olduğu anlaşılmaktadır (Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, 133: 789).

İskilip Şubesi'nin Cumhuriyet dönemindeki arşiv belgelerine yansıyan ilk bilgisi 1925'te şubenin idare heyetiyle ilgilidir. Bu şubede Hüseyinabad Şubesi gibi Çorum'un en pasif Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeleri arasındadır. Şubenin çiçek satışı, aidat, makbuz geliri ve diğer gelirleri olmasına karşın bu yardım faaliyetlerinde bir sürekliliğin olmadığı anlaşılmaktadır.



SONUÇ

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1868 yılında kuruluşundan itibaren ihtiyaç görülen her alanda faaliyet göstermiştir. Osmanlı-Rus Savaşı'nda (1877-1878) önemli görevlerde bulunmasına rağmen kapatılmıştır. 1911'de yeniden kurulmasının ardından cemiyet, tüm yurttan vilayet, sancak, kaza ve nahiyelerde birer şube açmıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin özellikle Balkan Savaşları ve Milli Mücadele döneminde Türk milletinin kaderini çizdiği bu dönemlerde büyük işlere imza attığı görülmektedir. Savaş dönemlerinde kazandığı tecrübe ve I. Dünya Savaşı sırasında ülkenin her bölgesine yaymaya başladığı teşkilatlarıyla cemiyet ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda 1912'de Balkan Savaşları'nın başlamasıyla bu fikrin uygulamaya konulması hızlanmış ve Cemiyet'e önemli miktarda gelir sağlayacağı düşüncesiyle Çorum ve kazalarında da şubeler kurulmuştur.

Çorum ve kazalarında kurulan bu şubelerin savaş sırasında topladıkları yardım miktarının çokluğu nedeniyle önemli bir rol üstlendiğini görmekteyiz. 1912'de kurulmuş olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi faaliyetleri I. Dünya Savaşı sırasında artarak devam etmiştir. Çorum'un kazalarından Sungurlu'da da 1912 yılında şubenin açılmış olduğunu anlamaktayız. Çorum'da bu ilk teşkilatlanma mülkî idareden kaymakam, belediye başkanı, müftü, davavekili ve polis gibi diğer memur ve eşrafların girişimleriyle kurulmuştur. Şubelerin idare heyetleri ve azaları arasında her meslekten ve gayrimüslim tebaadan kişiler de yer almıştır.

I. Dünya Savaşı başlarında Çorum ve çevresindeki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti şubeleri pasif durumdayken 1916'dan itibaren başta Çorum olmak üzere Sungurlu, Mecitözü, Osmancık kazalarında şubenin yoğun olarak çalıştığını ve cemiyete yardım topladığını görmekteyiz. Ayrıca savaşta yaralanan askerlere yardım eli uzatmış, savaş sonrası esir düşenlerin aileleriyle iletişimini sağlamış, yurtlarına dönmelerinde çaba göstermiştir. Cemiyet ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılarken de halkın desteğini almıştır. Çünkü Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin en önemli gelir kaynağını halktan toplanan yardımlar oluşturuyordu. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin yaptığı yardımlar görüldükçe halkın desteği daha da artmıştır. Bunun yanında cemiyet çeşitli etkinlikler düzenleyerek bu halk

desteğinin devamını sağlamaya çalışmıştır. Etkinliklerin başında pul satışı, çiçek satışı, rozet satışı, müsamere düzenleme ve kurban derileri toplamak gelmektedir.

Milli Mücadele döneminde ise 1921 yılından itibaren Çorum, Sungurlu, Mecitözü, Osmancık, Hüseyinabad ve İskilip şubelerinin tamamının faaliyette olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde Çorum'daki Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Şubeleri'nin Kırım Açlarına önemli miktarda yardım toplayıp göndermesi önemli bir yardımseverlik örneğidir. Ayrıca Çorum Hapishanesi'ndeki mahkûmların da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne 1922 yılı boyunca yardımda bulunmaları da yardımseverliğin unutulmaz örneklerinden biri olarak gösterilebilir.

Cumhuriyet döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Çorum ve civarındaki şubelerinin yeniden teşkilatlandığını görmekteyiz. Bu teşkilatlar daha organize bir hale gelirken şubelerdeki idare heyetlerinde doktorların ön plana çıktığı göze çarpmaktadır. Mübadele sonrasında bölgeden Rumların ayrılması sonucunda şubelerin idare heyetlerindeki çeşitliliğin de azaldığını görmekteyiz. Bu dönemde mülkî idareden azaların sayısında da bir azalma görülmüştür. Sonuç olarak Osmanlı'dan Cumhuriyete miras olan önemli bir sivil toplum kuruluşu olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin (Kızılây) 1912-1932 yılları arasında Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında doğal afetler ve yardıma muhtaçlar için imkânları oranında başarılı faaliyetler gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür.

Çorum ve kazalarındaki şubelerin kurucuları arasında şehrin ileri gelenleri vatansever ve yardımseverliği ile bilinen Çorum Milletvekili Enbiyâzâde İsmet Bey, Çorum Merkez Tabibi Asım Bey, Çorum Evkâf Memuru Şecaeddinzâde Sâlim Efendi, Çorum Tüccarından Battalzâde İsmet Efendi, Benderlizade Nuri Efendi, Kavukçuzade Latif Ağa, Operatör Akif Bey, Tütekzade Nuri Efendi, Sıhhiye Müdürü Hamit Şakir Bey ve Kadifezade Salim Efendi'nin bulunduğunu görmekteyiz. Cemiyet adına Çorum gazetesi aracılığıyla yapılan duyurular ve haberler halkın ilgisini arttırmıştır. Cemiyet yardım toplamak için nizamnamesinde yer alan üye aidatı, yardım parası, müsamere, pul ve çiçek satışlarından elde edilen gelirlere faydalanmıştır. Ancak Çorum'un bazı kazalarından sinema salonunun olmaması nedeniyle müsamere ve sinema geliri elde edilemediği görülmektedir.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum ve kazalarındaki şubeler bir yandan savaşın neden olduğu iktisadi gerilemenin sonucunda meydana gelen fakirlik, salgın hastalıklar ve diğer doğal afetlerden zarar görenlere yardımda bulunmuştur. Bu bağlamda 1929 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle Cemiyet'in Çorumlulara önemli miktarda nakdi ve buğday yardımında bulunduğunu da görmekteyiz.

Çorum halkının gerek Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında gerekse Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne gösterdiği ilgi takdire şayan olup önemli desteklerde buldukları anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e devralınan önemli ve en eski sivil toplum kuruluşudur.



KAYNAKÇA

- Abdulkadir Ozulu (2012); *Çorum Basın Tarihi Notları*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum.
- Ahmed Midhat (1296); *Hilâl-i Ahmer Cemiyet-i İnsâniyesinin Tarihi*, Kırk Anbar Matbaası, İstanbul.
- Ankara Vilayeti Salname-i Resmisi (1325), Ankara Vilayet Matbaası, Ankara.
- Ankara Vilayetine Mahsus Salname (1311), Ankara Vilayet Matbaası, Ankara.
- Ankara Vilayetine Mahsus Salname (1318), Ankara Vilayet Matbaası, Ankara.
- Buket Sarı (2010); *Hilal-i Ahmer Cemiyeti Antalya Şubesi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Danışman: Tuncer Baykara, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Bülent Cırık (2015); "Adapazarı'nda Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1914-1922)", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 45, Temmuz, s. 86-103.
- Cevriye Yıldırım (2013); "*Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti İzmir Merkezi'nin Kuruluş ve Faaliyetleri (1911-1945)*," Danışman: Mehmet Karayaman, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Çorum Gazetesi (1921); "Hilal-i Ahmere Teberrular" No:10, 04.07.1921 s.2, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1921); "Hilal-i Ahmere Teberruat" No:11, 11.07.1921 s.2, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1921); "Hilal-i Ahmere Teberruat" No:12, 18.08.1921 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1921); "Hilal-i Ahmere Teberruat" No:13, 25.07.1921 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1921); "Hilal-i Ahmere Teberruat" No:14, 01.08.1921 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1921); "Hilal-i Ahmer Menfaatine" No:31, 28.11.1921 s.4, Çorum.

- Çorum Gazetesi (1921); “Hilal-i Ahmere Muavenet” No:34, 19.12.1921 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1921); “Bayramın Üçüncü Günü” No:06, 05.06.1921 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1921); “Sungurluların Hamiyeti” No:9, 27.06.1921 s.2, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1922); “Büyük Bir Hamiyet” No:42, 13.02.1922 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1922); “Kırım Açlarına Muavenete İane Veren Zevat” No:74, 01.05.1922 s.3, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1922); “Çorumlular” No:74, 13.09.1922 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1922); “Hilali Ahmere Teberru” No:75, 02.10.1922 s.2, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1922); “Hilali Ahmere Teberru” No:76, 09.10.1922 s.3, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1922); “Hilali Ahmere Teberru” No:77, 16.10.1922 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1922); “Hilali Ahmere Teberru” No:78, 23.10.1922 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1922); “Hilali Ahmere Teberru” No:79, 30.10.1922 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1923); “Hilali Ahmer” No:123, 05.09.1923 s.4, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1923); “Hilali Ahmer” No:136, 05.12.1923 s.2, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1923); “Hilali Ahmer” No:127, 03.10.1923 s.3, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1924); “Hilali Ahmere Teberru” No:191, 31.12.1924 s.3, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1924); “Hilali Ahmere Teberru” No:184, 16.11.1924 s.1, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1925); “Hilali Ahmer” No:217, 01.07.1925 s.3, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1925); “Hilali Ahmer” No:245, 01.06.1925 s.2, Çorum.
- Çorum Gazetesi (1928); “Hilali Ahmer” No:389, 25.07.1928 s.3, Çorum.
- Çorumda Cumhuriyetin On Beş Yılı (1938), Resimli Ay Matbaası, İstanbul.

- Ersin Çelik (2005), *Bir Kurum Mitolojisi: Türk Kızılayı Kocaeli Şubesi Örneği*, Danışman: Işıl Altun, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- Hamdi Orhon (1964), *Kızılay'ın Kuruluş Tarihine Kısa Bir Bakış*, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara.
- Hilaliahmer Mecmuasının Fevkalâde Sayısı (1933), Hilal-i Ahmer Neşriyatı, Sayı: 132, Ekim, Ankara s. 709.
- Işıl Altun-Ersin Çelik (2016), *Hilal-i Ahmer İzmit Merkezi'nden Türk Kızılayı Kocaeli Şubesi'ne*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- İsmail Hacifettahoğlu (2007), *Milli Mücadelede Hilâl-i Ahmer*, Türkiye Kızılay Derneği Yayını, Ankara.
- Kızılay* (1974), Türkiye Kızılay Genel Merkezi Yayını, Ankara.
- M. İhsan Sabuncuoğlu (2010); *Çorum Tarihine Ait Derlemelerim I-II-III & Maarif Hayatımız*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum.
- Mahmut Şener (2011); *Parlamento Mektebinden Yetişen Bir Siyaset Adamı Abdullah İsmet Eker*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum.
- Mehmet Çanlı (2013); *Ankara, Kastamonu, Sivas Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Çorum (1869-1908)*, Çorum Belediyesi Kültür Yayını, Çorum.
- Mesut Çapa (2002); "Kızılay", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt:25, s.544-546.
- Mesut Çapa (2009); *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*, Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, Ankara.
- Mesut Çapa (2016), "Kocaeli ve Çevresinde Yunan İşgali ve Göç: Kızılay(Hilal-i Ahmer) Cemiyetinin Yardımları", *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, Cilt: 1, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, s. 1679-1697.
- Mustafa Sarı (2015); "Milli Mücadele'de İzmit ve Çevresinde Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Faaliyetleri", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: 2, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, s. 965-986.
- Mustafa Sarı (2016); *İzmit'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (1911-1925)*, Babıali Kültür Yayıncılığı, 1. Baskı, İstanbul.

Mustafa Sarı (2016); *Mübadele’de Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Faaliyetleri: Kocaeli Örneği (Ocak-Haziran 1924)*, Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II, Cilt: 1, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, s. 481-496.

Nazmi Tuğrul (1927); *Çorum Tarihi ve Coğrafyası*, Çorum Vilayet Matbaası.

Nuri Köstüklü (2011); “1920’li Yılların Başlarında Kırım ve Kazan Türkleri’nin Yaşadığı Açlık Felâketi ve Türkiye’nin Yardımları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXVIII, Sayı: 81, Kasım, s. 293-324.

Orhan Yeniaras (2000); *Türkiye Kızılay Tarihine Giriş*, Alkan Matbaacılık, 2. Baskı, İstanbul.

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi (1329-1331), Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmani Şirketi, İstanbul.

Rahime Aydın (2016); “Karamürsel Hilal-i Ahmer Cemiyeti ve Sağlık Hizmetleri”, *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, Cilt: 1, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, s. 1669-1697.

Seçil Karal Akgün-Murat Uluğtekin (2000); *Hilâl-i Ahmer’den Kızılay’a*, Beyda Basımevi, Ankara.

Sevtap Kadioğlu (2007); “Walther Penck’in Türkiye’deki Çalışmaları”, *İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Yerbilimleri Dergisi*, C. 20, Sayı: 1, s. 1-18.

TBMM Arşivi., Hal Tercümesi (HT)., Abdullah İsmet Eker, 102-1-2.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1028/191, Lef: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1028/191.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1198/12.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1198/33.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 10.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 12.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 13.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 14.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 15.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 16.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 19.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 20.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 21.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 22.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 3.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 4.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 6.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/4, Lef: 8.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/5, Lef: 10.

TKA, 1279/5, Lef: 3, 4, 5, 6

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/5, Lef: 3.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/5, Lef: 6.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/5, Lef: 6.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/5, Lef: 7.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1279/5, Lef: 9.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1371/10.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1394/47, Lef: 1

Türkiye Kızılay Arşivi, 1394/47, Lef: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1394/47, Lef. 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1394/47, Lef. 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1394/47, Lef. 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1394/47, Lef: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 14/218.

Türkiye Kızılay Arşivi, 14/219.

Türkiye Kızılay Arşivi, 14/229.

Türkiye Kızılay Arşivi, 14/24.

Türkiye Kızılay Arşivi, 14/26.

Türkiye Kızılay Arşivi, 14/87.

Türkiye Kızılay Arşivi, 14/88.

Türkiye Kızılay Arşivi, 1679/95, Lef. 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 209/60, Lef: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 209/60.

Türkiye Kızılay Arşivi, 209/61.

Türkiye Kızılay Arşivi, 209/62, Lef: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 209/62.

Türkiye Kızılay Arşivi, 209/63, Ek: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 209/93, Lef: 1

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/210, Ek: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/210, Lef: 1.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/210.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Ek: 29.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Ek: 33.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Ek: 34.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Ek: 5.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Ek: 8.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 21.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 28.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 30.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 30.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 7.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef:11, 12.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 14.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 17.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 18.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 20.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 22.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 23.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 26.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 26.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 32.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, L

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 5.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 6.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 8.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef: 9.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/211, Lef:16.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/212.

Türkiye Kızılay Arşivi, 270/4.

Türkiye Kızılay Arşivi, 307/196.

Türkiye Kızılay Arşivi, 307/80.

Türkiye Kızılay Arşivi, 312/10.

Türkiye Kızılay Arşivi, 313/96.

Türkiye Kızılay Arşivi, 350/31.

Türkiye Kızılay Arşivi, 73/246.

Türkiye Kızılay Arşivi, 78/51.

Türkiye Kızılay Arşivi, 78/91.

Türkiye Kızılay Arşivi, 79/32.

Türkiye Kızılay Arşivi, 81/60.

Türkiye Kızılay Arşivi, 816/244.

Türkiye Kızılay Arşivi, 817/25.

Türkiye Kızılay Arşivi, 82/12.

Türkiye Kızılay Arşivi, 820/46.

Türkiye Kızılay Arşivi, 822/303.

Türkiye Kızılay Arşivi, 822/395.

- Türkiye Kızılay Arşivi, 822/415, Lef: 2.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 822/418.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 822/436.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 822/89.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 84/90.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 88/170.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 954/183, Lef: 2.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 954/183, Lef:1.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 954/235.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 954/266.
- Türkiye Kızılay Arşivi, 954/392.
- Tuğba Gülen (2015); *İki dünya Savaşı Arasında (1918-1939) Çorum'da İz Bırakanlar*, Salmat Basım Yayım, Çorum.
- Tuğba Söğütdero (2012); *Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kütahya Şubesinin Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Danışman: Mehmet Karayaman, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1925-1926), Matba-i Amire, İstanbul 1926.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1924), Sayı: 39, 15 Kasım, s. 92, 317, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1927), Sayı: 74, 15 Ekim, s. 69, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1927), Sayı: 75, 15 Kasım, s. 109, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1928), Sayı: 83, 15 Temmuz, s. 560, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1928), Sayı: 84, 15 Ağustos, s. 608, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1928), Sayı: 85, 15 Eylül, s. 38, Ankara.

- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1929), Sayı: 91, 15 Mart, s. 145, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1929), Sayı: 91, 15 Mart, s.140, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1929), Sayı: 92, 15 Nisan, s.173, 179, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1929), Sayı: 96, 15 Ağustos, s. 314, 323, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1929), Sayı: 97, 15 Eylül, s. 355, 370, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1930), Sayı: 102, 15 Şubat, s. 683, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1930), Sayı: 104, 15 Nisan, s. 826, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1930), Sayı: 105, 15 Mayıs, s. 911, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1930), Sayı: 110, 15 Teşrinievvel, s. 152, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1930), Sayı: 111, 15 Teşrinisani, s. 212, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1931), Sayı: 115, 15 Mart, s. 629, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1931), Sayı: 120, 15 Eylül, s. 1094, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1931), Sayı: 121, 15 Teşrinievvel 1931, s. 56, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası (1931), Sayı: 121, 15 Teşrinievvel, s. 54, 56, Ankara.
- Türkiye Hilâliahmer Mecmuası (1932), Sayı: 124, 15 Mayıs, s. 326, Ankara.
- Türkiye Hilâliahmer Mecmuası (1934), Sayı: 135,15 Nisan, s. 851-852, Ankara.
- Türkiye Hilaliahmer Mecmuası, Sayı: 133, s. 789, Ankara.
- Türkiye Kızılay Arşivi (TKA), 14/15.
- Z. A. Daver Kolağasıoğlu (2009); *Yirminci Asırda Çorum Tarihinden Notlar*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum.

Zuhal Özaydın (1987); *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Sâlnâmesi*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Danışman: Nil Sarı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Zuhal Özaydın (2002); “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyetinin Kuruluşu ve Çalışmaları”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 685-698.



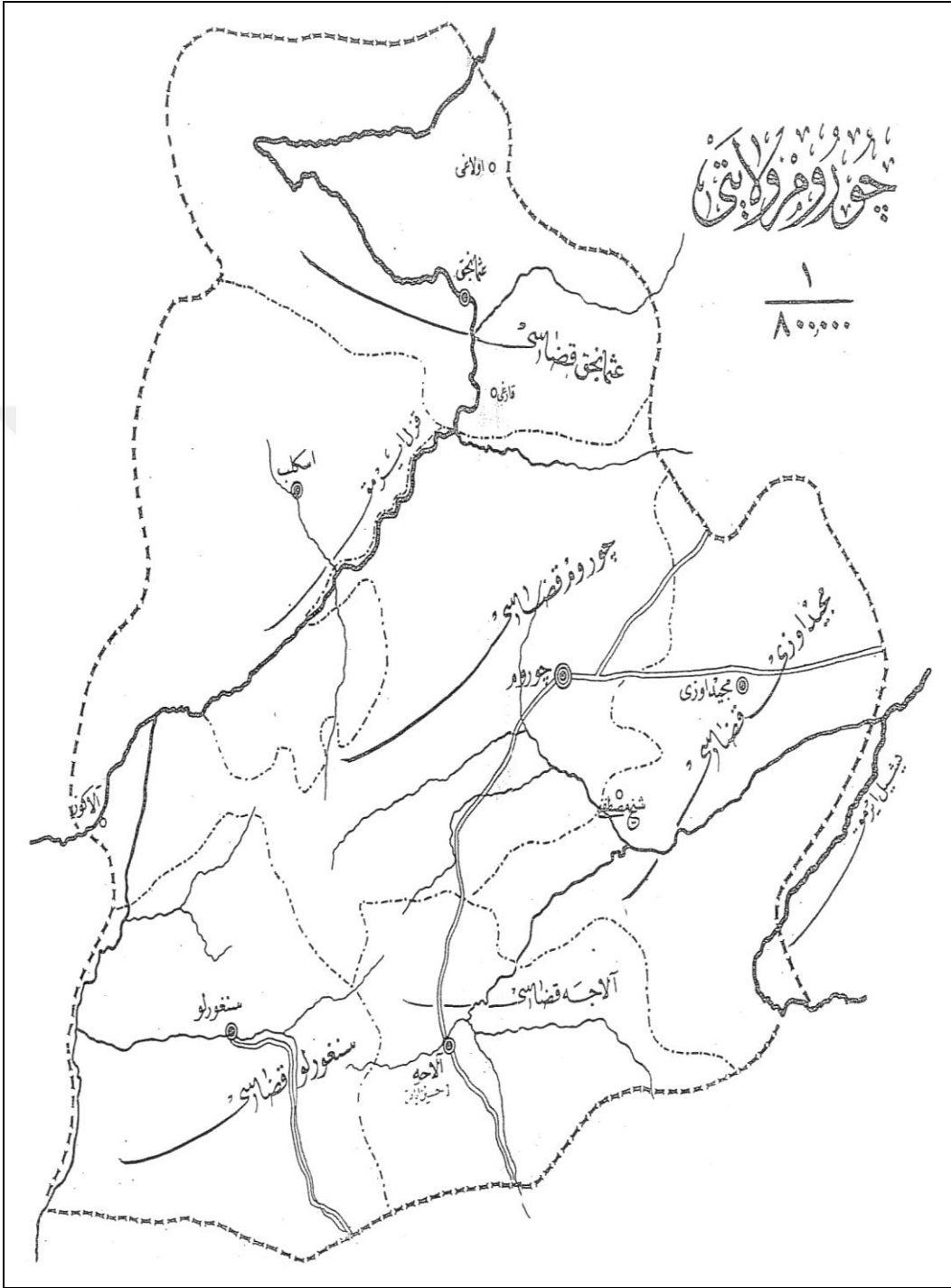
EKLER

Ek 1: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi reisliği ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Meclisi Umumisi Çorum temsilcisi Çorum Mebusu Enbiyâzâde Abdullah İsmet Eker (TBMM A., HT., Abdullah İsmet Eker, 102-1-2; Kolağasıoğlu, 2009: 57-65; Şener, 2011: 13-18).



Abdullah İsmet Eker, 1877 yılında Çorum'da doğmuştur. Çorum Cami-i Kebir İmamı, müderris ve Müftü Enbiyazade Mehmet Nazif Efendi ve Meryem Hanım'ın oğullarıdır. Eker, ilk ve orta öğrenimini Çorum İptidai Mektebi, Hasan Paşa Medresesi ve Çorum İdadisinde tamamlamıştır. 1899'da Çorum Livası Defter-i Hakani Kaleminde memuriyete başlamıştır. 1901'de Tapu Kâtipliği stajyerliğine getirildi. Bu arada Hocazadelerin kızı Atike Hatun Hanımla evlendi. 1903'de Tapu İkinci Kâtipliğine Atandı. 1908'de Defter-i Hakani Kalemi Başkâtibi olmuştur. İttihat ve Terakki'nin Çorum Mutemetliğini de yapan Eker, 1912 yılında liva Evkaf Memuru olarak görev yapmıştır. 1914 ve 1920 yıllarında Osmanlı Mebusan Meclisine Çorum'dan milletvekili seçilmiştir. Misakı Milli Kararının mecliste kabulünde etkili olmuştur. Milli Mücadele döneminde önemli faaliyetlerde bulunan Eker, 22 Temmuz 1920'de Ankaraya giderek TBMM'de Çorum milletvekili olarak göreve başlamıştır. Ardından II., III., IV., V., VI., VII., ve VIII. dönemlerde de Abdullah Eker Çorum milletvekilliği yapmıştır. Milli Mücadeledeki faaliyetlerinden dolayı İstiklal Madalyasıyla taltif edilmiştir. Abdullah Eker Milli Mücadele döneminde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesi reisliğinde bulunduğu gibi Cumhuriyet döneminde ise Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Meclisi Umumisi Çorum temsilcisi olarak görev yapmıştır.

Ek 2: Çorum Vilayeti haritası (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1925-1926: 605-606)



Ek 3: 1930'lu yıllar Çorum Devlet Hastanesi (Tarihe Işık Tutan Çorum Fotoğrafları, Haz. İrfan Yiğit, Çorum Belediyesi Yayınları, Çorum 2009,s. 13).



Ek 4: 1930'lu yıllar Çorum Devlet Hastanesi (Tarihe Işık Tutan Çorum Fotoğrafları, Haz. İrfan Yiğit, Çorum Belediyesi Yayınları, Çorum 2009,s. 14).



Ek 5: Çorum Tanyeri Mektebi Kızılay Kolu. (Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası,
No: 137: 944)



Türkiye Cumhuriyeti
Çorum Vilayeti
Nâfi‘a Dairesi
Adet
Umûmî: 619
Husûsî: 126

Ankara’da Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîsine
Şerefvârid olan fî 13 Mayıs Sene 926 tarih ve 260/258 numaralı
telgrafnâme-i aliyyeleri cevabıdır.
Hilâl-i Ahmer cemiyetinin âlât ve edevât bedeli olarak idâremizin alacağı
olan iki bin iki yüz doksan altı lira on yedi kuruş haziranın on beşinci
günü Ziraat Bankasına teslîmen irsâl kılınmış olduğundan vüsûlünün
iş‘ârı ricası ile arz-ı hürmet olunur efendim.

Fî 16 Haziran Sene 926

Başmühendis
İmza

426/424 tahrîrât ile cevap yazıldı.

Ek 7: Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Çorum Şubesinin 1928 Yılı Faaliyetleriyle İlgili Belge Ve Transkripsiyonu (TKA, 307/80).

307/80

4132 28/19
518
16 : 1928

شهر رم مرکزی
شعبه
عدد 24

صدر جمعیت مرکزی استانبول

TÜRK KIZILAY

4-خون 928 تاریخ 270 نورولو خرمیله لی هو -
3252
23 مئی 928 تاریخه مقیم چوروم صدر جمعیت استانبول
وضعه ایی . از مرفعاتک خدمت وزیریه والی ولایت عارلک اقلک . ایستاقه انچه انچه
قومیه ه هیا لری ده رفقا اولشم هله در جاییده امانات وزیریه ایستاقه
سفیر سفیریه دلیوریه آنوز سکا به لری ایستاقه ایی . لوطا عدوده غنی قومیه لری
ایستاقه ایستاقه ایستاقه ایستاقه ایستاقه ایستاقه ایستاقه ایستاقه
ماضیه جمعاً سنوز انچه در به لری خرمیله لی هو -
نورولو خرمیله لی هو -
نورولو خرمیله لی هو -
نورولو خرمیله لی هو -
اوله خرمیله لی هو -
قلم 30 خرمیله لی هو -
عمدیله لی هو -
لردوم و رایه لی هو -

19

Türkiye Cumhuriyeti Hilâl-i Ahmer Cemiyeti
Çorum Merkezi
Şubesi:
Adet: 24

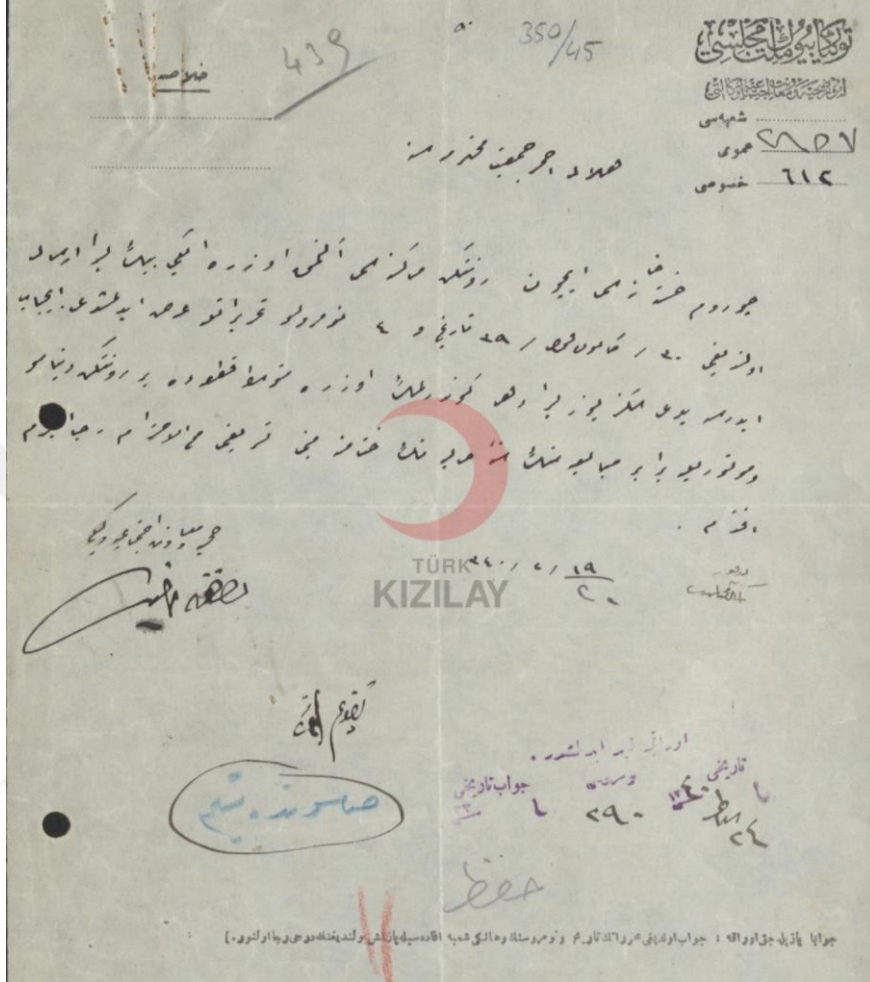
Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umûmîliği Riyâset-i Aliyyesine

4 Temmuz 928 tarih 270/3252 numaralı tahrîrât-ı aliyyeleri cevabıdır.

23 Mayıs 928 tarihinden mukaddem Çorum Hilâl-i Ahmer hey'eti müteşekkil olmayıp meydanda yalnız bir veznedarı mevcut vaziyette idi. İzmir felaketinin hudûsu üzerine vâli-i vilâyet Adil Beyefendi'nin riyâseti altında teşekkül eden husûsu komisyonda çâkerleri de dâhil olduğum halde derc edilen iânât veznedar-ı sâbık Mustafa Efendi tarafından kıymetli makbuz mukâbilinde kabz edilmiş ve bu suretle altı yüz seksen beş lira cem' edilmiş idi. Buna ilaveten aynı komisyon tarafından tertip edilen bir müsâmerenin hesabı dahi hulâsa edilerek elde edilen yüz seksen dört lira kırk dokuz kuruş hâsılât-ı sâfiye ile cem'an sekiz yüz altmış dört lira kırk kuruştan altı yüz lirası ziraat bankasında bulunan 928 tarih ve 366/764 numaralı makbuz mucibince ve iki yüz altmış dört lirası dahi kezâlik ziraat bankasının 19 Mayıs 928 tarih ve 36879/1084 numaralı makbuz mucibince tekaddüm kılınan dört yüz lirasının da riyâset-i aliyyeleri namına havâleten takdim kılınmış ve yalnız yüz seksen dört lira kırk dokuz kuruş için hiçbir suretle makbuz kesilmeyerek müsâmere hesâbât-ı umûmiyesini telhîs eden bir zabıtname tanzim ve ol suretle vezneye îrâd edilmiş ve mezkûr zabıtname şahzımızda mahfuz bulunmuştur. Cereyân-ı sûtet-i hâli mutazammın tanzim kılınan 30 Haziran 928 tarih ve 4 numaralı mazbata 19 min tarih ve 495/2984 numaralı tahrîrât-ı aliyyelerine cevâben arz ve takdim kılınmış ise de emr ve iş'âr-ı âlîleri vecihle mezkûr mazbatanın makâm-ı vâlâsınca takdîmine lüzum var ise nüsha-i sâniyesinin ba'de't-tasdik takdim kılınmak üzere irâde buyurulması arz olunur efendim.

Çorum Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Reisi
Doktor
İmza

Ek 8: Çorum Hastanesine Röntgen Cihazı Alınmasıyla İlgili Belge ve Transkripsiyonu (TKA, 350/45).



Türkiye Büyük Millet Meclisi
Umûr-ı Sıhhiye ve Muâvenet-i İçtimâiye Vekâeti
Şubesi:
Umûmî: 2857
Husûsî: 612

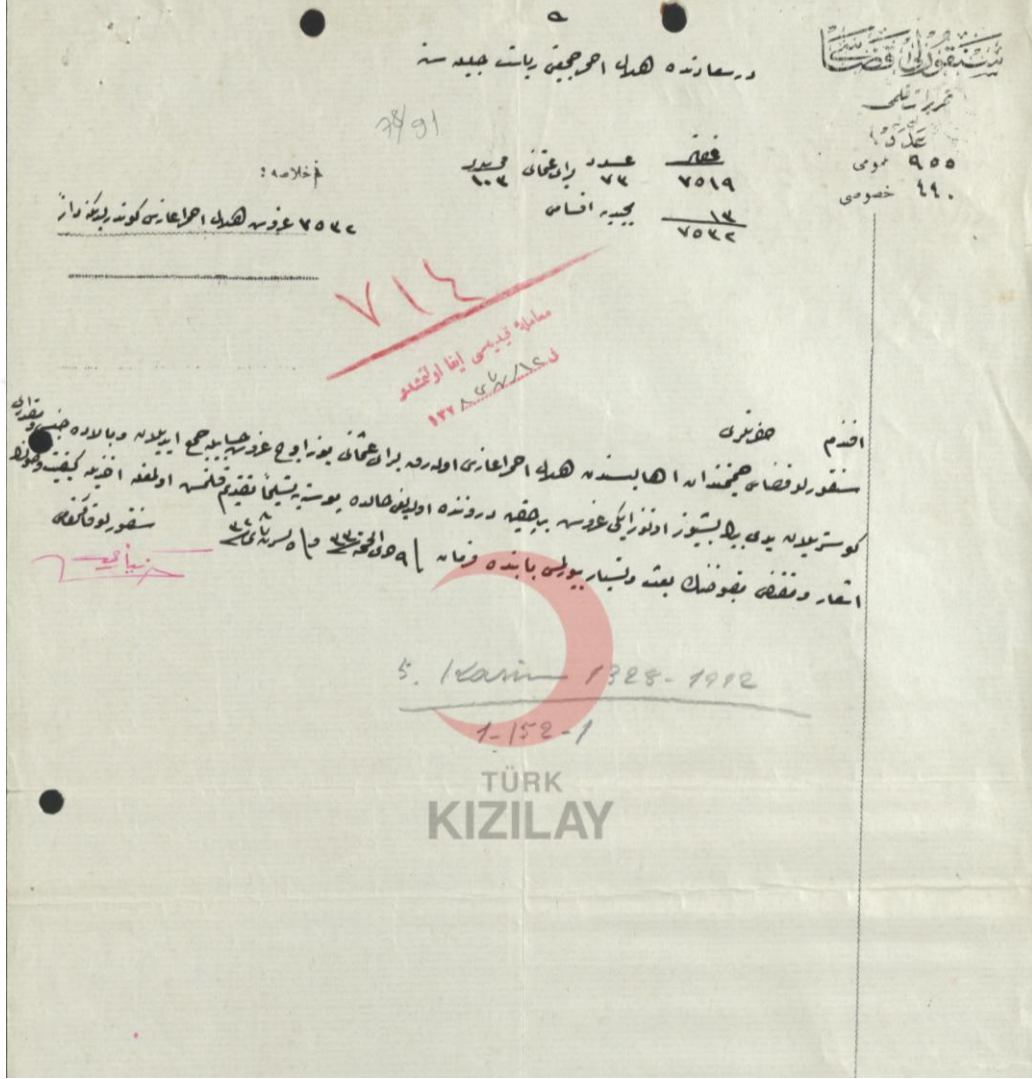
Hilâl-i Ahmer Cemiyet-i Muhteremesine

Çorum hastanesi için röntgen makinesi alınmak üzere iki bin lira irsâl olduğu 30 Kânûn-i Evvel 39 tarih ve 4 numaralı tahrîrâtla arz edilmişti. İcap ederse yedi sekiz yüz lira daha gönderilmek üzere mutavassıt kıt'ada bir röntgen dinamo ve motoruyla beraber mübâya'asının sene-i hâliyenin hitâmına mebnî tesrî'ini ma'al-ihtirâm rica ederim efendim.

19/2/340

Sıhhiye ve Muâvenet-i İçtimâiye Vekîli

Ek 9: Sungurluda Hilâl-i Ahmer ianesi olarak toplanan paranın postayla gönderildiğini bildiren belge ve transkripsiyonu (TKA, 78/91).



Sungurlu Kazası
Tahrîrât Kalemi
Adet
Umûmî: 955
Husûsî: 440

Dersa'âdet'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyâset-i Celîlesine

Hulâsa: 7532 kuruş Hilâl-i Ahmer îanesi gönderildiğine dair

Kuruş	Adet	Mecidî
7519	73 Lira-yı Osmânî	103
<u>13</u>	Mecidiye aksâmı	
7532		

Efendim Hazretleri

Sungurlu kazası hamiyetmendân-ı ahâlisinden Hilâl-i Ahmer îanesi olarak lira-yı Osmânî yüz üç kuruş hesabıyla cem' edilen ve bâlâda cinsi ve miktarı gösterilen yedi bin beş yüz otuz iki kuruş bir çıkın derûnunda olduğu halde postaya teslîmen takdim kılınmış olmakla ahziyle keyfiyet-i vusûlünün iş'âr ve muktazî makbuzunun ba's ve tisyâr buyurulması bâbında fermân Fî 9 Zilhicce Sene 330 ve Fî 5 Teşrîn-i Sâni Sene 328

Sungurlu Kaymakamı
İmza

Dersa'âdet'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyâset-i Aliyyesine

Osmancık postahanesinin Fî 1 Ağustos Sene 333 tarih ve 1 numaralı makbuzu mucibince Avusturya'da Gedik kasabasında Murida harb hastahanesinde yirmi ikinci barakada Ankara'nın Çorum sancağına merbût Osmancık kazasının Karaviran karyesinden Kopil oğlu Rıza'ya berâ-yı irsâl şer'îye başkâtibi Hasan Efendi tarafından riyâset-i aliyyelerine takdîm kılınan dört yüz kuruşun merkûme îsâline lutfları temennâsıyla takdîm-i arîza kılınmıştır efendim Fî 1 Ağustos sene 333.

Osmancık Müdafaa-i Milliye Reisi
İmza

Çorum Sancağı Mutasarrıflığı
Tahrîrât Kalemî
Adet
2929

Dersa'âdet'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Üserâ Komisyonu Riyâset-i
Aliyyesine

İade

Hind-i Çînî'de Birmatancu kıt'a üserâ karargâhında birinci tabur
ikinci bölüğünde esîr-i harp Tosyalı 290 tevellüdlü Kürt İsmail'e
îsâl edilmek üzere Çorum'da jandarma ikmâl efrâdından (silik)
dayısı Osman ve onbaşı tarafından makâm-ı livâya i'tâ olunan yüz
kuruş manda post suretiyle postaya tevdî'an takdim kılınmakla
keyfiyet-i vusûl ve sevkinin inbâsına müsaade buyurulması
mütemennâdır efendim.

Fî 1 Ağustos Sene 333

Çorum Mutasarrıfı

6493 Numaralı Venze ilm ü haberiyle te'diye olunmuştur. Fî 11
Mart Sene 34.

Ankara Vilâyeti
kaydiyesi ifâ olunmuştur
Mektûbî Kalemi
Sânî Sene 1328
Adet
Umûmî: 69
Husûsî: 77

Muamele-i

9 Teşrîn-i

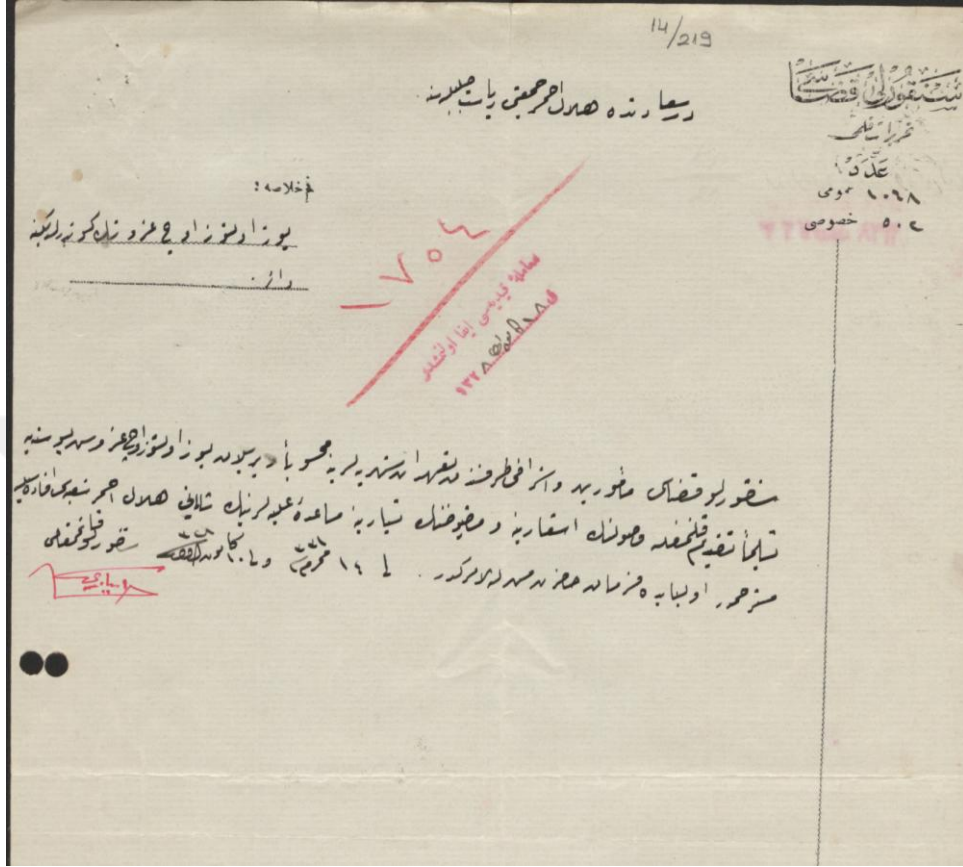
Hulâsa: Sekiz yüz yirmi beş kuruşun irsâl olunduğuna dair.

Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkez-i Umûmîsine

Hilâl-i Ahmer îanesi olarak Sungurlu kazası namına Boluca ile vilayet şubesine vürûd eden yüz doksan kuruşun lira yüz sekiz hesabıyla tutarsa olan sekiz yüz yirmi beş kuruşun bu kere postaya tevdi'an merkez-i umûmîye irsâl kılındığı şu'be-i mezkûre riyâsetinden ifade kılınmıştır efendim. Fî 7 Zilhicce Sene 330 ve Fî 4 Teşrîn-i Sâni Sene 328

Ankara Valisi
Mühür

Ek 13: Sungurluda Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yapılan bağışla ilgili belge ve transkripsiyonu (TKA, 14/219).



Sungurlu Kazası
Tahrîrât Kalemi
Adet
Umûmî: 1068
Husûsî: 502

Dersa'âdet'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyâset-i Celîlesine

Hulâsa: Yüz otuz üç kuruşun gönderildiğine dair
1754

Sungurlu kazası me'mûrîn ve eşrâfî tarafından ta'ahhüdât-ı şehriyelerine mahsûben verilen yüz otuz üç kuruş postaya teslîmen takdim kılınmakla vüsûlünün iş'ârına ve makbuzunun tisyârına müsaade-i aliyyelerinin şâyânı hilâl-i ahmer şubesi ifâdesiyle müstarhemdir ol babda ferman hazreti min lehü'l-emrindir. Fî 14 Muharrem Sene 331 ve Fî 10 Kânûn-i Evvel Sene 321

Sungurlu Kaymakamı
İmza

ÖZGEÇMİŞ

Kemal KIRAN, 1979 yılında Çorum'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve Lise öğrenimini Çorum'da tamamladı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünden 2006 yılında ve aynı üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Ortaöğretim Alanı Tarih Öğretmenliği programından 2007 yılında mezun oldu. 2008 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na öğretmen olarak atandı.

